

PIENYRITTÄJÄN MAKSUVAIKEUDET –
YKSITYISHENKILÖN VELKAJÄRJESTELYYN
VAI YRITYSSANEERAUKSEEN?

Ella Aaltonen

Lapin yliopisto

Oikeustieteiden tiedekunta

Maisteritutkielma

Insolvenssioikeus

Syksy 2015

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Pienyrittäjän maksuvaikeudet – yksityishenkilön velkajärjestelyyn vai yrityssaneeraukseen?

Tekijä: Ella Aaltonen

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Insolvenssioikeus

Työn laji: Tutkielma Laudaturtyö Lisensiaatintyö Kirjallinen työ

Sivumäärä: X+72

Vuosi: 2015

Tiivistelmä:

Tutkielmassani perehdyn yksityishenkilön velkajärjestelyyn ja yrityssaneeraukseen yksityisen elinkeinon- ja ammatinharjoittajan näkökulmasta. Tutkielman aihe perustuu yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 7 luvun elinkeinotoimintaa harjoittavaa velallista koskeviin erityissäännöksiin, joita muutettiin vuoden 2015 alussa voimaan tulleella lakimuutoksella.

Velkaantunut yksityinen elinkeinon- tai ammatinharjoittaja voi voimassa olevan oikeuden mukaan hakeutua joko yksityishenkilön velkajärjestelyyn tai yrityssaneeraukseen taloudellisen kokonaistilanteensa korjaamiseksi. Uutta on, että nykyään myös elinkeinonharjoittajan elinkeinotoiminnasta syntyneitä velkoja voidaan järjestellä yksityishenkilön velkajärjestelyssä ilman, että elinkeinotoiminta tulee lopettaa.

Velkajärjestelylakia muutettiin, sillä yrityssaneeraus on pienyrittäjälle melko kallis ja raskas menettely. Yksityishenkilön velkajärjestely on nopeampi ja halvempi menettely kuin yrityssaneeraus, ja se mahdollistaa tietyin edellytyksin muun muassa omistusasunnon pitämisen. Yrityssaneeraus on edelleen vaihtoehtona niille yksityiselle elinkeinon- tai ammatinharjoittajille, joiden elinkeinotoiminta on suurta ja jonka tervehdyttäminen edellyttää yritystoimintaa koskevia järjestelyjä.

Avainsanat: yksityishenkilön velkajärjestely, yrityssaneeraus, pienyrittäjä, maksukyvyttömyys

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen Rovaniemen hovioikeuden käyttöön

Suostun tutkielman luovuttamisen kirjastossa käytettäväksi

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi (vain Lappia koskevat)

SISÄLLYSLUETTELO

LÄHTEET	V
LYHENTEET	X
1 JOHDANTO.....	1
1.1 Tutkielman aiheesta ja rajauksesta	2
1.2 Metodista ja lähdeaineistosta	3
2 YKSITYISHENKILÖN VELKAJÄRJESTELYSTÄ	4
2.1. Yleistä	4
2.2 Rehabilitaatio velkajärjestelyn tavoitteena.....	5
2.3 Velkajärjestelyn yleiset edellytykset	5
2.3.1 Maksukyvyttömyys.....	6
2.3.2 Velkajärjestelyn yleiset esteet.....	8
2.3.3 Painavat vastasyyt	8
2.3.4 Velkajärjestelyn estyminen väliaikaisesta syystä	9
2.4 Velkajärjestelyn vaiheet.....	10
2.4.1 Sopimusneuvottelut	10
2.4.2 Tuomioistuinmenettely.....	11
2.4.3 Maksuohjelma.....	11
2.5 Velkajärjestelyn keinot	13
3 ELINKEINOTOIMINTAA HARJOITTAVAN VELALLISEN PÄÄSY	
YKSITYISHENKILÖN VELKAJÄRJESTELYYN	15
3.1 Ennen vuotta 2015 voimassa ollut oikeustila ja velkajärjestelylain muutos. 15	
3.1.1 Lakimuutoksen valmistelu.....	16
3.1.2 Lakimuutokseen vaikuttaneet syyt	17
3.2 Euroopan komission suositus uudesta lähestymistavasta liiketoiminnan epäonnistumiseen ja yritysten maksukyvyttömyyteen.....	19
3.2.1 Yleistä	19
3.2.2 Suosituksessa ehdotetut puitteet ennaltaehkäiseville uudelleenjärjestelyille.....	20
3.2.3 Yrittäjien ”fresh start” eli uusi mahdollisuus.....	21
3.2.4 Suomen kanta komission suositukseen	22
3.3 Pienyrittäjän määritelmä.....	24
3.4 Edellytykset velkajärjestelyyn pääsemiseksi.....	25
3.4.1 Yksityistalouden velat	25
3.4.2 Elinkeinotoiminnan velat.....	28
3.5 Velkajärjestelyn esteet	32
3.5.1 Erityinen esteperuste.....	32
3.5.2 Hakemuksen väärinkäyttäminen	33
3.5.3 Maksuohjelman vahvistamisen este.....	33
3.6 Henkilöyhtiön vastuunalaisen yhtiömiehen velkajärjestely	34
3.6.1 Yksityistalouden velkojen järjestely	35
3.6.2 Elinkeinotoiminnan velkojen järjestely.....	35
3.7 Osakkeenomistajia koskeva erityissäännös.....	36
4 YRITYSSANEERAUS PIENYRITTÄJÄN VAIHTOEHTONA	37
4.1 Saneerausmenettelyn edellytykset.....	38
4.2 Saneerausmenettelyn esteet	39
4.2.1 Yrityksen taloudellinen tila.....	40
4.2.2 Rahoitus	40
4.2.3 Velallisen tai hakijan moitittava käyttäytyminen.....	41
4.3 Saneerausmenettely	43

4.4 Yksinkertaistettu saneerausmenettely	45
5 MENETTELYN VALINTAAN VAIKUTTAVIA SEIKKOJA.....	49
5.1 Menettelyn aloittamisen ajoitus ja kesto	49
5.1.1 Menettelyn aloittamisen ajoitus	49
5.1.2 Menettelyn kesto	51
5.2 Menettelyn piiriin kuuluvat velat.....	53
5.3 Kustannukset	54
5.4 Selvittäjän rooli.....	57
5.5 Talous- ja velkaneuvonnan rooli velkajärjestelyn hakemisessa.....	60
5.6 Omistusasunnon suoja yksityishenkilön velkajärjestelyssä	63
5.7 Onnistuneen insolvenssimenettelyn lopputulos	66
6 LOPPUPÄÄTELMÄT	68

LÄHTEET

Oikeuskirjallisuus

Husa, Jaakko – Mutanen, Anu – Pohjolainen, Teuvo. Kirjoitetaan juridiikkaa. Esa Print Oy. Tampere 2008.

Härmäläinen, Ilkka – Malinen, Jari – Pirinen, Jari – Raitala, Saara – Sorri, Sakari – Strang, Lars. Yrityssaneerauksen käsikirja. Edita Prima Oy. Helsinki 2009.

Ketola, Taina – Laurell Riikka (toim.). Talous- ja velkaneuvonta 2010. Helsingin yliopisto, Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, Hyvinkää. Yliopistopaino, Helsinki 2010.

Konkurssiasiamiehen neuvottelukunnan suositus 17/2012. Nopeutettu saneerausmenettely.

Konkurssiasiamiehen neuvottelukunnan suositus 16/2007. Selvittäjän asema ja tehtävät.

Koskelo, Pauliine. Henkilökohtainen velkavastuu ja insolvenssimenettelyt. Lausuntoja ja selvityksiä 2004:16. Oikeusministeriö 2004.

Koskelo, Pauliine – Lehtimäki, Liisa. Yksityishenkilön velkajärjestely. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 1997.

Koskelo, Pauliine. Yrityssaneeraus. Lakimiesliiton kustannus. Jyväskylä 1994.

Koulu, Risto – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna. Insolvenssioikeus. Talentum Fokus verkkojulkaisu 2015.

Koulu, Risto – Lindfors, Heidi. Maksukyvyttömyys – Yritys velkojana ja velallisena. Edita Prima 2010.

Koulu, Risto – Havansi, Erkki – Korkea-aho, Emilia – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna. Insolvenssioikeus. WSOYpro. Juva 2009.

Koulu, Risto – Niemi-Kiesiläinen Johanna. Velkajärjestelyn ja saneerauksen pääpiirteet. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 1999.

Laakso, Tapio – Laitinen, Erkki K. – Vento, Harri. Uhkaava maksukyvyttömyys ja onnistunut yrityssaneeraus. Talentum Media Oy. Hämeenlinna 2010.

Linna, Tuula. Hakemuskäyttö. Talentum Media Oy. Helsinki 2009.

Mutttilainen, Vesa. Velkajärjestelyt tuomioistuimissa. Velalliset ja maksuohjelmat vuonna 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 75. Helsinki 2007.

Mutttilainen, Vesa. Velkajärjestely ja velkojat. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 149. Helsinki 1997.

Niemi, Johanna. Yksityishenkilön maksukyvyttömyys eurooppalaisena ongelmana. Teoksessa Kovia aikoja: riitoja ja maksukyvyttömyyttä. Juhlakirja Risto Koulu 60 vuotta. University of Helsinki Conflict Management Institutun julkaisuja. Helsinki 2009.

Niemi-Kiesiläinen, Johanna. Luonnollisen henkilön velkavastuu insolvenssioikeudessa. Suomalainen lakimiesyhdistys 1995.

Niiranen, Marko. Velkajärjestelylain muutos 2015. Kilpailu- ja kuluttajaviraston verkkopublication 2015.

Niiranen, Marko. Velkajärjestelylain yleisesitys. Takuu-Säätiö. Helsinki 2001.

Oikeusministeriö. Mietintöjä ja lausuntoja. Velkajärjestelyn tarkistaminen 28/2014. Oikeusministeriö, Helsinki 2014.

Oikeusministeriö. Mietintöjä ja lausuntoja. Velkajärjestelyn tarkistaminen 59/2013. Oikeusministeriö, Helsinki 2013

Savolainen, Markku. Yrityssaneeraus – oikeustaloustieteellinen näkökulma menettelyvalintaan. Joensuun yliopistopaino. Joensuu 2004.

Työ- ja elinkeinoministeriö. Yrityskatsaus 2013. Näkökulmia elinkeinopolitiikkaan, elinkeinoon ja yrittäjyyteen. Kilpailukyky 25/2013.

Uitto, Tero. Velkajärjestely. Kiinteistöalan Kustannus Oy. Kolofon Baltic 2010.

Valkama, Elisa. Talous- ja velkaneuvonnan asiakkaat 2010 – velkajärjestely tuomioistuimessa vai muu apu? Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Verkkokatsauksia 18/2011.

Valkama, Elisa. Velkaneuvonta 2000-luvun alussa. Talous- ja velkaneuvontalain vaikutukset asiakaskyselyn ja tilastotietojen valossa. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki 2004.

Virallislähteet

C(2014) 1500 final. Euroopan komission suositus uudesta lähestymistavasta liiketoiminnan epäonnistumiseen ja yritysten maksukyvyttömyyteen. Bryssel 12.3.2014.

KOM (2012) 742 final. Euroopan komission Euroopan parlamentille, neuvostolle ja talous- ja sosiaalikomitealle antama tiedonanto koskien uutta eurooppalaista lähestymistapaa liiketoiminnan epäonnistumiseen ja maksukyvyttömyyteen. Strasbourg 12.12.2012.

HE 83/2014 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

LaVM 12/2014 vp – HE 83/2014 vp.

Talousvaliokunnan lausunto 25/2014 vp – E 120/2013 vp.

HE 52/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 30 §:n muuttamiseksi.

HE 152/2006 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi yrityksen saneerauksesta annetun lain ja takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain 23 §:n muuttamisesta.

HE 37/2000 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi velkaneuvonnasta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 183/1992 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä.

HE 182/1992 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle yrityksen saneerausta koskevaksi lainsäädännöksi.

Säädökset

Asetus yksityishenkilön velkajärjestelystä 25.1.1993/58

Konkurssilaki 20.2.2004/120

Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 25.1.1993/57

Laki yrityksen saneerauksesta 25.1.1993/47

Oikeusministeriön asetus velallisen maksukyvyn arvioinnin perusteista yksityishenkilön velkajärjestelyssä 30.3.2011/322

Oikeusministeriön asetus yksityishenkilön velkajärjestelyssä määrätyn selvittäjän palkkiosta ja kulukorvauksesta 27.11.2001/1212

Ulosottokaari 15.6.2007/705

Artikkelit

Klingander, Birgitta. Association For Financial Counseling and Planning Education. 2000. Swedish Consumers' Experiences Of Financial Counseling.

Linna, Tuula. Cross-Border Debt Adjustment – Open Questions in European Insolvency Proceedings. International Insolvency Review. Vol. 23, Issue 1, 2014 s. 20-39.

Linna, Tuula. Velkajärjestelyn kesto ja rehabilitaatio. Lakimies 4/2011, s. 666-689.

Mutanen, Juha-Pekka – Lehtimäki, Mika J. Velallisyriytysten sopimusperusteiset uudelleenjärjestelyt. Defensor Legis 4/2010.

Palomäki, Petteri. Velkajärjestelyasian dispositiivisuudesta. Lakimies 8/1996, s. 1204-1216.

Tammi-Salminen, Eva. Velkajärjestelylain 10 a §:n painavat syyt korkeimman oikeuden uudemmassa käytännössä ja lain uudistaminen. Lakimies 2/2013, s. 192-214.

Oikeuskäytäntö

Turun HO 6.2.2015 104

KKO 2004:108

KKO 2003:56

KKO 2000:80

KKO 1997:166

Muut lähteet

Oikeusministeriön muistio, OM2014-00159, EU/OSA; maksukyvyttömyyslainsäädäntöjen harmonisointi; komission suositus uudesta lähestymistavasta liiketoiminnan epäonnistumiseen ja yrityksen maksukyvyttömyyteen.

Suomen Yrittäjät Oy. Merkittävä muutos varmistui: Velkajärjestely mahdolliseksi myös pienyrittäjille. Tiedote 19.12.2014. Julkaistu osoitteessa <http://www.yrittajat.fi/fi-FI/suomenyrittajat/a/tiedotteet/merkittava-muutos-varmistui-velkajarjestely-mahdolliseksi-myos-pienyrittajille-2>

Velkajärjestely kiinnostaa pienyrittäjiä. Uutinen Helsingin Sanomissa 7.8.2015.

LYHENTEET

HE	Hallituksen esitys eduskunnalle
HO	Hovioikeus
IIR	International Insolvency Review
KKO	Korkein oikeus
KonkL	Konkurssilaki
LaVM	Lakivaliokunnan mietintö
LM	Lakimies
OM	Oikeusministeriö
TaVL	Talousvaliokunnan lausunto
TEM	Työ- ja elinkeinoministeriö
UK	Ulosottokaari
VJL	Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä
YrSanL	Laki yrityksen saneerauksesta

1 JOHDANTO

Maksukyvyttömät yksityishenkilöt ja yritykset voivat hakea yksityishenkilön velkajärjestelyä ja yrityssaneerausta taloudellisen tilanteensa korjaamiseksi. Yksityishenkilön velkajärjestely ja yrityssaneeraus ovat olleet osa Suomen maksukyvyttömyyslainsäädäntöä jo yli 20 vuoden ajan, ja niiden avulla pyritään antamaan velallisille mahdollisuus uuteen velattomaan alkuun. Veloista vapautuminen ei kuitenkaan saa olla liian helppoa, jotta oikeudenmukaisuus ja luoton edellytykset voidaan turvata, minkä vuoksi velallisen on päästäkseen yksityishenkilön velkajärjestelyyn tai yrityssaneeraukseen täytettävä laissa säädetyt edellytykset.

Menettelyjen tarpeellisuus korostuu varsinkin yhteiskunnassa vallitsevan huonon taloudellisen tilanteen takia. Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä (57/1993, *velkajärjestelylaki*, VJL) ja laki yrityksen saneerauksesta (47/1993, *yrityssaneerauslaki*, YrSanL) säädettiin 1990-luvun alun laman aikana auttamaan velkaantuneiden henkilöiden ja yritysten taloudellista ahdinkoa, ja niitä on muutettu useaan kertaan vastaamaan nyky-yhteiskunnan tarpeita. Viimeiseksi on muutettu velkajärjestelylakia, jonka muutokset astuivat voimaan vuoden 2015 alusta. Yksi keskeisistä muutoksista koski VJL 7 luvun elinkeinotoimintaa harjoittavaa velallista koskevia erityissäännöksiä. Tämä tutkielma rakentuu näille erityissäännöksille.

Lähtökohtaisesti yksityishenkilön velkajärjestely on luonnollisille henkilöille tarkoitettu insolvenssimenettely, kun taas yritykset voivat hakeutua yrityssaneeraukseen. Ongelmaksi on kuitenkin muodostunut ns. pienyrittäjien, eli yksityisten elinkeinon- ja ammatinharjoittajien asema palkansaajiin verrattuna. Pienyrittäjät harjoittavat elinkeinoaan yleensä elättääkseen sillä vain itsensä ja perheensä, minkä takia heidät voidaan rinnastaa pikemminkin palkansaajiin kuin suurempiin yrityksiin. Pienyrittäjillä on kuitenkin ollut vaikeampaa saada taloutensa kokonaisuudessaan korjattua ja päästä uuteen velattomaan alkuun, sillä vuoteen 2015 asti pienyrittäjien elinkeinotoiminnasta syntyneitä velkoja ei voitu järjestellä yksityishenkilön velkajärjestelyssä. Ennen lakimuutosta pienyrittäjille ainoa mahdollinen insolvenssimenettely, jossa velat voitiin järjestellä kokonaisvaltaisesti, oli yrityssaneeraus, joka on menettelyltään melko raskas ja kallis.

1.1 Tutkielman aiheesta ja rajauksesta

Tässä tutkielmassa perehdytään yksityishenkilön velkajärjestelystä annettuun lakiin yksityisen elinkeinon- tai ammatinharjoittajan näkökulmasta. Keskeisimpänä tarkastellaan velkajärjestelylain 7 lukua, jossa säädetään elinkeinotoimintaa harjoittavaa velallista koskevista erityissäännöksistä. VJL 7 luvun vuoden 2015 alusta voimaan tulleiden muutoksien keskipisteenä ovat edellytykset, jotka yksityisen elinkeinon- tai ammatinharjoittajan tulee täyttää voidakseen järjestellä yksityistalouden velkojensa lisäksi elinkeinotoiminnasta syntyneet velat yksityishenkilön velkajärjestelyssä.

Tulen lisäksi käsittelemään velkajärjestelyä yleisesti sekä yrityssaneerausmenettelyä pienyrittäjän näkökulmasta. Tutkielma rajautuu vain näiden kahden insolvenssimenettelyn käsittelyyn, ja siten esimerkiksi yksityishenkilön velkajärjestelyn ja yrityssaneerauksen vertailu konkurssiin on jätetty tutkielman ulkopuolelle. Tutkielman näkökulmasta on rajattu pois yhtiöt, eli tutkielma keskittyy vain yksityishenkilön velkajärjestelyyn ja yrityssaneeraukseen yksityisen elinkeinon- tai ammatinharjoittajan näkökulmasta.

Yksityishenkilön velkajärjestelyn ja yrityssaneerauksen käsittelyn lisäksi nostan esille erinäisiä näkökohtia, jotka voivat vaikuttaa pienyrittäjän menettelyvalintaan velkajärjestelyn ja yrityssaneerauksen välillä. Tavoitteena on antaa muun muassa kuva niin menettelyyn hakeutumisen ajankohdan tärkeydestä ja merkityksestä, menettelyjen kustannuksista kuin muista pienyrittäjää koskevista erityissäännöksistä.

Parhaaksi lähestymistavaksi katson molempien insolvenssimenettelyjen sekä velkajärjestelylain muutosten käsittelyn omissa luvuissaan. Työssä esitellään aluksi velkajärjestelymenettely sekä velkajärjestelyn edellytykset ja esteet pääpiirteittäin. Sen jälkeen käsittelen velkajärjestelylain muutosta ja yrityssaneerausta. Viimeisessä asiakappaleessa, joka koskee menettelyyn valintaan liittyviä seikkoja, käsitellään kuitenkin yksityishenkilön velkajärjestelyä ja yrityssaneerausta yhdessä.

Yksityisen elinkeinon- tai ammatinharjoittajan velkojen järjestely yksityishenkilön velkajärjestelyssä kokonaisvaltaisesti on hyvin mielenkiintoinen aihe ja toisaalta hyvin ajankohtainen. Viime vuosien huono taloudellinen tilanne Suomessa on lisännyt työttömyyttä ja alentanut kuluttajien maksuvaraa, mikä heijastuu vahvasti myös

yrittäjien elämään vähentyneen kysynnän ja huonontuneen kannattavuuden takia. Elinkeinosta syntyneiden velkojen järjesteleminen yksityishenkilön velkajärjestelyssä on uusi ja tarpeellinen muutos, jolla pyritään edesauttamaan työllisyyttä ja pienyrittäjän mahdollisuutta jatkaa kannattavaa elinkeinotoimintaa sekä estämään tarpeettomia konkurssseja.

1.2 Metodista ja lähdeaineistosta

Olen käyttänyt tutkielmassani oikeusdogmaattista eli lainopillista tutkimusmetodia. Lainoppi rakentuu voimassa olevien oikeuslähteiden varaan, ja sen tehtävänä on voimassa olevan oikeuden systematisointi sekä selvittää voimassa olevan oikeuden sisältöä käsiteltävänä olevassa oikeusongelmassa.¹ Tutkielmani pohjautuu lakitekstin lisäksi kotimaiseen, insolvenssioikeutta käsittelevään oikeuskirjallisuuteen sekä lainvalmisteluaineistoon.

Lähdeaineisto painottuu erityisesti velkajärjestelylain muutoksen lainvalmisteluaineistoon. Oikeuskirjallisuudessa ei tähän mennessä ole käsitelty elinkeinotoiminnan velkojen järjestelyä yksityishenkilön velkajärjestelyssä, koska se ei ole ollut ennen vuotta 2015 lain mukaan mahdollista. Olen pyrkinyt käyttämään mahdollisimman tuoretta oikeuskirjallisuutta, mutta monet insolvenssioikeutta käsittelevät teokset ovat peräisin 1990-luvulta.

¹ Husa – Mutanen – Pohjolainen 2008, s. 20.

2 YKSITYISHENKILÖN VELKAJÄRJESTELYSTÄ

2.1. Yleistä

Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä astui voimaan 8.2.1993, kun elettiin 1990-luvun pahinta lama-aikaa.² Ennen velkajärjestelylain voimaantuloa voitiin sovittaa vain yksittäisten velkasuhteiden sisältöä, eikä ylivelkaantuneen velkaongelmiin ollut mahdollista puuttua kokonaisuutena. Velkajärjestelylakia sovelletaan nimensä mukaisesti yksityishenkilöihin, kun taas yrityksiä varten säädettiin 1990-luvun laman johdosta toinen säädös, laki yrityksen saneerauksesta.

Insolvenssilakien säätämisen taustalla oli kotitalouksien velkaantuminen 1980-luvulla, mikä johtui olennaisesti rahamarkkinoiden vapautumisesta ja luottosääntelyn purkamisesta. Asuntolainat olivat merkittävässä roolissa suomalaisten kotitalouksien velkaantumisessa. Velkajärjestelylaki valmisteltiin ja saatettiin voimaan nopealla aikataululla. Sen säätämisen tavoitteena oli 1990-luvun alun laman seurauksena ylivelkaantuneiden henkilöiden taloudellisen tilan korjaaminen ja uuden velattoman alun mahdollistaminen.³

Velkajärjestelylain 1 §:n mukaan tuomioistuin voi määrätä maksukyvyttömän yksityishenkilön taloudellisen tilanteen korjaamiseksi hänen velkojaan koskevista järjestelyistä ja vahvistaa hänelle hänen maksukykyään vastaavan maksuohjelman.⁴ Yksityishenkilön velkajärjestelyn tarkoituksena on ratkaista maksukyvyttömän yksityishenkilön velkaongelmat siten, että velallinen käyttää omaisuutensa ja maksukykyensä velkojen maksuun maksuohjelman keston ajan. Maksuohjelmassa määrätään maksuohjelman kestosta ja siitä, kuinka paljon velallisen on maksettava velkajärjestelyn piiriin kuuluvia velkoja.⁵ Velkajärjestely voidaan VJL 2 §:n mukaan myöntää henkilölle, jolla on kotipaikka Suomessa.⁶

² Norja ja Ruotsi säätivät velkajärjestelylait samoihin aikoihin, ja Tanska jo vuonna 1984. Norjan velkajärjestelysäännökset ovat gjedordningsloven:issa, Ruotsin velkasaneerauslaissa (skuldsaneringslagen) ja Tanskan konkurssilaissa (gaeldsanering). Ks. Ketola – Laurell 2010, s. 51.

³ Niiranen 2001, s. 7

⁴ Sopimusoikeudessa pääsääntönä on sopimuksen pysyvyyden periaate. Velkajärjestelyllä puututaan kuitenkin varsin voimakkaasti velallisen ja velkojan välillä sovitun maksuvelvollisuuden sisältöön. Velkakirjalain 1:1 §:n mukaan ”Velkakirjan antaja vastatkaa velkasitoumuksestaan”.

⁵ Uitto 2010, s. 17-19.

⁶ Säännöstä saatetaan kuitenkin muuttaa tulevaisuudessa Euroopan Unionin lainsäädännön mukaiseksi. Euroopan unionin tuomioistuin katsoi 8.11.2012 ennakkoratkaisupyynnön antamassaan tuomiossa (asia C-461/11, Ulf Kazimierz Radziejewski v. Kronofogdemyntigheten i Stockholm), että kotipaikkaa koskeva säännös on SEUT 45 artiklan vastainen. Myös Ruotsissa velkajärjestelylaki rajoittaa

2.2 Rehabilitaatio velkajärjestelyn tavoitteena

Insolvenssioikeudessa vallitsee kaksi mallia, joilla ratkaistaan maksukyvyttömyyden taloudellis-yhteiskunnallinen ongelma: likvidaatio ja rehabilitaatio. Likvidaatiolla toteutetaan velkavastuun toteuttamisen periaatetta muuttamalla velallisen omaisuus rahaksi ja tilittämällä varat velkojille, kun taas rehabilitaatiolla toteutetaan velasta vapauttamisen periaatetta.⁷ Konkurssi ja ulosotto luetaan likvidaatiomenettelyiksi, ja yksityishenkilön velkajärjestely ja yrityssaneeraus ovat niin sanottua modernia, rehabilitaatioon tähtäävää insolvenssioikeutta.

Velkajärjestelyn tärkeimpänä tehtävänä onkin rehabilitaatio eli velallisen maksukyvyyn palauttaminen. Velallisen taloudellinen toimintakyky pyritään palauttamaan normaaliksi velkoja järjestelemällä, ja tavoitteena on antaa hänelle mahdollisuus päästä velattomaan uuteen alkuun (”fresh start”), eli aloittamaan ”puhtaalta pöydältä”.⁸ Fresh start -käsite tulee alun perin Yhdysvalloista, mutta Euroopassa sen sijaan voitaisiin käyttää myös ”earned start” –käsitettä, sillä velallisen käytös ja velkaantumisen syyt tutkitaan tuomioistuimessa tarkasti, ja ne ovat ratkaisevia, kun päätetään velkajärjestelyn myöntämisestä.⁹

Rehabilitaatioperiaatteen mukaisesti velallisen varallisuuspiiriin ei kajota, vaan hänen velkavastuunsa suhteutetaan hänen maksukykyään vastaavaksi. Velkavastuun osittaisella tai totaalisella leikkaamisella saadaan palautettua velallisen taloudellinen aloitekyky, ja näin minimoidaan myös negatiivisia vaikutuksia, joita velalliseen voi kohdistua insolvenssimenettelyn myötä. Rehabilitaatioperiaatteen huonona puolena voi olla yleisen maksumoraalin heikentyminen, mikäli menettelyyn pääsee liian helposti.

2.3 Velkajärjestelyn yleiset edellytykset

Yksityishenkilön velkajärjestely koskee 3.1 §:n 3 kohdan mukaan kaikkia velkoja, jotka ovat syntyneet ennen menettelyn aloittamista, mukaan luettuna vakuusvelat ja velat, joiden peruste tai määrä on ehdollinen tai riitainen taikka muusta syystä epäselvä, sekä edellä tarkoitetuille veloille velkajärjestelyn alkamisen ja maksuohjelman

velkajärjestelyyn pääsyn niihin henkilöihin, joilla on kotipaikka Ruotsissa. Katso lisää OM 59/2013, s. 27-28.

⁷ Velasta vapauttamisen periaatetta rajoittaa lievimmän keinon periaate, jonka mukaan velkaan on sovellettava velkojan kannalta lievintä keinoa (VJL 25.3 §).

⁸ Linna, LM 2011.

⁹ Linna, IIR 2013, s. 21-22.

vahvistamisen välisenä aikana kertyvää korkoa ja velallisen maksettavaksi määrättyjä tällaisten velkojen perimis- ja täytäntöönpanokuluja. Velkajärjestely voi käynnistyä VJL 8 §:n mukaan vain velallisen omasta hakemuksesta, ja se voi koskea ainoastaan luonnollisia henkilöitä.

Päästääkseen velkajärjestelyyn velallisen on täytettävä yksityishenkilön velkajärjestelylaissa säädetyt edellytykset. Edellytykset voidaan jakaa neljään seuraavina käsiteltäviin elementteihin: velallisen kvalifioitu maksukyvyttömyys, esteperusteiden läpäiseminen, painavat vastasyyt ja edellytys siitä, että velallinen pystyy maksamaan velkojaan ainakin jonkin verran tai että hänen maksukyvyttömyytensä on luonteeltaan pysyvää.¹⁰

2.3.1 Maksukyvyttömyys

Velkajärjestelyn tärkeimpänä edellytyksenä on se, että velallinen on maksukyvytön. Maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan VJL 3.1 §:n 2 kohdan mukaan sitä, että velallinen on muuten kuin tilapäisesti kykenemätön maksamaan velkojaan niiden erääntyessä. Maksukyvyttömyys ei ole jatkuvaa, jos velallinen esimerkiksi pystyy maksamaan velkansa velkojen erääntymisen jälkeenkin muuttamalla omaisuuttaan rahaksi tai käyttämällä siihen lähitulevaisuudessa kertyviä tulojaan.¹¹ VJL 9.1 §:n 1 kohdan mukaan velkajärjestely voidaan myöntää maksukyvyttömälle velalliselle niin sanotun sosiaalisen suoritusesteen vuoksi, eli jos maksukyvyttömyys johtuu pääasiallisesti maksukyvyyn olennaisesta heikentymisestä sairauden, työkyvyttömyyden, työttömyyden tai muun olosuhteiden muutoksen vuoksi pääasiassa ilman velallisen omaa syytä. Velkajärjestelyhakemuksissa useimpana maksukyvyttömyyden syynä onkin mainittu työttömyys.¹²

VJL 9.1 §:n 2 kohdan mukaan velkajärjestely voidaan myöntää myös, jos siihen on muuten painavat perusteet ottaen huomioon velkojen ja niihin liittyvien veloitteiden määrä suhteessa velallisen maksukykyyn. Tämä kvalifioitu maksukyvyttömyys -peruste on edellä mainitun sosiaalisen suoritusesteen kanssa vaihtoehtoinen.¹³ Säännöstä sovelletaan useimmiten tapauksissa, joissa velallisen maksukyvyyn ja velkojen välillä

¹⁰ Koulu ym. 2009, s. 877.

¹¹ Koskelo – Lehtimäki 1997, s. 38.

¹² Koulu ym. 2009, s. 879.

¹³ Koulu ym. 2009, s. 879-880.

vallitsee niin olennainen epäsuhde, että velallinen ei kykene ilman velkajärjestelyä selviytymään veloistaan.¹⁴

Sosiaalisen suoritusesteen tai kvalifioituneen maksukyvyttömyyden lisäksi VJL 9.2 §:n mukaan velkajärjestelyn edellytyksenä kaikissa tapauksissa on, että maksukyvytön velallinen ei kohtuudella kykene parantamaan maksukykyään voidakseen selviytyä veloistaan aiheutuvista menoista. Velkajärjestely ei yleisesti ottaen ole siis perusteltua, jos velallinen omatoimisesti pystyisi parantamaan maksukykyään.¹⁵

Velkajärjestelylaissa on täsmällisesti määritelty, miten maksukykyä tulee arvioida.¹⁶ VJL 4 §:n mukaan maksukykyä arvioitaessa on otettava huomioon velallisen varallisuuden rahaksi muuttamisesta saatavat varat, velallisen tulot¹⁷ sekä hänen ansaintamahdollisuutensa ottaen huomioon hänen ikänsä, työkykynsä ja muut olosuhteet, velallisen välttämättömät elinkustannukset sekä muut velallisen taloudelliseen asemaan vaikuttavat seikat. Muuna taloudelliseen asemaan vaikuttavana seikkana pidettiin esimerkiksi tapauksessa KKO 1997:166 alaikäisen velallisen velkautumista vanhempensa toimenpiteiden johdosta. Pysyvästi ylivelkaantuneiden vanhempien taloudellinen asema otettiin huomioon arvioitaessa lapsen maksukykyä. Lain esitöiden mukaan maksukyvyyn arvioinnilla on velkajärjestelyssä merkitystä muun muassa velkajärjestelyn edellytysten arvioinnin ja velallisen vahvistettavan maksuohjelman sisällön kannalta.¹⁸

On huomioitavaa, että velallisen tulee tarvittaessa näyttää toteen, ettei esimerkiksi työttömäksi joutuminen johdu hänestä itsestään. Maksukyvyttömyyden tulee olla jatkuvaa, jonka johdosta työttömyyttä on pidetty yleensä väliaikaisena syynä. Pitkäaikaistyöttömyys voi kuitenkin olla peruste velkajärjestelyn aloittamiselle.¹⁹

¹⁴ HE 183/1992 vp, s.48.

¹⁵ HE 183/1992 vp, s. 49.

¹⁶ Vrt. konkurssi, jossa velallisen pelkkä ilmoitus siitä, että hän on maksukyvytön, riittää velallisen itsensä tekemän konkurssihakemuksen perusteeksi.

¹⁷ Velallisen tuloilla tarkoitetaan muun muassa palkkaa, palkkiota sekä muuta etuutta, joka maksetaan työstä tai palveluksesta. Tuloilla tarkoitetaan myös mm. yritystoiminnasta ja ammatinharjoittamisesta saatavia tuloja. Katso lisää Oikeusministeriön asetus velallisen maksukyvyyn arvioinnin perusteista yksityishenkilön velkajärjestelyssä 322/2001, 1 §.

¹⁸ HE 183/1992 vp, s.42.

¹⁹ Koulu – Niemi-Kiesiläinen 1999, s. 28-32.

2.3.2 Velkajärjestelyn yleiset esteet

Vaikka velallinen täyttäisikin velkajärjestelylaissa säädetyt edellytykset, velkajärjestely ei välttämättä tule kysymykseen olemassa olevan esteperusteen takia. VJL 10 §:ssä on säännelty yksityiskohtaisesti ja täsmällisesti esteet, jotka estävät velkajärjestelyyn pääsemisen. VJL 10 § koostuu 11-kohtaisesta listasta, jotka koskevat niitä perusteita, joilla ”hakemus velkajärjestelystä voitaisiin hylätä, vaikka velallisen taloudellista asemaa koskevat velkajärjestelyn edellytykset täyttyisivätkin”.²⁰ Esteiden avulla pyritään siihen, että velkajärjestely ei heikentäisi yleistä maksumoraalia. Niiden tavoitteena on sulkea pois velkajärjestelystä henkilöt, joiden velkaantumiseen liittyy yhteiskunta- ja maksumoraalin kannalta arveluttavia piirteitä.²¹

Velkajärjestelyä ei esimerkiksi voida myöntää, jos velalliselle on määrätty rikoksen perusteella maksuvelvollisuus eikä velkajärjestelyn myöntämistä voida pitää perusteltuna velan määrä, rikoksen laatu, vahingon kärsineen asema ja muut seikat huomioon ottaen. Velkajärjestelyn esteenä on muun muassa myös se, että velallinen on epäiltynä esitutkinnassa tai syytteessä rikoksesta (VJL 10 §:n 2 kohta), velallisen toiminta on elinkeinotoiminnassa ollut velkojien etua loukkaavaa (VJL 10 §:n 3 kohta), velkaantuminen on ollut ilmeisen kevytmielistä eli velallinen on velkaantunut harkitusti velkajärjestelyä silmälläpitäen (VJL 10 §:n 7 kohta) tai että velallinen on velkajärjestelyä varten antanut taloudellisesta asemastaan vääriä tai harhaanjohtavia tietoja (VJL 10 §:n 8 kohta).

2.3.3 Painavat vastasyyt

Tietyissä tilanteissa velkajärjestely voidaan myöntää, vaikka jokin VJL 10 §:ssä mainituista yleisistä esteistä olisi käsillä. VJL 10 a §:n mukaan velkajärjestely voidaan myöntää yleisestä esteestä huolimatta, jos siihen on painavia syitä ottaen erityisesti huomioon velallisen toimet velkojen maksamiseksi, velkaantumisesta kulunut aika ja muut velallisen olosuhteet sekä velkajärjestelyn merkitys velallisen ja velkojien kannalta.

²⁰ HE 183/1992 vp, s. 50.

²¹ HE 183/1992 vp, s. 25.

Pykälää sovelletaan ensinnäkin silloin, kun velallisen velkajärjestelyhakemus on aikaisemmin hylätty ja velallinen hakee velkajärjestelyä uudelleen, ja toiseksi silloin, kun velallinen hakee velkajärjestelyä ensimmäistä kertaa, mutta hänen velkajärjestelylleen on VJL 10 §:ssä mainittu yleinen este.²² VJL 10 a § tuli voimaan vuoden 2003 alusta. Lainkohdalla on haluttu turvata tapauskohtainen kokonaisharkinta. Sen nojalla voidaan huomioida velallisen käyttäytymisessä tai muissa olosuhteissa tapahtunut muutos, jonka vuoksi velkajärjestelyä voidaan kuitenkin pitää perusteltuna.²³ Oikeuskäytännössä erityiseksi vastasyys on kelpuutettu esimerkiksi velallisen myöhempi moitteeton maksukäyttäytyminen.²⁴ Tapauksessa KKO 2004:108 velkajärjestelyhakemus hyväksyttiin lisävelkaantumisesta huolimatta.

2.3.4 Velkajärjestelyn estyminen väliaikaisesta syystä

Neljäntenä velkajärjestelyn edellytyksenä VJL 9 a §:n mukaisesti on, että velallinen pystyy maksamaan velkojaan ainakin jonkin verran tai että hänen maksukyvyttömyytensä on luonteeltaan pysyvää. Mikäli siis velallisella ei väliaikaisena pidettävästä syystä ole maksuvaraa tai velallinen ei sellaisen syyn vuoksi kykene maksuvarallaan maksamaan tavallisia velkojaan vähäistä pidettävää määrää enempää, velkajärjestelyä ei voida myöntää.

Jos velallisen maksuvaran puuttuminen tai vähäisyys johtuu työttömyydestä, syytä ei voida enää pitää väliaikaisena, jos työttömyys on kestänyt vähintään 18 kuukautta. Tämä aikamääre lisättiin velkajärjestelylakiin 1.1.2015 voimaan tulleella lakimuutoksella. Aikaisemmin voimassa ollut laki ei sisältänyt aikamäärettä sille, milloin velallisen työttömyydestä johtuva maksuvaran puute tai vähäisyys muuttuu väliaikaisesta pysyväksi, mutta oikeuskäytännössä rajaksi on muodostunut kaksi vuotta. Nyt kuitenkin velkajärjestelyyn pääsemiseksi riittää, että työttömyys on kestänyt 18 kuukautta siihen mennessä, kun päätös velkajärjestelyn aloittamisesta tehdään.²⁵

Edellä mainittua ei VJL 9a.2 §:n mukaan kuitenkaan sovelleta yksityisenä elinkeinon- tai ammatinharjoittajana elinkeinotoimintaa harjoittavaan velalliseen. Yksityishenkilön

²² HE 98/2002 vp, s. 30.

²³ Tammi-Salminen 2013, s. 193.

²⁴ Koulu – Lindfors 2010, s. 146.

²⁵ HE 83/2014 vp, s. 51.

velkajärjestelyä elinkeinon- ja ammatinharjoittajien osalta käsitellään myöhemmässä luvussa.

2.4 Velkajärjestelyn vaiheet

2.4.1 Sopimusneuvottelut

Velkajärjestely voi tulla vireille vain velallisen hakemuksesta. Ennen kuin velallinen jättää velkajärjestelyhakemuksen tuomioistuimeen, on hänellä VJL 11 §:n mukainen velvollisuus neuvotella sopimukseen perustuvan maksujärjestelyn aikaansaamisesta velkojensa kanssa. Sovintomahdollisuuksien selvittämisestä voidaan lainkohdan mukaan poiketa, jos se on ilmeisen tarpeetonta velallisen vähäisen maksukyvyyn, velkojien suuren lukumäärän, tuntemattomien velkojien tai muun syyn vuoksi. Sovintoneuvotteluita voidaan siis pitää velkajärjestelyn ensivaiheena. Ensivaiheeseen liittyy myös velkaneuvonta, sillä velallinen voi jo tässä vaiheessa kääntyä myös velkaneuvonnan puoleen.²⁶

Velkajärjestelyn edellytyksenä olevalla pyrkimyksellä sovintoratkaisuun tarkoitetaan kokonaisvaltaista velallisen koko velkatilannetta koskevaa sopimukseen tai sopimukseen perustuvia ratkaisuja. Järjestelyt, joissa sovitaan maksujärjestelyistä yhtä velkaa koskien, ovat tavallisia käytännössä, mutta niillä ei ole velkajärjestelyyn rinnastettavia oikeusvaikutuksia.²⁷

VJL 11.2 §:n mukaan myös velkojalla on velvollisuus myötävaikuttaa sovinnon syntymiseen hyvän luotonanto- ja perintätavan mukaisesti. Lainkohdan ongelmana kuitenkin on, ettei sen rikkomisesta ole uhkaa velkojille.²⁸ Mikäli sovintoneuvotteluissa ei päästä yksimielisyyteen tai sovintoneuvotteluita ei ole käyty jonkin edellä mainitun syyn vuoksi, voidaan velkajärjestelyhakemus jättää tuomioistuimeen.

²⁶ Koulu ym. 2009, s. 875.

²⁷ Niemi – Lindfors, *Insolvenssioikeus* 2015, 2.

²⁸ Niiranen 2015, s. 58.

2.4.2 Tuomioistuinmenettely

Velallinen voi VJL 50 §:n mukaan hakea velkajärjestelyä toimittamalla oikeusministeriön vahvistaman velkajärjestelyä koskevan hakemuksen tuomioistuimen kansliaan. Aviopuolisot, yhteisvastuulliset kanssavelalliset sekä velallinen ja takaaja voivat VJL 8.2 §:n mukaan hakea velkajärjestelyä yhdessä. VJL 49.3 §:n mukaan velkajärjestelystä päättää se tuomioistuin, joka on velallisen yleinen oikeuspaikka tai, jos velalliset hakevat velkajärjestelyä yhdessä, se tuomioistuin, joka on heistä jonkun yleinen oikeuspaikka.

Velkajärjestelyasian käsitteleminen on hakemuslainkäyttöä, joten tuomioistuin noudattaa VJL 49 §:n mukaan hakemusasioiden käsittelyä koskevia oikeudenkäymiskaaren 8 luvun säännöksiä. Käsitelleessään velkajärjestelyhakemusta tuomioistuin voi varata yhdelle tai useammalle velkojalle tilaisuuden lausua määräajassa kirjallisesti hakemuksesta. Velkoja voidaan VJL 52 §:n mukaan myös kutsua istuntoon kuultavaksi. Velkojen kuuleminen on kuitenkin harkinnanvaraista, mutta se on suositeltavaa, sillä usein velkojien välityksellä tuomioistuin saa tietoonsa mahdollisista esteperusteista. Myös asian käsittelyn etenemisen kannalta velkojien kuuleminen voi olla kannattavaa, sillä jos velkojia ei kuulla, tuomioistuimen oma vastuu asian selvittämiseksi kasvaa.²⁹

VJL 54 §:n mukaan tuomioistuimen on tehtävä päätös velkajärjestelyn aloittamisesta, jos esitetyn selvityksen perusteella velkajärjestelyyn on edellytykset eikä estettä ole. Päätökseen, jolla velkajärjestely on aloitettu, ei saa hakea muutosta.

2.4.3 Maksuohjelma

Kun tuomioistuin tekee päätöksen velkajärjestelyn aloittamisesta, määrää se tarvittaessa selvittäjän laatimaan velalliselle maksuohjelman. Selvittäjän määrääminen ei kuitenkaan ole joka tilanteessa pakollista, vaan VJL 64 §:n mukaan selvittäjä voidaan määrätä, jos se on velallisen taloudellisen aseman selvittämiseksi, omaisuuden rahaksimuuton vuoksi tai muutoin velkajärjestelyn toteuttamiseksi tarpeen. Mikäli velallisen hakemuksen liitteenä on jo ehdotus maksuohjelmaksi, selvittäjä voidaan

²⁹ Koulu – Lindfors 2010, s. 146.

määrätä vain, jos asia on riittävä tai epäselvä, ja selvittäjän määrääminen on tällöin tarpeen.

Velkajärjestelyssä velalliselle vahvistetaan hänen maksukykyään vastaava maksuohjelma. Maksuohjelmassa määrätään, missä aikataulussa ja kuinka paljon velallisen tulee maksaa velkajärjestelyyn kuuluvia velkojaan. Maksuohjelma sisältää myös muita määräyksiä, kuten mitä omaisuutta velallinen voi pitää itsellään ja mitä omaisuutta hänen tulee myydä ja käyttää velkojen maksamiseen.³⁰

Velallinen saa lain mukaan säilyttää itsellään perusturvaansa kuuluvan omaisuuden, mutta hänen on myytävä muu omaisuutensa ja käytettävä myymisestä saadut varat velkojen maksamiseen. VJL 5.2 §:n mukaan perusturvaan kuuluu velallisen omistusasunto, kohtuullinen koti-irtaimisto, henkilökohtaiset tavarat, työvälineet ja esineet, joita velallinen tarvitsee toimeentulonsa turvaamiseksi.

Maksuohjelman kesto on normaalisti kolme vuotta, mutta se voi tietyissä tapauksissa olla viisi vuotta. VJL 30 §:ssä on säädetty, että jos velallinen säilyttää omistusasuntonsa, maksuohjelma voi olla kolme vuotta pidempi. Saman pykälän mukaan maksuohjelman keston tulee olla viisi vuotta, jos velallisen maksuvelvollisuus on maksuohjelmassa kokonaan poistettu, eli kun kysymyksessä on niin sanottu nollaohjelma, tai jos velkajärjestely on myönnetty VJL 10 a §:n mukaan yleisestä esteestä huolimatta. Tässä tilanteessa tuomioistuimella ei ole harkinnanvaraa, vaan maksuohjelman kestoksi on asetettava viisi vuotta. Tuomioistuimen harkinnanvaraisuuteen on kuitenkin säädetty poikkeus, sillä tuomioistuin voi VJL 30.3 §:n mukaan määrätä niin sanotun nollamaksuohjelman kestoksi alle viisi vuotta, jos velalliselta puuttuu maksuvara kokonaan sairauden, iän tai muun hänestä riippumattoman syyn takia.

Periaatteena maksuohjelman laatimisessa on se, että velallisen on käytettävä velkojensa maksamiseen kaikki ne tulonsa, jotka ylittävät hänen välttämättömämmät elinkustannuksensa. Maksuvara ratkaisee, mitä velallinen joutuu maksamaan ja mistä veloista hänet vapautetaan. Maksuvara on se osa tuloista, mitä jää jäljelle, kun niistä vähennetään velallisen kohtuulliset menot.³¹

³⁰ Niemi, *Insolvenssioikeus* 2015, 6.1.

³¹ Koulu – Lindfors 2010, s. 148.

Velkaselvittelyn päätyttyä tuomioistuin joko hylkää tai vahvistaa maksuohjelmaehdotuksen. Tässä vaiheessa maksuohjelman hylkääminen on kuitenkin harvinaista.³² Vahvistetulla maksuohjelmalla korvataan velkasuhteiden entiset ehdot. Maksuohjelman vahvistamisella on siten sekä muotoamis- että vahvistamistuomion piirteitä.³³

Silloin kun velallisia on useita, jokaiselle vahvistetaan oma maksuohjelma. VJL 24.1 §:n mukaan kanssavelallisille voidaan kuitenkin vahvistaa vakuusvelan osalta yhteinen maksuohjelma, jos he ovat hakeneet velkajärjestelyä yhdessä ja ovat yhteisvastuullisessa velkasuhteessa vakuusvelasta.

Velallinen vapautuu maksuohjelman piirissä olleista veloista, kun maksuohjelma on mahdollisine lisäsuorituksineen kokonaan suoritettu. Koska velkajärjestely käsittää velat, jotka ovat syntyneet ennen velkajärjestelyn aloittamista, velallinen ei vapaudu myöhemmistä veloista. Myöhemmät velat on maksettava niiden normaalien ehtojen mukaan.³⁴

2.5 Velkajärjestelyn keinot

Velkajärjestelylain 25 §:ssä säädetään niistä keinoista, joita velkajärjestelyssä voidaan soveltaa sen piiriin kuuluviin velkoihin. Keinot on lueteltu pykälässä lievimmästä ankarimpaan etenevässä järjestyksessä. Velkajärjestelyssä voidaan

- 1) muuttaa velan maksuaikataulua;
- 2) määrätä, että velallisen maksusuoritukset on luettava ensin velan pääoman ja vasta sen jälkeen luottokustannusten lyhennykseksi;
- 3) alentaa jäljellä olevaan luottoaikaan kohdistuvien luottokustannusten maksuvelvollisuutta;
- 4) alentaa maksamatta olevan velan määrää;
- 5) poistaa velan maksuvelvollisuus kokonaan³⁵.

³² Koulu – Lindfors 2010, s. 152.

³³ Koulu – Niemi-Kiesiläinen 1999, s. 71.

³⁴ Koulu – Lindfors 2010, s. 149.

³⁵ Velan maksuvelvollisuuden kokonaan poistaminen on velkojien kannalta luonnollisesti huonoin vaihtoehto. Tällaisia nollaohjelmia myönnetään kuitenkin usein. Katso velkojien ajatuksia velkajärjestelyn keinoista Muttilainen 1997, s. 75-81.

Säännökset velkajärjestelyn keinoista on otettu lakiin sen sääntelemiseksi, minkä sisältöinen maksuohjelma velalliselle voidaan vahvistaa vastoin velkojan tahtoa. Lain säännöksistä voidaan poiketa velkojan vahingoksi vain velkojan suostumuksella.³⁶

VJL 25.2 §:n mukaan velkajärjestely voi sisältää velan maksamisen kokonaan tai osaksi kertasuorituksena tätä tarkoitusta varten otettavalla uudella velalla. Vakuusvelkojen osalta velkoja voidaan järjestellä vain luettelossa 1-3 kohdissa mainituilla tavoilla. Vakuusveloista on oma säännöksensä VJL 26 §:ssä. Vakuusvelan erääntynyttä viivästyskorkoa voidaan myös alentaa tai poistaa se kokonaan.

Yllä mainituista keinoista on valittava se, mikä on velkojan kannalta lievin, ja mikä riittää korjaamaan velallisen taloudellisen tilanteen. Velan määrän alentaminen ja maksuvelvollisuuden poistaminen ovat siis viimeisiä keinoja, joihin voidaan VJL 25.3 §:n sanamuodon mukaan turvautua vain, ”jos velkajärjestelyä ei muuten voida toteuttaa”. Hallituksen esityksen mukaan keinoja voitaisiin kuitenkin käyttää erikseen tai yhdistellen, sillä useissa tapauksissa velkajärjestely olisi parhaiten toteutettavissa soveltamalla eri keinojen yhdistelmää.³⁷

³⁶ HE 183/1992 vp, s. 62.

³⁷ HE 183/1992 vp, s. 62.

3 ELINKEINOTOIMINTAA HARJOITTAVAN VELALLISEN PÄÄSY YKSITYISHENKILÖN VELKAJÄRJESTELYYN

3.1 Ennen vuotta 2015 voimassa ollut oikeustila ja velkajärjestelylain muutos

Yksityishenkilön velkajärjestely on tarkoitettu nimensä mukaisesti vain yksityishenkilöille, ja sen tavoitteena on ratkaista maksukyvyttömän yksityishenkilön velkaongelmat. Elinkeinotoimintaa harjoittavien henkilöiden ja yhtiöiden velkaongelmien ratkaisemiseen on oma insolvenssimenettely, yrityssaneeraus.

Yksityishenkilön velkajärjestely oli vuoden 2014 loppuun asti vain rajoitetusti mahdollista velalliselle, joka on luonnollinen henkilö ja joka harjoittaa elinkeinotoimintaa yksityisenä elinkeinon- tai ammatinharjoittajana. Velkajärjestely oli elinkeinonharjoittavien velallisten osalta mahdollista vain silloin, kun velkaongelmat liittyivät velallisen yksityistalouteen. Elinkeinotoimintaan liittyvien velkojen järjestely ei siis ollut mahdollista,³⁸ vaan yksityisen elinkeinon- tai ammatinharjoittajan tuli hakeutua yrityssaneeraukseen elinkeinotoimintaan liittyvien velkojen järjestelemiseksi. Yrityssaneeraus on kuitenkin käytännössä liian raskas ja kallis menettely pienimuotoisen yritystoiminnan tervehdyttämiseksi, mikä on johtanut siihen, että yksityisten elinkeinon- ja ammatinharjoittajien on voinut olla vaikea saada taloutensa kokonaistilanne korjattua.³⁹

Ennen vuotta 2015 voimassa ollut laki mahdollisti yksityisten elinkeinon- ja ammatinharjoittajien elinkeinotoiminnan velkojen järjestelyn yksityishenkilön velkajärjestelyssä, jos yritystoiminta oli jo loppunut. Yritystoiminnan loppumisen myötä entiset yritystoiminnan velat katsottiin muuttuvan yksityistalouden veloiksi.⁴⁰ Aikaisemman lainsäädännön aikana tällaisen pienyrittäjän tuli pahimmassa tapauksessa lopettaa elinkeinotoimintansa päästääkseen yksityishenkilön velkajärjestelyyn, jotta entiset elinkeinotoiminnan velat voitiin myös järjestellä osana velkajärjestelyä.⁴¹

³⁸ Koskelo – Lehtimäki 1997, s. 303.

³⁹ LaVM 12/2014 vp, s. 3.

⁴⁰ OM 59/2013, s.44.

⁴¹ Uitto 2010, s. 277.

3.1.1 Lakimuutoksen valmistelu

Yksityishenkilön velkajärjestelystä annettu laki astui voimaan helmikuussa 1993, jonka jälkeen sitä on muutettu useaan kertaan. Laki on ollut voimassa yli 20 vuotta, jonka johdosta sen toimivuutta nyky-yhteiskunnassa on ollut syytä tarkistaa. Vuoden 2015 alusta voimaan tullutta lakimuutosta on valmisteltu aina vuodesta 2009 alkaen. Oikeusministeriö asetti 18.9.2009 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia ehdotukset velkajärjestelylain uudistamiseksi. Työryhmä luovutti maaliskuussa 2011 selvityksistään mietinnön ”Velkajärjestelylain uudistaminen” (11/2011), jossa ehdotettiin mahdollistettavaksi velkajärjestelyyn pääsy myös elinkeinotoimintaa harjoittavalle luonnolliselle henkilölle sekä elinkeinotoimintaan liittyvien velkojen järjestely elinkeinonharjoittajan yksityistalouden velkojen lisäksi tietyin edellytyksin. Oikeusministeriö pyysi lausunnon yhteensä 84 eri viranomaiselta, järjestöltä ja asiantuntijalta, jotka antoivat pääosin myönteistä palautetta työryhmän yrittäjävelallisten aseman parantamiseen tähtäävistä ehdotuksista, mutta varauksellista palautetta muista mietintöön sisältyvistä ehdotuksista.⁴²

Oikeusministeriö asetti marraskuussa 2012 uuden työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin velkajärjestelyn ensimmäisen uudistamistyöryhmän mietinnön ja siihen saadun palautteen johdosta laatia ehdotus yksityishenkilön velkajärjestelyn uudistamiseksi. Työryhmän tuli selvittää, miten yrittäjien asemaan voitaisiin parantaa velkajärjestelyssä puuttumatta maksuohjelman keston. Työryhmä antoi mietintönsä 21.11.2013 (Velkajärjestelyn tarkistaminen, mietintöjä ja lausuntoja 59/2013), johon sisällytettiin aikaisempi ehdotus elinkeinon- ja ammatinharjoittajien elinkeinotoiminnan velkojen järjestelystä velkajärjestelyssä yksityistalouden velkojen lisäksi.⁴³

Oikeusministeriö pyysi työryhmän mietinnöstä lausuntoa 59 taholta, jotka pitivät ehdotusta merkittävänä parannuksena yksityisten elinkeinon- ja ammatinharjoittajien asemaan muun muassa siksi, että elinkeinon- ja ammatinharjoittajien asemaa voi pitkälti samaistaa palkansaajien asemaan. Lisäksi velkajärjestely menettelynä olisi pienyrittäjälle edullisempaa kuin yrityssaneerausmenettely.⁴⁴ Lausunnonantajat esittivät tosin myös yksityiskohtaisia huomioita ehdotettuihin elinkeinon- ja ammatinharjoittajia koskeviin säännöksiin. Velkajärjestelyn ja yrityssaneerauksen valinnaisuuden huonona

⁴² OM 59/2013, s. 78-80.

⁴³ OM 59/2013, s. 81.

⁴⁴ OM 28/2014, s. 10 ja 53-61.

puolena saattaisi kuitenkin olla se, että velkaantunut yksityinen elinkeinonharjoittaja yrittäisi viimeiseen asti välttää konkurssia hakeutumalla ensin velkajärjestelyyn ja, jos sitä ei myönnetä, yrityssaneeraukseen.⁴⁵

Hallitus antoi vuonna 2014 esityksen eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamiseksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 83/2014 vp). Yksityishenkilön velkajärjestelylain muuttuneet säännökset, ja siten yksityisiä elinkeinon- tai ammatinharjoittajia koskevat muutokset astuivat voimaan 1.1.2015. Pienyrittäjät voivat jatkossa siis valita, hakeutuvatko he yksityishenkilön velkajärjestelyyn tai yrityssaneeraukseen, mikäli edellytykset molempiin menettelyihin täyttyvät. Pienyrittäjän velat voidaan kokonaisvaltaisesti järjestellä yksityishenkilön velkajärjestelyssä esimerkiksi tilanteissa, joissa maksukyvyttömyys johtuu esimerkiksi sairaudesta tai muusta henkilökohtaisesta olosuhdemuutoksesta tai elinkeinotoiminnan kannattavuuden notkahtamisesta, mutta elinkeinotoiminta on alkanut sujumaan sen verran hyvin, että pienyrittäjä pystyy maksamaan uudet velkansa ajallaan, mutta tarvitsee apua vanhojen velkojen maksamiseen.⁴⁶

3.1.2 Lakimuutokseen vaikuttaneet syyt

Työ- ja elinkeinoministeriön ”Yrityskatsaus 2013” –julkaisun mukaan Suomessa on yrityksiä noin 266 000. Yrityksistä suurin osa koostuu pienistä ja keskisuurista yrityksistä, joiden osuus koko yrityskannasta on 99,8 prosenttia. Näistä alle 10 hengen yrityksiä on 93,1 prosenttia. Yksityisyrittäjiä Suomessa on 176 000 eli noin 66 prosenttia koko yrityskannasta.⁴⁷

Yksityisiä elinkeinon- tai ammatinharjoittajia voidaan monessa suhteessa rinnastaa palkansaajiin, sillä he harjoittavat yleensä elinkeinotoimintaa elättääkseen itsensä ja perheensä. Tällaiset pienyrittäjät eivät useimmiten työllistä muuta henkilökuntaa. Koska elinkeinotoiminnan velkoja ei voitu järjestellä velkajärjestelyssä ennen vuotta 2015, velkaantuneiden yksityisten elinkeinon- ja ammatinharjoittajien katsottiin jäävän

⁴⁵ Velkajärjestelylain muutoksella, jota esimerkiksi Suomen Yrittäjät Oy on kannattanut, pyritään ehkäisemään tarpeettomia konkurssseja (katso Suomen Yrittäjät Oy:n tiedote lakimuutoksesta). Velkajärjestelyn hakemisen ajankohta ja yritystoiminnan kannattavuus ovat suuressa roolissa päätettäessä siitä, voidaanko yksityishenkilön velkajärjestely myöntää pienyrittäjälle. Mielestäni lakimuutoksen tavoite ennaltaehkäistä konkurssseja voi onnistua hyvin vain, jos velkajärjestelyä haetaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa.

⁴⁶ OM 59/2013, s. 75.

⁴⁷ TEM 25/2013, s. 81.

epätasa-arvoiseen asemaan palkansaajiin verrattuna. Heidän oli vaikeampi päästä uuteen velattomaan alkuun ja saada taloudellinen tilanteensa korjattua. Elinkeinon- tai ammatinharjoittajalla oli käytännössä vaihtoehtona yritystoiminnan lopettaminen tai yrityssaneeraukseen hakeutuminen.

Lakimuutoksella haluttiin parantaa elinkeinon- ja ammatinharjoittajien asemaa ja mahdollistaa myös se, että jatkamiskelpoista yritystoimintaa ei tarvitse lopettaa, vaikka elinkeinotoiminnasta olisi velkaa. Ennen lakimuutosta voimassa olleet säännökset passivoivat elinkeinon- ja ammatinharjoittajia: velallinen ei voinut aloittaa uutta elinkeinotoimintaa samalla alalla uudestaan, koska se voitiin katsoa saman toiminnan jatkamiseksi. Tällöin elinkeinonharjoittajille asetetut velkajärjestelyn lisäedellytykset eivät täytyneet. Uusien säännösten tarkoituksena on se, että yrittäjä pääsisi hyödyntämään osaamistaan myös jatkossa.⁴⁸

Ennen lakimuutosta yksityisten elinkeinon- ja ammatinharjoittajien yritystoiminnan velkojen järjestely oli siis mahdollista vain yrityksen saneerauksesta annetun lain mukaisessa menettelyssä. Yrityssaneerausmenettely on kuitenkin pienyrittäjille raskas ja kallis menettely, jossa menettelyn kustannukset nousevat korkeiksi. Yksityishenkilön velkajärjestelyn katsotaan olevan pienyrittäjälle tarkoituksenmukaisempi ja halvempi vaihtoehto.

Lakimuutoksen tavoitteena on kannustaa velallisia yrittäjyyteen työttömyyden sijasta sekä maksuohjelman aikaiseen tulonhankintaan. Velkajärjestelyn arvioidaan olevan suuri apu pienyrittäjille, joilla on yritystoiminnan kannattavuus notkahtanut, mutta joilla on kuitenkin edellytyksiä kannattavan elinkeinotoiminnan jatkamiseen. Tällöin velallinen pystyy elättämään itsensä ja perheensä ja maksamaan velkajärjestelyn alkamisen jälkeen syntyneet velkansa ajallaan, kunhan velkajärjestelyn piiriin kuuluvat velat järjestellään.⁴⁹

⁴⁸ HE 83/2014 vp, s. 19-20.

⁴⁹ OM 59/2013, s. 45,54 ja 77.

3.2 Euroopan komission suositus uudesta lähestymistavasta liiketoiminnan epäonnistumiseen ja yritysten maksukyvyttömyyteen

Velkajärjestelylain muuttamisesta annetulla hallituksen esityksellä 83/2014 muutetaan kansallista lainsäädäntöä eikä sillä ole yhtymää Euroopan unionin lainsäädäntöön,⁵⁰ sillä maksukyvyttömyyttä koskeva lainsäädäntö on pääosin paikallista. Maksukyvyttömyys on kuitenkin eurooppalainen ongelma, koska paitsi maksukyvyttömyillä yrityksillä, myös maksuvaikeuksissa olevilla yksityishenkilöillä voi olla velkaa eri maissa oleville velkojille.⁵¹ Euroopan komissio onkin 12.3.2014 antanut suosituksen uudesta lähestymistavasta liiketoiminnan epäonnistumiseen ja yrityksen maksukyvyttömyyteen,⁵² jossa painotetaan muun muassa rahoitusjärjestelyjä ennen virallisen menettelyn aloittamista.

Velkajärjestelylain muutoksilla toteutetaan tavoitetta antaa rehellisesti toimineille yrittäjille uusi mahdollisuus, jota käsiteltiin jo ennen komission antamaa suositusta Euroopan komission 12 päivänä joulukuuta 2012 Euroopan parlamentille, neuvostolle ja talous- ja sosiaalikomitealle antamassa tiedonannossa koskien uutta eurooppalaista lähestymistapaa liiketoiminnan epäonnistumiseen ja maksukyvyttömyyteen.⁵³

3.2.1 Yleistä

Euroopan komission 12.3.2014 antama suositus uudesta lähestymistavasta liiketoiminnan epäonnistumiseen ja yritysten maksukyvyttömyyteen jakautuu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa asetetaan vähimmäisvaatimukset ennalta ehkäiseville yritysten tervehdyttämismenettelyille, jotka tulee olla käytössä uhkaavan maksukyvyttömyyden perusteella. Toinen osa muodostuu pyrkimyksestä antaa rehellisille konkurssin tehneille yrittäjille uusi mahdollisuus kaikkialla unionissa.

Komission suosituksen taustalla on maksukyvyttömyyttä koskevien kansallisten lakien suuri vaihtelu jäsenmaissa. Taloudellisissa vaikeuksissa olevilla velallisilla on eri jäsenmaissa erilaiset vaihtoehdot liiketoimintansa uudelleen järjestämiseksi. Samoin

⁵⁰ HE 83/2014 vp, s. 46.

⁵¹ Ks. Niemi 2009, s. 479-488.

⁵² Bryssel 12.3.2014, C(2014) 1500

⁵³ OM 59/2013, s. 77.

mahdollisuus liiketoiminnasta syntyneiden veloista vapautumiseen vaihtelee erityisesti menettelyyn kuluvan ajan ja myöntämisperusteiden suhteen.

Komissio ehdottaa maksukyvyttömyyslainsäädäntöjen harmonisointia muun muassa siksi, että niiden ”suurempi yhdenmukaisuus ja tehostuminen maksimoisi kaikenlaisien velkojen ja sijoittajien saaman tuoton ja edistäisi rajat ylittäviä investointeja”. Lisäksi uudelleenjärjestelyiden esteiden poistaminen edistäisi työpaikkojen säilymistä ja olisi hyödyksi taloudelle sekä vähentäisi osaltaan esteitä, jotka haittaavat sisämarkkinoiden sujuvaa toimintaa. Tavoitteena on erityisesti alentaa kustannuksia, parantaa velkojen palautusastetta ja poistaa rajat ylittävien yritysryhmien uudelleenjärjestelyn ongelmat.

Uudelleenjärjestelyillä suosituksessa tarkoitetaan ”velallisen varojen ja velkojen koostumuksen, ehtojen tai rakenteen tai näiden yhdistelmän muuttamista tarkoituksena mahdollistaa velallisen toiminnan jatkaminen kokonaan tai osittain”.

Suositus on nimensä mukaisesti suositus, eli se ei sido jäsenmaita ja sen soveltaminen on jäsenvaltioille vapaaehtoista. Suosituksessa kuitenkin kehoitetaan panemaan ehdotetut toimenpiteet täytäntöön 12 kuukauden kuluessa suosituksen julkaisemisesta. Suosituksen mukaan komissio arvioi suosituksen soveltamista viimeistään 18 kuukauden kuluessa suosituksen julkaisemisesta.

3.2.2 Suosituksessa ehdotetut puitteet ennaltaehkäiseville uudelleenjärjestelyille

Suosituksen mukaan velallisten tulisi voida järjestää liiketoimintansa uudelleen maksukyvyttömyyden välttämiseksi suosituksessa olevien puitteiden mukaan. Suosituksessa korostetaan erityisesti sitä, että tällaiset uudelleenjärjestelyt tulisi toteuttaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja heti, kun velallista uhkaa todennäköinen maksukyvyttömyys.

Suosituksessa olevien puitteiden mukaan velallisen olisi säilytettävä hallinnassaan päivittäisen liiketoimintansa harjoittaminen. Puitteisiin tulisi sisältyä myös se, että jos tuomioistuin on vahvistanut tervehdyttämissuunnitelman, sen olisi sidottava kaikkia velkojia. Suosituksessa pyritään siihen, että uudelleenjärjestely ei saisi olla pitkä ja

kallis prosessi, ja että useampia vaiheita voitaisiin toteuttaa joustavasti tuomioistuimen ulkopuolella.

Liiketoiminnan uudelleenjärjestely tulisi suosituksen mukaan voida aloittaa ilman muodollista tuomioistuinmenettelyä. Suosituksessa asetetaankin puitteet tervehdyttämissuunnitelmia koskeville neuvotteluille ja mahdollistetaan sovittelijan tai valvojan nimittäminen tapauskohtaisesti sellaisiin tilanteisiin, kun tuomioistuin olosuhteiden perusteella katsoo sovittelijan tai valvojan nimittämisen olevan tarpeen.

Suosituksen mukaan velallisilla tulisi olla oikeus pyytää tuomioistuimelta täytäntöönpanon keskeyttämistä. Tässä tarkoitetaan sellaisia yksittäisiä täytäntöönpanokanteita, joita velkojat ovat nostaneet, ja jotka saattaisivat vaikeuttaa tervehdyttämissuunnitelman näkymiä. Keskeyttäminen saisi jatkua enintään neljä kuukautta, ja mikäli jäsenvaltiot niin säätävät, aikaa voidaan jatkaa, kuitenkin niin, että keskeyttäminen ei jatkuisi yli 12 kuukautta.

Velallisen ottamaa, tervehdyttämissuunnitelmassa sovittua ja tuomioistuimen vahvistamaa uutta rahoitusta pyritään suosituksessa suojaamaan. Suosituksen mukaan velallisen uutta rahoitusta, kuten uutta lainaa, ei pitäisi julistaa pätemättömäksi, moitteenvaraiseksi tai täytäntöönpanokelvottomaksi velkojia vahingoittavana toimenä.

Edellä mainittujen puitteiden lisäksi suosituksessa määritellään tarkemmin tervehdyttämissuunnitelman sisällöllisistä seikoista sekä asetetaan vaatimuksia tervehdyttämissuunnitelman vahvistamiselle, velkojien oikeuksille ja velkojien tervehdyttämissuunnitelmaa koskevalle hyväksynnälle.

3.2.3 Yrittäjien ”fresh start” eli uusi mahdollisuus

Komission suosituksen toinen osa koskee yrittäjille annettavaa uutta velatonta alkua. Suosituksella pyritään rajoittamaan kielteisiä vaikutuksia, joita yrittäjille aiheutuu konkurssista. Velkavastuusta vapautuminen on keskeistä uuden mahdollisuuden antamisessa. Suosituksen mukaan yrittäjät olisi vapautettava kokonaan konkurssin piiriin kuuluvista veloista kolmen vuoden kuluessa konkurssiin asettamispäivästä tai takaisinmaksusuunnitelman toteuttamisen alkamispäivästä tapauksissa, joissa sellainen suunnitelma sisältyy menettelyyn.

Kolmen vuoden vapauttamisaika tulee esille myös joulukuussa 2012 annetusta komission tiedonannosta Euroopan parlamentille, neuvostolle ja talous- ja sosiaalikomitealle.⁵⁴ Tiedonannossa tehdään myös selkeä ero ns. rehellisten ja epärehellisten konkurssivelallisten välillä ja ehdotetaan eri likvidaatiomenettelyjen laatimista rehellisille ja epärehellisille yrittäjille. Epärehellisten konkurssivelallisten toimintaan liittyy petos tai muuta vastuutonta toimintaa, kun taas ”rehellisesti” konkurssin tehneiden syy velkaantumiseen johtuu muusta kuin omistajasta tai johtajasta. Komission suosituksessa veloista vapautuminen olisi automaattista, eli yrittäjät vapautuisivat veloistaan kolmen vuoden ajan kuluttua ilman asian käsittelyä tuomioistuimessa.

3.2.4 Suomen kanta komission suositukseen

Lainsäädäntöneuvos *Mari Aalto* oikeusministeriöstä kertoo, että Suomi ei ryhdy komission suosituksen johdosta lainvalmistelutoimiin.⁵⁵ Aallon mukaan komission suosituksessa ilmenee ongelmia Euroopan unionin toimivallasta alkaen, sillä suositus merkitsee lainsäädännön harmonisointia EU:n alueella sellaisella lainsäädännön alalla, jossa varsinaisia rajat ylittäviä vaikutuksia ei ole. Kun on kyse yksityisoikeudellista yhteistyötä koskevista asioista, Euroopan unionin lainsäädäntötoimivalta koskee vain tilanteita, joilla on rajat ylittäviä vaikutuksia.⁵⁶

Suomi on suhtautunut komission suositukseen kansallisten maksukyvyttömyyslainsäädäntöjen harmonisoinnista varauksellisesti, sillä valtioneuvoston kannan mukaan tavoitteeseen päästään kansallisin toimin ja siten, että parannetaan eri toimijoiden mahdollisuuksia saada tietoa muiden valtioiden lainsäädännöstä.

Valtioneuvosto on pitänyt erikoisena sitä, että komission suositus on kirjoitettu lainsäädännölle ominaisella tavalla yksityiskohtaiseen muotoon, vaikka kyseinen suositus ei ole oikeudellisesti velvoittava. Komission suosituksen soveltaminen

⁵⁴ Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle ja talous- ja sosiaalikomitealle: Uusi eurooppalainen lähestymistapa liiketoiminnan epäonnistumiseen ja maksukyvyttömyyteen. COM (2012) 742, Bryssel 12.12.2012.

⁵⁵ Olen tiedustellut Mari Aallolta sähköpostitse, miten Suomi aikoo laittaa komission suosituksen täytäntöön.

⁵⁶ Oikeusministeriön muistio, OM2014-00159, EU/OSA; maksukyvyttömyyslainsäädäntöjen harmonisointi; komission suositus uudesta lähestymistavasta liiketoiminnan epäonnistumiseen ja yritysten maksukyvyttömyyteen.

jäsenvaltioissa on vapaaehtoista. Vaikka velvoittavan kirjoitustavan ja suosituksen vapaaehtoisuuden välillä onkin ristiriitaa, suosituksesta käy kuitenkin ilmi tavoitteet, johon sillä tähdätään.

Komission suosituksen mukaan yrittäjien veloista vapautuminen tapahtuisi automaattisesti kolmen vuoden kuluessa. Eduskunnan talousvaliokunta on lausunnossaan ilmaissut, että vapautumisen ei tulisi olla automaattista. Velallisen toimista olisi tehtävä ensin arvio, sillä velallisen omat toimet usein vaikuttavat asiantilaan.⁵⁷ Valiokunnan mukaan tiukempia määräyksiä veloista vapautumiseen voitaisiin asettaa vilpillisesti toimineiden velallisten suhteen. Suosituksen mukaan täysimittaisen vapauttamisen ulkopuolelle voitaisiin jättää tiettyjä velkatyyppejä, kuten sopimussuhteen ulkopuolisesta vahingonkorvausvastuusta johtuvat velat.

Talousvaliokunta katsoo myös, että ”maksukyvyttömyyssäätelyssä tulisi päästä tilanteeseen, jossa konkurssin tehneen yrittäjän olisi mahdollista päästä uuteen alkuun kohtuullisen ajan kuluttua”. Tämä tulisi kuitenkin hoitaa kansallisin ratkaisuin sillä jäsenvaltioiden kansalliset lait, jotka ovat liitoksissa maksukyvyttömyyssäännöksiin, vaihtelevat suuresti. Lisäksi maksukyvyttömyyslainsäädännön harmonisointi olisi hankalaa, sillä se edellyttäisi myös muun lainsäädännön muuttamista yhteensopivuuden aikaansaamiseksi.⁵⁸

Aallon mukaan Suomi pyrkii komission suosituksen mukaisiin tavoitteisiin, mutta ei välttämättä suosituksen mukaisin tavoin. Suosituksen tavoitteet ovat kannatettavia, mutta kaikkia asioita ei voida suosituksella tai lainsäädännölläkään ehkäistä. Suosituksessa esimerkiksi korostetaan sitä, että maksukyvyttömyystilanteessa toimenpiteisiin ryhdyttäisiin tarpeeksi ajoissa, ja se onkin liiketoiminnan elinkelpoisuuden varmistamiseksi erittäin tärkeä asia. Usein yrityssaneeraukseen tai yksityishenkilön velkajärjestelyyn hakeudutaan liian myöhään. Silloin ei olla enää siinä tilanteessa, että liiketoiminta voitaisiin velkoja järjestelemällä saada kannattavaksi. Komission suosituksella ei tähän ongelmaan voida vaikuttaa.

⁵⁷ TaVL 25/2014 vp, s. 2.

⁵⁸ TaVL 25/2014 vp, s. 3.

3.3 Pienyrittäjän määritelmä

VJL 1 §:n mukaan ”maksukyvyttömän yksityishenkilön (*velallisen*) taloudellisen tilanteen korjaamiseksi voi tuomioistuin määrätä hänen velkojaan koskevista järjestelyistä (*velkajärjestely*) ja vahvistaa hänelle hänen maksukykyään vastaavan maksuohjelman niin kuin tässä laissa säädetään”.

Yksityishenkilön velkajärjestely voidaan myöntää vain luonnolliselle henkilölle, ja velkajärjestelylaki sisältääkin käsitteen *yksityishenkilö*, jonka taloudellisen tilanteen korjaamiseen menettelyllä tähdätään. Lain alkuperäisenä tarkoituksena on ollut järjestellä nimenomaan yksityishenkilön yksityistalouteen, eikä ollenkaan elinkeinotoimintaan, liittyviä velkoja. Aikaisemman lainsäädännön aikana velkajärjestelyä haettaessa ennen yrittäjänä toimineen velallisen yritystoiminta tuli olla jo loppunut.⁵⁹ Velkajärjestelylain pienyrittäjiä koskevan muutoksen myötä velkajärjestelylain nimi on kuitenkin muuttunut harhaanjohtavaksi, sillä lakimuutoksen johdosta yksityishenkilön velkajärjestely voi kattaa myös yksityisten elinkeinon- ja ammatinharjoittajien elinkeinotoiminnasta syntyneet velat.

Pienyrittäjällä tarkoitetaan yksityisiä elinkeinon- tai ammatinharjoittajia. Merkitystä ei ole sillä, onko henkilö merkitty tai olisiko henkilö pitänyt merkitä kaupparekisteriin yksityisenä elinkeinonharjoittajana tai onko hän käyttänyt kaupparekisteriin merkittyä toiminimeä.⁶⁰ Määritelmä kattaa myös ”muut elinkeinonharjoittajat, jotka eivät harjoita elinkeinotoimintaa yhtiömuodossa, kuten yksityiset liikkeenharjoittajat, maatilatalouden harjoittajat, porotalouden harjoittajat ja kalastuksen harjoittajat sekä velalliset, jotka harjoittavat yritystoimintaa toiminimenä”.⁶¹

Elinkeinotoiminnalla tarkoitetaan taloudellisen toiminnan harjoittamista itsenäisesti ja ammattimaisesti. Toiminnan tulee olla voiton tai muun taloudellisen hyödyn tavoittelemiseen tähtäävää, eikä se saa olla vain tilapäistä tai satunnaista. Merkitystä ei ole sillä, harjoittaako velallinen elinkeinotoimintaa päätoimisesti vain sivutoimenaan.⁶²

⁵⁹ Niemi-Kiesiläinen 1995, s. 62-63.

⁶⁰ HE 83/1992 vp, s. 74.

⁶¹ Niiranen 2015, s. 22.

⁶² HE 83/1992 vp, s. 74.

Velkajärjestely ei lakimuutoksen jälkeenkään ole tarkoitettu velalliselle, joka harjoittaa elinkeinotoimintaa yhtiömuodossa, vaikka toiminta olisikin pienimuotoista, sillä yhtiön velkaa ei VJL 45a.3 §:n mukaan voida järjestellä yksityishenkilön velkajärjestelyssä. Sen sijaan, velkajärjestelylaissa on erityissäännökset henkilöyhtiön vastuunalaisen yhtiömiehen ja osakkeenomistajan velkajärjestelystä, joita käsitellään jäljempänä.

3.4 Edellytykset velkajärjestelyyn pääsemiseksi

Yksityisen elinkeinon- tai ammatinharjoittajan elinkeinotoimintaan liittyviä velkoja voidaan järjestellä esimerkiksi silloin, kun yritystoiminnan vaikeudet johtuvat sairauden tai muun henkilökohtaisen olosuhdemuutoksen taikka elinkeinotoiminnan kannattavuuden ”notkahtamisesta”.

Velkajärjestelylain 2 §:n 2 momentin mukaan velkajärjestelylain 7 lukua sovelletaan velalliseen, joka harjoittaa elinkeinotoimintaa. Lain 7 luvussa säädetään niistä lisäedellytyksistä, joiden on täyttyvä, jotta elinkeinon- tai ammatinharjoittajan yksityistalouden ja elinkeinotoiminnan velat voidaan järjestellä yksityishenkilön velkajärjestelyssä. Pienyrittäjän on täytettävä myös VJL 9 §:n mukaiset yleiset edellytykset velkajärjestelyyn pääsemiseksi.

3.4.1 Yksityistalouden velat

Velkajärjestelylain 45 §:ssä säädetään niistä lisäedellytyksistä, joiden tulee täytyä, jotta yksityisenä elinkeinon- tai ammatinharjoittajana toimivan velallisen *yksityistalouden* velat voidaan järjestellä velkajärjestelyssä. Lisäedellytyksiä sovelletaan silloin, kun elinkeinotoiminnan harjoittaminen jatkuu.⁶³

Jatkuva elinkeinotoiminta

Yksityistalouden velat voidaan VJL 45.1 §:n mukaan järjestellä velkajärjestelyssä vain, jos velallisella on maksuvaraa tavallisten velkojen maksamiseen eikä varallisuuden säilyttämistä koskevasta VJL 46 §:n 2 momentista aiheudu estettä toiminnan jatkamiselle.

⁶³ HE 83/2014 vp, s. 66.

Maksuvaran suuruudelle ei ole lain esitöissä asetettu vaatimuksia, vaan riittää, että velalliselle jää ainakin vähän maksuvaraa. Säännöksen tarkoituksena on estää velallisen lisävelkaantuminen ja sen johdosta velkajärjestelyn epäonnistuminen. Velallisen olisi kyettävä ainakin vähän maksamaan velkojaan ja pystyttävä elinkeinotoiminnasta saatavalla tulollaan elättämään itsensä ja täyttämään elatusvelvollisuutensa.⁶⁴ Nollamaksuohjelman myöntäminen ei siten olisi mahdollista.⁶⁵

Pienyrittäjä saa säilyttää velkajärjestelyssä tarpeellisen elinkeinotoimintaan liittyvän omaisuutensa. VJL 46.2 §:n mukaan ”yksityinen elinkeinon- tai ammatinharjoittaja ei ole velkajärjestelyssä velvollinen muuttamaan rahaksi elinkeinotoimintaan liittyvää varallisuutta sikäli kuin varallisuus on tarpeellista toiminnan jatkamiseksi ja toiminnan jatkaminen on tarkoituksenmukaista ottaen huomioon velalliselle kertyvä tulo”. Lain esitöiden mukaan 46 §:n 2 momenttiin sisältyvää edellytystä on arvioitava ”vertaamalla keskenään toimintaan käytettävän omaisuuden realisointiarvoa ja omaisuuden tuottoarvoa toiminnan jatkuessa. Valinta toiminnan jatkamisen ja sen lopettamisen välillä on tehtävä sen mukaan, kumpi vaihtoehto johtaa velkojien kannalta parempaan lopputulokseen”. Toiminnan jatkamiselle ei ole edellytyksiä, jos omaisuuden realisoiminen johtaa velkojien kannalta parempaan lopputulokseen.⁶⁶ Jos elinkeinotoiminta ei ole kannattavaa, velkajärjestelyä ei myönnetä lisävelkaantumisen estämiseksi.

Jotta pienyrittäjän yksityistalouden velkoja voidaan järjestellä velkajärjestelyssä, on edellisten vaatimusten lisäksi vähintään yksi seuraavista edellytyksistä täytyttävä:

- 1) velallisella ei ole kyseisestä elinkeinotoiminnasta aiheutuneita velkoja tai niitä on vähän;
- 2) kyseiseen elinkeinotoimintaan liittyviä velkoja on enemmän kuin vähän mutta niitä ei ole erääntyneinä maksamatta ja velallinen kykenee maksamaan elinkeinotoimintaan liittyvät velat toiminnasta saatavilla tuloilla sitä mukaa kuin ne erääntyvät; tai
- 3) velallisen elinkeinotoimintaan liittyvä velat järjestellään velkajärjestelylain mukaisesti.

⁶⁴ HE 83/2014 vp, s.66.

⁶⁵ Niemi – Lindfors, *Insolvenssioikeus* 2015, 10.

⁶⁶ HE 83/2014 vp, s. 67.

Yksityistalouden velkojen järjesteleminen edellyttää siis, että jos velallisella on myös elinkeinotoiminnan velkoja, niitä on vähän, tai velallinen pystyy maksamaan ne elinkeinotoiminnastaan saatavilla tuloilla sitä mukaa kuin ne erääntyvät. Vuonna 2015 annetussa Turun hovioikeuden antamassa ratkaisussa yksityiselle elinkeinonharjoittajalle ei myönnetty velkajärjestelyä juuri määrältään liian suurten elinkeinotoiminnan velkojen vuoksi.⁶⁷

Kohdat 1 ja 2 koskevat tilanteita, joissa velallisen elinkeinotoiminta on kannattavaa, mutta elinkeinotoiminnasta saatava tulo ei riitä korjaamaan yksityistalouden maksukyvyttömyyttä. Kolmas kohta lisättiin velkajärjestelylakiin viimeisimmän lakimuutoksen yhteydessä mahdollistamaan yksityistalouden velkojen järjesteleminen velkajärjestelyssä silloin, kun myös elinkeinotoimintaan liittyvät velat järjestellään velkajärjestelylain mukaisesti.⁶⁸

Lopetettu elinkeinotoiminta

Jos elinkeinotoiminta on lopetettu ennen velkajärjestelyyn hakeutumista, VJL 45 §:n mukaisia lisäedellytyksiä ei sovelleta. Tällöin velallisen mahdollisuudet päästä velkajärjestelyyn määräytyvät vain 3 luvun säännösten mukaan, mitkä koskevat yksityishenkilöä, joka ei harjoita elinkeinotoimintaa.

VJL 45 §:ään lisättiin lakimuutoksen yhteydessä uusi 3 momentti, joka koskee nimenomaan aiemmin harjoitettuun ja jo lopetettuun elinkeinotoimintaan liittyviä velkoja. Lainkohdan mukaan nämä velat muuttuvat yksityistalouden veloiksi, jos kyseinen elinkeinotoiminta on lopetettu ja velallisen velkavastuut on selvitetty.

Velallisen tehtävänä on osoittaa näyttöä siitä, että aiemmin harjoitetun elinkeinon tuotannollinen ja taloudellinen toiminta on kokonaan päättynyt. Rekistereistä poistaminen yleensä osoittaa toiminnan lopettamisen, mutta se ei ole edellytys sille, että toiminta katsottaisiin lopetetuksi, vaan olennaista on, että toiminta on tosiasiallisesti

⁶⁷ Turun HO 6.2.2015 104. Tapauksessa elinkeinotoiminnasta aiheutunutta velkaa ei voitu pitää vähäisenä. VJL 45 §:n 1 momentissa säädetyt lisäedellytykset eivät täyttyneet eikä 2 kohdassa säädetty edellytys voinut tulla asiassa sovellettavaksi.

⁶⁸ HE 83/2014 vp, s. 67.

kokonaan lakannut. Velkavastuiden eli velallisen vastattavaksi tulevien velkojen määrän selvittäminen edellyttää yleensä yhtiön omaisuuden realisointia.⁶⁹

Säännöksen avulla selvennetään rajaa siitä, milloin ja millä edellytyksellä aiemmin harjoitettuun elinkeinotoimintaan liittyvät velat voidaan järjestellä velkajärjestelyssä, eli milloin aiemmin harjoitettuun elinkeinotoimintaan liittyvät velat tulevat samaan asemaan kuin velallisen yksityistalouden velat. Rajanveto on tarpeen erityisesti tapauksissa, joissa velallinen on aloittanut elinkeinotoiminnan samalla alalla uudestaan.⁷⁰

Korkeamman oikeuden antamista ennakkopäätöksistä KKO 2000:80 ja KKO 2003:56 ilmenevää oikeuskäytäntöä voidaan edelleen hyödyntää arvioitaessa sitä, onko velallinen lopettanut elinkeinotoiminnan, vaikka päätökset on annettu aikaisemman lainsäädännön aikana.⁷¹ Päätöksessä KKO 2000:80 A:n osakeyhtiömuodossa tapahtuvassa elinkeinotoiminnassa ei korkeimman oikeuden mainitsemilla perusteilla katsottu olevan kyse aikaisemman toiminnan jatkamisesta. Aiemmin harjoitetusta elinkeinotoiminnasta syntyneet velat katsottiin yksityistalouden veloiksi. Myöskin päätöksessä KKO 2003:56 katsottiin, että uudessa yhtiössä tapahtuvassa elinkeinotoiminnassa ei ollut kysymys aikaisemman toiminnan jatkamisesta. Aikaisemman yhtiön vastuista annettuihin takaussitoumuksiin perustuvat velat kuuluivat siten velkajärjestelyn piiriin.

3.4.2 Elinkeinotoiminnan velat

Elinkeinotoimintaan liittyvien velkojen järjestelemistä koskeva velkajärjestelylain 45 a § on uusi. Siinä säädetään niistä lisäedellytyksistä, joiden on täyttyttävä, jotta velkajärjestelyssä voidaan järjestellä *elinkeinotoimintaan* liittyviä velkoja.

Tämä uudistus on merkittävä, sillä se rikkoo ennen lakimuutosta vallinneen rajan siitä, että yksityishenkilön velkajärjestelyssä voidaan järjestellä vain yksityistalouteen liittyviä velkoja, mutta ei elinkeinotoimintaan liittyviä velkoja. Lakivaliokunnan mielestä on tärkeää, että elinkeinotoiminnan velkoja voidaan järjestellä varsin harkitusti,

⁶⁹ HE 83/2014 vp, s. 67-68.

⁷⁰ HE 83/2014 vp, s. 67.

⁷¹ HE 83/2014 vp, s.68.

ja sen vuoksi pienyrittäjille on asetettu erityisiä lisäedellytyksiä elinkeinotoimintaan liittyvien velkojen järjestelemiseksi.⁷²

VJL 45 a §:n mukaan yksityisenä elinkeinon- tai ammatinharjoittajana toimivan velallisen elinkeinotoimintaan liittyvät velat voidaan järjestellä velkajärjestelylain mukaisesti vain, jos *kaikki* seuraavat edellytykset täyttyvät:

- 1) velallisen yksityistalouden velat järjestellään velkajärjestelylain mukaisesti;
- 2) velallisen elinkeinotoiminta on melko pienimuotoista eikä sen tervehdyttäminen edellytä yritystoimintaa koskevia järjestelyjä;
- 3) velallinen kykenee maksamaan menettelyn alkamisen jälkeen syntyvät elinkeinotoimintaan liittyvät velkansa toiminnasta saatavilla tuloilla sitä mukaa kuin ne erääntyvät; ja
- 4) toiminnan jatkaminen ei aiheuta 46 §:n 1 momentissa tarkoitettua luoton ottoa laajempaa velkaantumista.

Ensimmäinen lisäedellytys osoittaa, että pienyrittäjä voi hakea velkajärjestelyä siten, että siinä järjestellään vain yksityistalouden velat tai sekä yksityistalouden, että elinkeinotoiminnan velat. Velkajärjestelyn myöntäminen pelkästään elinkeinotoiminnan velkojen järjestelemiseksi ei ole mahdollista. Siten myös edellä selostetut, VJL 9 §:n mukainen edellytys maksukyvyttömyydestä ja VJL 45 §:n mukaiset lisäedellytykset yksityistalouden velkojen järjestelemiseen on täytyttävä, kun elinkeinotoiminnan velkoja halutaan järjestellä yksityishenkilön velkajärjestelyssä. VJL 45 §:n mukaisista kohdista kysymys olisi käytännössä 3 kohdassa tarkoitettu tilanne, koska 1 ja 2 kohdissa tarkoitetuissa tapauksissa maksukyvyttömyyden edellytys ei täyty elinkeinotoiminnan velkojen osalta.⁷³

Toisena, ja ehkä merkittävimpana lisäedellytyksenä on yritystoiminnan pienimuotoisuus. Lain sanamuodon mukaan velallisen elinkeinotoiminnan tulee olla ”melko pienimuotoista”. Tämän lisäedellytyksen tarkoituksena on rajata velkajärjestely niihin pienyrittäjiin, jotka voidaan rinnastaa yksityishenkilöihin ja joiden elinkeinotoiminnalla ei ole olennaista eroa palkansaajan toimintaan. Tarkoituksena on

⁷² LaVM 12/2014 vp, s. 3.

⁷³ HE 83/2014 vp, s. 68.

erottaa pienyrittäjät niistä elinkeinon- tai ammatinharjoittajista, joiden toiminta on pienimuotoista laajempaa, ja joille sen vuoksi on vaihtoehtona vain yrityssaneeraus.⁷⁴

Pienimuotoisen elinkeinotoiminnan määrittely on lain valmistelussa osoittautunut tulkinnanvaraiseksi. Helsingin hovioikeus antoi esimerkiksi lausunnossaan palautetta siitä, että ”melko pienimuotoinen” elinkeinotoiminta tulisi säätää pykälässä täsmällisemmin.⁷⁵ Pienimuotoisuutta arvioitaessa otetaan huomioon erityisesti yrityksen liikevaihto ja tase. Hallituksen esityksessä ei ole kuitenkaan ehdotettu tiettyä euromääräistä rajaa elinkeinotoiminnan liikevaihdolle, sillä yrittäjän toimiala vaikuttaa merkittävästi liikevaihdon suuruuteen.⁷⁶ Liikevaihto saattaa nimittäin olla suuri, mutta toiminta voi silti täyttää melko pienimuotoisen elinkeinotoiminnan edellytykset. Tuomioistuimella on siis tapauskohtainen harkintavalta siitä, mitä pidetään melko pienimuotoisena elinkeinotoimintana.⁷⁷

Merkittävimpana seikkana melko pienimuotoisen elinkeinotoiminnan arvioimisessa korostetaan kuitenkin sitä, onko pienyrittäjällä palveluksessaan muita henkilöitä. ”Omaan tekemiseen” perustuva toiminta on yleensä pienimuotoista, mutta jos elinkeinonharjoittaja käyttää jatkuvasti ulkopuolista työvoimaa eikä hänen oma työpanoksensa ole merkittävä yritystoiminnan kannattavuuden kannalta, olisi kysymys laajemmasta toiminnasta. Osa-aikaisten, kausittaisten apulaisten tai avustavan henkilökunnan käyttäminen ei kuitenkaan sulje toimintaa pois säännöksen soveltamisalasta, jos pienyrittäjän oma työpanos pitkällä aikavälillä on ratkaiseva.⁷⁸ Tapauskohtaisesti arvioitavaksi jää, voidaanko elinkeinotoimintaa pitää melko pienimuotoisena, jos esimerkiksi pienyrittäjän palveluksessa olisi jatkuvasti yksi täysiaikainen työntekijä, mutta yrittäjän työpanos olisi myös toiminnan kannattavuuden kannalta merkittävä.

Velkajärjestelylain 45 a.1 §:n 2 kohdassa mainitaan myös, että elinkeinotoiminnan tervehdyttäminen ei saa edellyttää yritystoimintaa koskevia järjestelyjä. Velallinen voi toki vapaaehtoisesti tehdä elinkeinotoimintaa koskevia järjestelyjä, mutta jos velkajärjestelyn keinot eivät riitä ja velallinen velvoitettaisiin ryhtymään järjestelyihin,

⁷⁴ LaVM 12/2014 vp, s. 3.

⁷⁵ OM 28/2014, s. 54.

⁷⁶ HE 83/2014 vp, s. 69.

⁷⁷ LaVM 12/2014 vp, s. 3.

⁷⁸ HE 83/2014 vp, s. 69.

jotka ovat yrityssaneerauksessa tyypillisiä, ei velkajärjestely olisi mahdollinen.⁷⁹ Velallisen olisi tällaisessa tilanteessa hakeuduttava yrityssaneeraukseen.⁸⁰ Velallinen voi toki tehdä yritystoimintaa koskevia järjestelyjä ennen velkajärjestelyn hakemista.

Kolmantena lisäedellytyksenä elinkeinotoiminnan velkojen järjestelemiseen on elinkeinotoiminnan kannattavuus, josta velallisen tulee esittää luotettava arvio. Velallisen tulee kyetä maksamaan menettelyn alkamisen jälkeen syntyvät elinkeinotoimintaan liittyvät velkansa toiminnasta saatavilla tuloilla sitä mukaa kuin ne erääntyvät. Velkajärjestely ei ole mahdollinen, jos elinkeinotoiminta velkojen järjestelynkään jälkeen ei olisi kannattavaa. Myös liian kannattava elinkeinotoiminta estää velkajärjestelyyn pääsemisen. Jos velallista ei voida pitää enää maksukyvyttömänä, elinkeinotoiminnan velkojen järjestelemiselle ei olisi edellytyksiä, sillä maksukykyisen velallisen elinkeinotoiminnan velkojen järjesteleminen vääristäisi kilpailua ja olisi epäreilua muita yrittäjiä kohtaan.⁸¹

Neljännän lisäedellytyksen tarkoituksena on varmistaa, ettei elinkeinotoiminta johda lisävelkaantumiseen. Siinä viitataan VJL 46 §:n 1 momenttiin. Toiminnan jatkuminen ei saa aiheuttaa muunlaisen kuin VJL 46 §:n 1 momentissa tarkoitetun luoton ottoa laajempaa velkaantumista. Velallinen voi siis ottaa kyseisen elinkeinotoiminnan kannalta tarpeellista luottoa, jos se ei ole määrältään tai ehdoiltaan epätavallista. Määrältään tavallista suuremman luoton ottaminen on kuitenkin mahdollista, jos luoton ottaminen on tarkoituksenmukaista ottaen huomioon toiminnasta maksuohjelman aikana velalliselle odotettavissa oleva kertyvä tulo. Tällä tarkoitetaan investointeja, kuten esimerkiksi uusien, elinkeinotoiminnan harjoittamisessa välttämättömien koneiden uusimista. Luoton ottamista tulee arvioida myös velkojien kannalta, ja heidän kannalta tällaisen luoton ottaminen voi olla perusteltua, sillä muuten velallisen toiminta voisi loppua kokonaan ja maksuohjelman noudattaminen vaarantuisi.⁸²

Joskus velan luokittelu joko yksityistalouden tai elinkeinotoiminnan velaksi voi olla ongelmallista, sillä velallinen saattaa hankkia tiettyä omaisuutta sekä yksityiseen että elinkeinotoiminnan käyttöön. Yrityksen nimissä otettu velka on helpompi tunnistaa elinkeinotoiminnan velaksi, mutta yksityistalouden velka ei aina automaattisesti ole

⁷⁹ Yrityssaneerauksessa tehtäviin järjestelyihin kuuluu esimerkiksi henkilöstöä koskevat järjestelyt. Katso lisää YrSanL 42 §.

⁸⁰ HE 83/2014 vp, s.69.

⁸¹ HE 83/2014 vp, s. 69-70.

⁸² HE 83/2014 vp, s. 70-71.

yksityistalouden velkaa.⁸³ Rajanvetotilanteessa velka luokitellaan sen mukaan, kumpi käyttötarkoitus on pääasiallinen.⁸⁴

3.5 Velkajärjestelyn esteet

Velkajärjestelylaki sisältää myös säännökset velkajärjestelyn esteistä. Vaikka velallinen täyttäisikin tarvittavat velkajärjestelyn myöntämisen edellytykset, voi velkajärjestelyyn pääsy estyä, jos joku esteperusteista soveltuu. Pienyrittäjiin ei lakimuutoksen myötä sovelleta velkajärjestelyn estymistä väliaikaisesta syystä koskevaa 9 a §:ää. Pienyrittäjän velkajärjestely ei enää lakimuutoksen jälkeen esty sen vuoksi, ettei hänen tulotonsa ole vakiintunut.⁸⁵ Kyseistä esteperustetta on käsitelty velkajärjestelyn yleisessä osiossa.

3.5.1 Erityinen esteperuste

Lakimuutoksen yhteydessä velkajärjestelylakiin otettiin uusi, erityinen esteperuste, jota sovelletaan vain silloin, kun velallinen hakee elinkeinotoimintaan liittyvien velkojen järjestelyä. VJL 45 b §:n mukaan elinkeinotoimintaan liittyviä velkoja ei voida järjestellä velkajärjestelylain mukaisesti, jos on perusteltua syytä olettaa, että hakemuksen tarkoituksena on velkojien perintätoimien estäminen tai muu velkojan oikeuden loukkaaminen. Pykälä vastaa yrityssaneerauslain 7 §:n 1 momentin 4 kohtaa.

Säännöksen tarkoituksena on torjua velkajärjestelyn väärinkäyttöä. Lainvalmistelussa säännöksen ottamista lakiin pidettiin tärkeänä, sillä yksityisten elinkeinon- tai ammatinharjoittajien elinkeinotoimintaan liittyvien velkojen järjestelemisen mahdollisuus voi johtaa siihen, että käräjäoikeuteen tulee ohi velka- ja talousneuvonnan konkurssin viivytämistarkoituksessa tehtyjä velkajärjestelyhakemuksia.⁸⁶

Säännös voi tulla sovellettavaksi esimerkiksi silloin, jos velallinen on toiminut velkojia vahingoittavasti siirtämällä omaisuuttaan velkojien ulottumattomiin, jolloin velallisen tavoitteena on ollut velkojien perintätoimien estäminen. Myös konkurssimenettelyn viivästyttäminen estää velkajärjestelyyn pääsyn. Aikaisemmin tehdyt, ja hylätyt

⁸³ Niiranen 2015, s. 11.

⁸⁴ Koskelo – Lehtimäki 1997, s. 314.

⁸⁵ HE 83/2014 vp, 51.

⁸⁶ OM 28/2014, s. 55.

velkajärjestely- tai yrityssaneeraushakemukset sekä samanaikaisesti vireillä oleva velkojan konkurssihakemus voivat indikoida sitä, että velallisen tarkoituksena on konkurssimenettelyyn viivästyttäminen.⁸⁷

Velkajärjestelylain työryhmälle lausunnon antaneet, muun muassa Vantaan ja Varsinais-Suomen käräjäoikeudet, pitivät erityisen esteen säätämistä ja säännöksen vaikutusten seuraamista tärkeänä. Myös esimerkiksi konkurssiasiamies ja Suomen Tuomariliitto pitivät VJL 45 b §:ää tärkeänä lisäyksenä, vaikkakin Suomen Tuomariliitto oli sitä mieltä, että VJL 45 b § ei riitä torjumaan konkurssimenettelyyn viivästyttämistä. Tuomariliiton mukaan konkurssimenettely viivästyy ehkä väistämättä, sillä velkajärjestelyn ja yrityssaneerauksen valinnaisuudesta seuraa se, että konkurssiuhan alla oleva velallinen hakee ensin velkajärjestelyä, ja ellei sitä myönnetä, vielä yrityssaneerausta.⁸⁸

3.5.2 Hakemuksen väärinkäyttäminen

Lain esitöiden mukaan mahdollisuudesta järjestellä elinkeinotoiminnan velat voi seurata aikaisempaa enemmän tilanteita, joissa on vireillä samanaikaisesti velkajärjestelyhakemus ja hakemus velallisen asettamisesta konkurssiin. Velkajärjestelymahdollisuuden väärinkäytön estämiseksi VJL 52 §:ään lisättiin uusi 3 momentti.

Lainkohdan mukaan tuomioistuin voi hylätä velkojia kuulematta hakemuksen, jos on ilmeistä, että hakemuksen tarkoituksena on velallisen konkurssiin asettamisen viivästyttäminen. Säännöstä voidaan kuitenkin soveltaa vain poikkeuksellisissa olosuhteissa, esimerkiksi kun on kysymys velallisen toistuvista hakemuksista.⁸⁹

3.5.3 Maksuohjelman vahvistamisen este

Kun velallinen hakee elinkeinotoimintaan liittyvien velkojensa järjestelyä, maksuohjelmaa ei voida vahvistaa, jos velkojan asema on huonompi kuin velallisen konkurssissa. VJL 46 a §:n mukaan maksuohjelmaa ei voida vahvistaa, jos velkoja saattaa todennäköiseksi, että hänelle maksuohjelman mukaan tukeva kertymä on

⁸⁷ HE 83/2014 vp, s. 70-71.

⁸⁸ OM 28/2014, s. 61.

⁸⁹ HE 83/2014 vp, s. 72.

arvoltaan pienempi kuin mitä hän saisi velallisen konkurssissa. Yrityssaneerauslakiin sisältyy myös vastaavanlainen säännös (YrSanL 53.1 §:n 5 kohta).

Lakivaliokunta piti lakimuutoksen valmistelussa velkojien vähimmäissuojan kannalta tärkeänä, että velkajärjestelylakiin sisällytetään tällainen konkurssivertailua koskeva säännös. Vertailussa ei oteta huomioon velallisen omistusasuntoa, sillä pienyrittäjät on tarkoitus rinnastaa yksityishenkilöihin, jolloin myös velallisen asumisensuoja määräytyy samalla tavalla. Lisäksi velkojien asema saattaisi olla parempi, jos velallinen asetettaisiin konkurssiin, jonka johdosta velallisen asunto realisoitaisiin ja varat käytettäisiin velkojen maksuun.⁹⁰

Vertailussa ei myöskään huomioida velallisen tavanomaista koti-irtaimistoa tai vastaavaa velallisen perusturvaan kuuluvaa omaisuutta, sillä KonkL 5 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan konkurssipesään ei kuulu omaisuus, jota ei voi ulosmitata. UK 4:21.1:n mukaan luonnollinen henkilö voi ulosmittauksessa erottaa muun muassa tavanomaiseen koti-irtaimiston sekä henkilökohtaiset esineet ja tarpeelliset työvälineet.

Säännöksen mukaan vertailussa ei sovelleta VJL 20 a §:ää, joka koskee velkajärjestelyn alkamisen ja maksuohjelman vahvistamisen taikka muutoin asian käsittelyn päättymisen välisenä aikana syntyneiden velkojen etuoikeutta velallisen myöhemmässä konkurssissa.

3.6 Henkilöyhtiön vastuunalaisen yhtiömiehen velkajärjestely

Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä mahdollistaa yksityisten elinkeinon- tai ammatinharjoittajien osalta elinkeinotoiminnan velkojen järjestelyn tietyin edellytyksin, mutta lakimuutoksessa jätettiin yhtiöt velkajärjestelyn ulkopuolelle. Yksityishenkilön velkajärjestelyssä ei voida siis järjestellä yhtiön velkaa. Elinkeinonharjoittaminen ei välttämättä kuitenkaan estä velkajärjestelyä siinä tapauksessa, jos elinkeinotoimintaa harjoitetaan yhtiömuodossa. Avoimen tai kommandiittiyhtiön vastuunalainen yhtiömies voi erityiset edellytykset täytettyään päästä yksityishenkilön velkajärjestelyyn.

⁹⁰ LaVM 12/2014 vp, s. 7.

3.6.1 Yksityistalouden velkojen järjestely

VJL 45.2 § koskee avoimen tai kommandiittiyhtiön vastuunalaisen yhtiömiehen yksityistalouden velkojen järjestelyä. Henkilöyhtiön vastuunalainen yhtiömies voi saada velkajärjestelyn, jos

- 1) yhtiö on maksukykyinen eikä sitä uhkaa maksukyvyttömyys; tai
- 2) yhtiön osalta on vireillä yrityksen saneerauksesta annetusta laissa tarkoitettu menettely.

Avoimen tai kommandiittiyhtiön vastuunalaisen yhtiömiehen *yksityistalouden velat* voidaan siis järjestellä yksityishenkilön velkajärjestelyssä, jos yhtiö ei ole maksukyvytön tai sitä ei uhkaa maksukyvyttömyys, tai mikäli yhtiö on maksukyvyttömässä tilassa, jos yhtiön velat järjestellään yrityssaneerauksessa. Yhtiön velat eivät kuulu velkajärjestelyn piiriin.

3.6.2 Elinkeinotoiminnan velkojen järjestely

Velkajärjestelylain lakimuutoksessa otettiin 45 a §:ään 2 momentti, joka koskee elinkeinotoimintaa avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön henkilökohtaisesti vastuunalaisena yhtiömiehenä harjoittavan velallisen elinkeinotoimintaan liittyvien velkojen järjestelyä. Yhtiömiehen elinkeinotoimintaan liittyviä velkoja ei pääsäännön mukaan voida järjestellä yksityishenkilön velkajärjestelyssä. Poikkeuksena on kuitenkin VJL 45 a.2 §, jonka mukaan ne voidaan järjestellä velkajärjestelylain mukaan vain, jos:

- 1) yhtiön osalta on vireillä yrityksen saneerauksesta annetussa laissa tarkoitettu menettely; ja
- 2) kysymys on yhtiömiehen velasta, eivätkä 1 kohdassa tarkoitettussa menettelyssä tehdyt toimenpiteet ulota vaikutuksiaan yhtiömieheen.

Pykälä koskee nimenomaan tilanteita, joissa on kyse yhtiömiehen, eikä yhtiön velasta, ja joissa yhtiön osalta on vireillä yrityssaneerausmenettely, jolloin yrityssaneeraus ei ulota vaikutuksiaan yhtiömieheen.

3.7 Osakkeenomistajia koskeva erityissäännös

Velkajärjestelylaki sisältää myös osakkeenomistajaa koskevan erityissäännöksen. Lain 48 §:ssä säädetään tilanteesta, milloin yhtiön puolesta annettuja takauksia otetaan, ja milloin ei oteta johtajaosakkaan velkajärjestelyssä huomioon. Pääsääntönä on, että osakeyhtiön puolesta annettua takaukseen perustuvaa velkaa ei oteta osakkaan velkajärjestelyssä huomioon. Lisäksi jos velallinen on antanut omistusasuntonsa vakuudeksi yhtiön velasta, myöskään tätä velkaa ei kohdella velkajärjestelyyn kuuluvana velkana.

Poikkeuksia ovat tilanteet, joissa yhtiön osalta on aloitettu yrityssaneerausmenettely tai jos yhtiölle on vahvistettu saneerausohjelma, jolloin velka katsotaan velkajärjestelyyn kuuluvaksi velaksi.

4 YRITYSSANEERAUS PIENYRITTÄJÄN VAIHTOEHTONA

Laki yrityksen saneerauksesta tuli voimaan 8.2.1993 samaan aikaan yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain kanssa, ja se säädettiin nopeaan tahtiin ehkäisemään 1990-luvun alun laman haittoja. Yrityssaneerauslain esimerkkinä oli USA:n konkurssilain (Bankruptcy Code) luku 11 (*Chapter 11*), joka koskee saneerausmenettelyä.⁹¹

Kun yksityishenkilön velkajärjestely on suunnattu pääsääntöisesti luonnollisille henkilöille, yrityssaneeraus on taloudellisesti vaikeuksissa olevan yrityksen elvyttämiseen tähtäävä rehabilitaatiomenettely. Elinkelpoisen yrityksen toimintaedellytyksiä pyritään parantamaan vahvistamalla yritykselle saneerausohjelma, jolla määrätään velallisen toimintaa, varallisuutta ja velkoja koskevista toimenpiteistä, ja jota kaikkien osapuolien on noudatettava.

Yrityssaneerausmenettely säädettiin konkurssin vaihtoehdoksi sellaisia yrityksiä varten, joiden taloudelliset ongelmat olisi mahdollista torjua ryhtymällä saneerausohjelman mukaisiin toimenpiteisiin ja velkajärjestelyihin. Yrityssaneerauksen tavoitteena on, että elinkelvottomat yritykset ohjautuvat konkurssiin ja maksuvaikeuksissa olevat, mutta elinkelpoiset yritykset yrityssaneeraukseen.⁹² Yrityssaneerauksessa yritystoiminnan jatkaminen on päätavoite. Yrityksen tervehdyttämistoimilla pyritään siihen, että yritys selviää taloudellisista vaikeuksistaan ja pystyy jatkamaan toimintaansa kannattavana ja kilpailukykyisenä.⁹³

Yrityssaneeraus oli taloudellisiin vaikeuksiin ajautuneelle pienyrittäjälle ennen VJL 7 lukua koskevaa lakimuutosta ainoa vaihtoehto, jossa voitiin järjestellä elinkeinotoiminnasta syntyneitä velkoja ilman, että yritystoiminta lopetettiin. YrSanL 2.1 §:n mukaan saneerausmenettelyn kohteena voi olla yksityinen elinkeinonharjoittaja, avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, osakeyhtiö, osuuskunta, asunto-osakeyhtiö tai taloudellista toimintaa harjoittava yhdistys. Elinkeinoharjoittajalla tarkoitetaan yrityssaneerauslaissa myös ammatin taikka maatilatalouden tai kalastuksen harjoittajaa. Elinkeinoa harjoittava luonnollinen henkilö voi päästä yrityssaneeraukseen, kun hänellä on elinkeinotoimintaan liittyviä taloudellisia vaikeuksia. Saneerausveloiksi katsotaan

⁹¹ Savolainen 2004, s. 1.

⁹² HE 182/1992 vp, s 16.

⁹³ Härmäläinen ym. 2009, s. 42.

tällöin niin elinkeinoharjoittajan elinkeinotoimintaan, kuin yksityistalouteen liittyvät velat.⁹⁴

Saneerausmenettely voi alkaa YrSanL 5 §:n mukaan kolmen eri tahon toimesta. Ensinnäkin velallinen itse voi tehdä hakemuksen saneerausmenettelystä. Toiseksi hakemuksen voi tehdä velkoja tai useampi velkoja yhdessä,⁹⁵ ei kuitenkaan velkoja, jonka saatava on riittävä perusteeltaan tai olennaiselta osin määrältään taikka muusta syystä epäselvä. Kolmanneksi hakemuksen saneerausmenettelystä voi tehdä todennäköinen velkoja, eli se, jolle velallisen maksukyvyttömyys muun seikan kuin osakkuuden vuoksi todennäköisesti tulisi aiheuttamaan saamisoikeuteen perustuvia taloudellisia menetyksiä. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi takaajaa.⁹⁶

Saneerausmenettelyn aikana vallitsee niin kutsuttu velallisen vallinnan periaate, jonka mukaan velallinen säilyttää varallisuutensa vallinnan.⁹⁷ Saneerausvelallinen saa myös harjoittaa liiketoimintaansa samassa muodossa ja laajuudessa kuin aikaisemminkin. Velallinen tarvitsee kuitenkin selvittäjän luvan toimenpiteisiin, joilla saattaa olla vaikutusta velkojien oikeuksiin.⁹⁸

4.1 Saneerausmenettelyn edellytykset

Tuomioistuin päättää saneerausmenettelyn aloittamisesta. YrSanL 6 §:ssä säädetään saneerausmenettelyn edellytyksistä. Siinä asetetaan kolme vaihtoehtoista edellytystä, joista jonkun on täyttyvä.

Ensimmäisen edellytyksen mukaan saneerausmenettely voidaan aloittaa, jos vähintään kaksi velkojaa tekee velallisen kanssa yhdessä hakemuksen ja näiden velkojien yhteenlasketut saatavat edustavat vähintään viidennestä velallisen tunnetuista veloista. Aloituspäätös voidaan tehdä myös, jos vastaavassa asemassa olevat velalliset, jotka eivät ole velallisen lähipiiriin kuuluvia, ilmoittavat puoltavansa velallisen tekemää hakemusta. Lähipiirirajoituksella pyritään ehkäisemään mahdollisia väärinkäytöksiä.⁹⁹

⁹⁴ HE 182/1992 vp, s. 28.

⁹⁵ Käytännössä lähes poikkeuksetta saneerausmenettelyä hakee velallinen itse. Velkojan tekemät saneeraushakemukset ovat tilastollisesti jääneet harvinaisiksi. Velkojille on helpompaa hakea velallista konkurssiin kuin yrityssaneeraukseen.

⁹⁶ HE 182/1992 vp, s. 66.

⁹⁷ Kyseessä on niin sanottu debtor in possession –periaate.

⁹⁸ Koulu – Lindfors 2010, s. 62.

⁹⁹ Härmäläinen 2009, s. 56.

Saneerausmenettely tulisi käynnistää riittävän aikaisessa vaiheessa, jolloin yritys on vielä tervehdytettävissä. Toisen edellytyksen mukaan saneerausmenettely voidaan aloittaa, jos velallista uhkaa maksukyvyttömyys. Uhkaavalla maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan YrSanL 3.1 §:n 4 kohdan mukaan sitä, että velallinen on vaarassa tulla maksukyvyttömäksi. Jälkiverojen määrääminen verotarkastuksen perusteella tai suuri luottotappio voi esimerkiksi olla perusteena uhkaavalle maksukyvyttömyydelle.¹⁰⁰

Kolmannen edellytyksen mukaan saneerausmenettely voidaan aloittaa, jos velallinen on maksukyvytön eli kykenemätön maksamaan velkojaan niiden erääntyessä, paitsi jos on todennäköistä, että velallinen ei ole saneerauskelpoinen. Saneerausmenettelyä ei voida siis aloittaa, jos on todennäköistä, että velallisen maksukyvyttömyyttä ei saneerausohjelman avulla voida poistaa tai että sen uusiutumista ei voida torjua muuta kuin lyhytaikaisesti.¹⁰¹

4.2 Saneerausmenettelyn esteet

YrSanL 7 §:ssä on luettelo esteistä, joiden perusteella saneerausmenettelyä ei voida aloittaa. Luettelo on tyhjentävä eikä tuomioistuin voi siis tulkinnallaan luoda uusia esteperusteita. Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin todettu luettelon olevan sen verran ympärilyövä, että monet tilanteet voidaan helposti katsoa kuuluvan esteperusteiden soveltamisalaan. Saneerausmenettely aloitetaan, ellei vastasyytä, eli jotain 7 §:ssä mainittua esteperustetta todeta olevan käsillä. Tuomioistuin ottaa esteperusteet periaatteessa viran puolesta huomioon, mutta todellisuudessa esteperusteet tulevat tutkinnan kohteeksi, jos sellainen käy ilmi tuomioistuimelle esitetystä aineistosta tai jos hakijan vastapuoli vetoaa esteperusteeseen.¹⁰²

Esteperusteet voidaan jakaa kolmeen ryhmään, jotka liittyvät 1) yrityksen taloudelliseen tilaan, 2) saneerauksen rahoitukseen ja 3) velallisen tai hakijan moitittavaan käyttäytymiseen.

¹⁰⁰ Härmäläinen 2009, s. 57.

¹⁰¹ HE 182/1993 vp, s. 67.

¹⁰² Koulu, *Insolvenssioikeus* 2015, 3.2.1.

4.2.1 Yrityksen taloudellinen tila

Yrityssaneerausmenettely voi estyä muun muassa yrityksen taloudelliseen tilaan liittyvästä syystä. YrSanL 7.1 §:n 1 kohta koskee maksukyvyttömyyden korjauskelvottomuutta, ja sen mukaan saneerausmenettelyä ei voida aloittaa, jos on todennäköistä, ettei saneerausmenettelyllä voida poistaa maksukyvyttömyyttä muuten kuin tilapäisesti. Tämä esteperuste aktualisoituu lähinnä sellaisissa harvinaisissa tapauksissa, joissa liiketoiminta on jo loppunut ja saneerausmenettelyllä muutetaan yrityksen omaisuus rahaksi.¹⁰³

YrSanL 7.1 §:n 5 kohta muodostaa yleisen esteperusteen. Sen mukaan saneerausmenettelyä ei voida aloittaa, jos on perusteltua syytä olettaa, että saneerausohjelman aikaansaamiselle tai vahvistamiselle ei ole edellytyksiä. Esteperustetta pidetään yleisenä esteperusteena, koska tuomioistuin joutuu jokaisessa tapauksessa miettimään yleisen esteperusteen soveltumista, sillä saneerausmenettelyn aloittamisharkinta on perimmiltään tästä esteperusteesta päättämistä. Lain esitöiden mukaan yleinen esteperuste voisi tulla sovellettavaksi esimerkiksi silloin, jos on etukäteen ilmeisen selvää, että velallinen ei nauti velkojien luottamusta siinä määrin, jota tarvitaan saneerausohjelman vahvistamisedellytysten täyttymiseksi, taikka jos velallinen kieltäytyy sellaisesta myötävaikutuksesta, joka saneerausohjelman aikaansaamiseksi olisi välttämätöntä.¹⁰⁴

4.2.2 Rahoitus

Saneerausmenettelyn kustannuksista ylivoimaisesti suurin osuus koostuu selvittäjän palkkiosta, jonka johdosta yrityssaneerauksen läpiviemiseksi velallisella tulee olla tarpeeksi varoja. Saneerausmenettelyä ei YrSanL 7.1 §:n 2 kohdan mukaan saa aloittaa, jos on todennäköistä, että velallisen varat eivät riitä saneerausmenettelystä aiheutuvien kustannusten kattamiseen eikä kukaan muu ole sitoutunut vastaamaan näistä kustannuksista. Muuna tahona tarkoitetaan esimerkiksi velkojaa tai muuta ulkopuolista tahoa.

¹⁰³ Koulu, *Insolvenssioikeus* 2015, 3.1.2.

¹⁰⁴ HE 182/1992 vp, s. 68.

Laissa tai lain esitöissä ei ole määritelty, mistä velallisen varat tulisi koostua. Laki vaatii vain kustannusten kattamista pitkällä aikatahtimella, jonka johdosta varojen ei tule ainakaan lain mukaan olla välittömästi likvidiä omaisuutta. Saneeraus kustannusten maksaminen liiketoiminnan tuotolla on myös mahdollista, tosin saneerausvelallisen kannattavuus heikkenee usein saneerausajaksi muun muassa mahdollisten työntekijöiden irtisanomisien, asiakkaiden luottamuksen vähentymisen ja tuotteiden kysynnän romahtamisen vuoksi.¹⁰⁵

Velallisen tulee lisäksi kyetä maksamaan menettelyn alkamisen jälkeen syntyviä velkoja.¹⁰⁶ Mikäli on todennäköistä, että velallinen ei siihen kykene, ei saneerausmenettelyä voida YrSanL 7.1 §:n 3 kohdan mukaan aloittaa. Saneerausvelkojen osalta on tärkeää, että menettelyä ei aloiteta tai että se keskeytetään, jos on todennäköistä, että velallisen maksukyky ei riitä menettelyn alkamisen jälkeen syntyvien velkojen maksamiseen.¹⁰⁷

4.2.3 Velallisen tai hakijan moitittava käyttäytyminen

Velallinen saattaa toimia velkojia kohtaan tavalla, joka loukkaa velkojien oikeuksia, mikä voi estää saneerausmenettelyn aloittamisen. Väärinkäytösten estämistä koskevan YrSanL 7.1 §:n 4 kohdassa olevan esteperusteen mukaan saneerausmenettelyä ei voida aloittaa, jos on perusteltua syytä olettaa, että hakemuksen pääasiallisena tarkoituksena on velkojan perintätoimien estäminen tai muu velkojan taikka velallisen oikeuden loukkaaminen.

Menettelyn väärinkäyttämiseen voi lainkohdan mukaan syyllistyä hakija, eli velallinen tai velkoja. Ilmeisen perusteeton velkojan saatavan kiistäminen tai muut toimet velkojan saatavan perimisen estämiseksi voidaan velallisen osalta katsoa menettelyn väärinkäyttämiseksi. Velkojan ollessa hakijana esteperuste voi olla esimerkiksi käsillä, jos velkojan pääasiallisena tarkoituksena on ollut velallisen yritystoiminnan vaikeuttaminen tai muiden velkojien vahingoittaminen aikaansaamalla perintäkielto.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Koulu, *Insolvenssioikeus* 2015, 3.2.3.

¹⁰⁶ Menettelynaikaisiin velkoihin sovelletaan erääntymisperiaatetta. Velallisen tulee kyetä maksamaan velkansa sitä mukaa kuin ne erääntyvät (YrSanL 32 §). Tästä johtuen velallisella käytännössä tulee kuitenkin olla likvidejä varoja, vaikka laki ei sitä edellytäkään.

¹⁰⁷ HE 182/1992 vp, s. 67.

¹⁰⁸ HE 182/1992 vp, s. 68.

Kirjanpidon olennainen puutteellisuus tai virheellisyys voi olla myös esteperusteena, ellei osoiteta, että kirjanpito voidaan vaikeuksitta saattaa asianmukaiseen ja luotettavaan tilaan (YrSanL 7.1 §:n 6 kohta). On tavallista, että kirjanpidosta aiheutuneet kustannukset jäävät yrityksen kannattavuuden heikentyessä maksamatta, vaikka kyseessä onkin lakisääteinen velvollisuus. Laiminlyöty kirjanpito velvollisuus on kuitenkin osoitus huonosta ja puutteellisesta asianhoidosta, ja herättää epäilyksiä siitä, onko velallisen toiminta ylipäättään saneerauksen arvoista.¹⁰⁹ Lain sanamuodon mukaan puutteellisuuden tai virheellisyyden tulee kuitenkin olla ”olennaista”, mistä voi päätellä, että pienimuotoinen puutteellisuus ei vielä täytä esteperustetta.

Vaikka kirjanpito olisikin puutteellista, esteperusteen kumoaa sen saattaminen loppuun, mikäli se on vaikeuksitta saatettavissa asianmukaiseen ja luotettavaan tilaan. Tämä edellyttää sitä, että tositteet ovat tallella. Tällaisissa tapauksissa kirjanpidon loppuun teettäminen voi olla järkevää, vaikka siitä aiheutuukin lisäkustannuksia. Tilanne on eri, jos velallinen esimerkiksi vääristää tai on tuhonnut tositteita. Tällaisissa tilanteissa esteperuste yleensä aktualisoituu.

YrSanL 7.2 §:ssä säädetään rikosperusteisista esteperusteista. Velallisen toimintaan liittyneet rangaistavat teot tai niitä koskevat epäilyt muodostavat yhden esteperusteen. Pykälässä on mainittu muun muassa velallisen rikos, kirjanpitorikos ja liiketoimintakiellon rikkominen esteperusteina. Nämä esteperusteet ovat, toisin kuin muut 7 §:ssä mainitut esteperusteet, relatiivisia. Tämä tarkoittaa sitä, että saneerausmenettely voidaan aloittaa esteestä huolimatta, jos siihen on erityisiä vastasyitä.¹¹⁰ Erityinen syy voi olla esimerkiksi, jos on syytä epäillä, että rikollista tekoa koskeva rikosilmoitus on tehty ja esitutkinta pyritty saamaan vireille lähinnä menettelyn aloittamista estävänä toimenä. Nämä esteperusteet olivat ennen yrityssaneerauslain vuoden 2007 uudistusta saneerausohjelman vahvistamisharkintaa koskevia esteperusteita, mutta ne siirrettiin osaksi saneerausmenettelyn aloittamisharkintaa, jotta kaikki esteperusteet olisivat samassa pykälässä.¹¹¹

¹⁰⁹ HE 182/1992 vp, s.68.

¹¹⁰ Vrt. muut esteperusteet, joiden täytyessä saneerausmenettelyä ei saa aloittaa, vaikka se olisi kuinka perusteltua.

¹¹¹ HE 152/2006 vp, s. 34.

4.3 Saneerausmenettely

Yrityssaneerauslain mukainen saneerausmenettely on yksityishenkilön velkajärjestelyn tavoin hakemuslainkäyttöä, johon sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 8 luvun säännöksiä, mikäli yrityssaneerauslaista ei muuta johdu.¹¹² Yrityssaneerauslaissa olevista menettelysäännöksistä suurin osa löytyy 10 luvusta.

Jotta saneerausmenettely voi alkaa, on sitä koskeva hakemus on toimitettava YrSanL 69.1 §:n mukaan tuomioistuimen kansliaan kirjallisena.¹¹³ Saneerausmenettely voidaan jakaa useampaan eri vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe on tuomioistuimen aloittamisharkinta, jossa punnitaan edellä esiteltyjä yrityssaneerauksen edellytyksiä. Mikäli edellytykset täyttyvät, eikä esteitä ole, tuomioistuin päättää saneerausmenettelyn aloittamisesta. Saneerausmenettelyn aloittaminen muistuttaa konkurssin alkamista, sillä saneerauksen oikeusvaikutukset astuvat tällöin voimaan.¹¹⁴

Aloittamispäätöksen yhteydessä tuomioistuin määrää useista asioista, joista säädetään YrSanL 71 §:ssä. Tuomioistuin määrää velkojan tai velallisen esityksestä selvittäjän YrSanL 83 §:n mukaisesti. Tuomioistuin asettaa myös velkojatoimikunnan¹¹⁵ ja määröpäivän, jolloin velkojien on kirjallisesti ilmoitettava selvittäjälle vaatimuksensa, mikäli ne poikkeavat velallisen ilmoittamasta. Selvittäjän tulee saneerausmenettelyn aloittamisen jälkeen laatia selvitys velallisen taloudellisesta tilasta tiedoksi asiaan osallisille, mille tuomioistuin asettaa myös määröpäivän. Aloittamispäätöksessä määrätään lisäksi määröpäivä saneerausohjelmaehdotuksen antamiselle ja siihen merkitään aloittamispäätöksen antamisen tai julistamisen kellonaika.

Toisena vaiheena on suunnitteluvaihe, jonka aikana selvittäjä laatii ehdotuksen saneerausohjelmaksi. Määräaika ehdotuksen antamiselle ei YrSanL 40.1 §:n mukaan saa olla pidempi kuin neljä kuukautta. Määräaikaan voidaan kuitenkin hakea pidennystä, jos toimenpiteiden suunnittelu, toimeenpano ja niiden taloudelliseen tilaan

¹¹² OK 8 luvussa ei esimerkiksi säädetä, kuka saa laittaa hakemusasian vireille, vaan asiasta säädetään YrSanL:ssa. Ks. Linna 2009, s. 81-83 ja 119.

¹¹³ Hakemuksen vireilletulo jakaa velat saneerausvelkoihin ja ns. uusiin, hakemuksen vireille tulon jälkeen syntyviin velkoihin. Saneerausvelkoja ovat kaikki ne velat, joiden peruste on syntynyt ennen hakemuksen vireilletuloa.

¹¹⁴ Saneerauksen oikeusvaikutuksia ovat muun muassa perintä-, maksu- ja vakuudenasettamiskielto, joihin ei tässä tutkielmassa kuitenkaan perehdytä tarkemmin.

¹¹⁵ Velkojatoimikuntien rooli on jäänyt kuitenkin käytännössä melko pieneksi, ja usein niitä ei edes aseteta. Ks. lisää Hämäläinen ym. 2009, s. 94.

vaikuttavien vaikutusten arviointi vievät aikaa. Laissa on asetettu selvittäjälle neuvotteluelvoite. Selvittäjän on YrSanL 40.2 §:n mukaisesti neuvoteltava velallisen ja velkojatoimikunnan sekä tarpeen mukaan velkojien kanssa saneerausohjelman sisällöstä. Näiden tahojen näkemysten huomioon ottaminen ja yhteisymmärrykseen pääseminen on tärkeää saneerauksen onnistumisen kannalta. Kyseessä on kuitenkin selvittäjän ohjelmaehdotus, eikä hän ole sidottu velkojien näkemykseen. Hänen tulee laatia ohjelmaehdotus tavalla, jonka katsoo tervehdyttämisen kannalta välttämättömäksi ja tarpeelliseksi.¹¹⁶ Selvittäjän lisäksi myös muut tahot voivat YrSanL 40.3 §:n mukaan laatia saneerausohjelmaehdotuksen.¹¹⁷

Ohjelmaehdotus toimitetaan tuomioistuimelle, jonka on varattava muille asiaan osallisille kuin ehdotuksen laatijalle tilaisuus antaa ehdotuksesta lausuma tai kutsuttava heidät kuultavaksi istuntoon. Tässä kolmannessa vaiheessa ohjelmaehdotus otetaan käräjäoikeudessa alkukäsittelyyn sen tarkastamiseksi, täyttääkö ohjelma laissa asetetut muodolliset vaatimukset. Päätösvalta ohjelmaehdotuksen hyväksymisestä tai hylkäämisestä kuuluu kuitenkin velkojille. Ohjelmaehdotuksen käsittelystä ja tiedoksiannosta sekä äänestysmenettelystä säädetään YrSanL 76 §:ssä. Äänestystä ei tarvita, jos velkojat kirjallisesti hyväksyvät ehdotuksen.

Neljännessä vaiheessa, vahvistamisvaiheessa, tuomioistuin ratkaisee, vahvistetaanko ohjelmaehdotus. Ohjelmaehdotus voidaan vahvistaa, jos YrSanL 49 §:ssä mainitut vaihtoehtoiset vahvistamisedellytykset täyttyvät. Velkojien suhtautumisen mukaan perustilanteet jakautuvat seuraaviin kolmeen vaihtoehtoon: vahvistaminen kaikkien velkojen suostumuksella, vahvistaminen äänivaltaisten ryhmien enemmistöjen kannatuksella tai vahvistaminen ilman kaikkien äänivaltaisten ryhmien enemmistöjen kannatusta.¹¹⁸ Vahvistettu saneerausohjelma tulee velallista ja kaikkia velkojia sitovaksi. Jos saneerausohjelma hylätään, saneerausmenettely päättyy tuloksettomana.

Yrityssaneerailain 77.4 §:n mukaan saneerausmenettely päättyy, kun ohjelmaehdotus vahvistetaan. Viides vaihe on saneerausohjelman toteutusvaihe, joka mielletään

¹¹⁶ Härmäläinen 2009, s. 151.

¹¹⁷ Kilpailevat ohjelmaehdotukset ovat kuitenkin olleet melko harvinaisia. Lainkohdan mukaan saneerausohjelmaehdotuksen esittämiseen ovat selvittäjän lisäksi oikeutettuja 1) velallinen; 2) se, joka on henkilökohtaisesti vastuussa velallisen veloista; 3) ne, jotka omistavat vähintään viidenneksen velallisyhtiön osakkeista tai osuuksista; 4) vakuusvelkojat, joiden saatavat edustavat vähintään viidennestä kaikkien vakuusvelkojen yhteenlasketuista saatavista; 5) velkojat, joiden saatavat edustavat vähintään viidennestä muiden kuin vakuusvelkojien yhteenlasketuista saatavista.

¹¹⁸ Koskelo 1994, s. 315.

yleisessä kielenkäytössä saneeraukseen kuuluvaksi, mutta joka ei muodollisesti ole enää saneerausmenettelyä. Toteutusvaiheesta vastaa velallinen itse suorittamalla maksuohjelman mukaiset suoritukset ohjelman mukaisille velkojille.¹¹⁹ Maksut tapahtuvat usein puolivuositain tai vuosittain. Tuomioistuin ei siis huolehdi ohjelman toteutumisesta tai valvo sitä. Saneerausohjelmassa määrätään ohjelman kestosta, mikä on yleensä 5–10 vuotta.¹²⁰

Tuomioistuin voi määrätä toteutusvaiheeseen valvojan, josta säädetään YrSanL 61 §:ssä. Valvojan tehtävänä on valvoa velkojien etua katsomalla, että velallinen suorittaa saneerausohjelman mukaiset suoritukset ja huolehtia toimenpiteistä, joiden suorittaminen ei kuulu asianosaisille. Valvojaksi voidaan määrätä selvittäjä tai muu henkilö. Jos valvojaa ei määrätä, ohjelman toteutuksen valvonta on kunkin velkojan vastuulla.

4.4 Yksinkertaistettu saneerausmenettely

Yrityssaneerauslain soveltamisala on todella laaja, ja saneerausmenettelyn kohteena voi olla hyvin monenlaisia velallisia yksityisistä elinkeinonharjoittajista suuriin yhtiöihin. Velkojen määrä, harjoitetun toiminnan laajuus tai esimerkiksi asianosaisten välillä vallitseva yhteisymmärrys vaikuttavat paljon siihen, missä laajuudessa saneerausmenettelyyn liittyviä toimenpiteitä tarvitsee tehdä.

YrSanL 13 luku sisältää säännökset yksinkertaistetusta saneerausmenettelystä, mikä mahdollistaa poikkeamaan saneerausmenettelyä koskevista yleisistä säännöksistä menettelyn yksinkertaistamiseksi ja menettelyn läpikäymiseksi nopeammassa tahdissa. Poikkeamismahdollisuudet koskevat toimielinten määräämättä jättämistä, kuulutusmenettelyä ja saneerausohjelman vahvistamista.¹²¹

Yksinkertaistetussa saneerausmenettelyssä voidaan ensinnäkin YrSanL 90 §:n mukaan jättää selvittäjä ja velkojatoimikunta määräämättä, jos kukaan tunnetuista velkojista ei vaadi näiden toimielinten määräämistä tapauksissa, jossa velallinen on tehnyt hakemuksen saneerausmenettelyn aloittamisesta. Jos hakemuksen on tehnyt velkoja,

¹¹⁹ Koulu, *Insolvenssioikeus* 2015, 8.1.

¹²⁰ Käytännössä ohjelman toteutusajat määritellään vaihtelevasti. Saneerausohjelmalle voidaan määrätä esimerkiksi toteutusaika kalenterivuosina tai se voidaan määrätä päättymään tietynä määräpäivänä.

¹²¹ HE 182/1992 vp, s. 56-57.

selvittäjä tai velkojatoimikunta voidaan jättää määräämättä, jos velallisen tunnetuille velkojille varataan tilaisuus antaa määräajassa kirjallinen lausuma eikä kukaan vaadi näiden toimielinten määräämistä.

Tuomioistuin voi kuitenkin määrätä selvittäjän, vaikka sitä ei olisi vaadittu, jos se erityisestä syystä, esimerkiksi asian vaatimien tiedoksiantojen määrän takia, katsotaan tarpeelliseksi. Tuomioistuimella on toimivalta myös jättää erityisestä syystä selvittäjä määräämättä, vaikka sen määräämistä olisi vaadittu. Jos selvittäjää ei määrätä, jakaantuvat muutoin selvittäjälle kuuluvat tehtävät velkojien ja tuomioistuimen kesken.¹²²

Saneerausmenettelyä voidaan nopeuttaa myös yksinkertaistamalla kuulutusmenettelyä. Saneerausmenettelyn alkamisesta julkaistaan normaalisti kuulutus virallisessa lehdessä, mutta siitä voidaan poiketa YrSanL 91 §:n mukaan, jos hakija sitä vaatii ja tunnetut velkojat siihen suostuvat. Tuomioistuin voi tässäkin tilanteessa kuitenkin julkaista kuulutuksen, jos se erityisestä syystä katsoo sen tarpeelliseksi. Kuulutuksen julkaisematta jättäminen merkitsee sitä, että mahdolliset tuntemattomat velkojat voisivat saneerausmenettelystä huolimatta vaatia suoritusta saatavalleen ja käyttää oikeuksiaan velkojina¹²³. YrSanL 91.2 §:ssä on kuitenkin poikkeus sen varalta, että olosuhteet ovat sellaiset, joiden perusteella voidaan päätellä, että saneerausmenettelyn alkamisen on täytynyt tulla velkojan tietoon niin, että hän olisi voinut tehdä ilmoituksen saatavastaan ennen saneerausohjelman vahvistamista. Tällaisessa tilanteessa tuntemattoman velkojan saatava lakkaa YrSanL 47.2 §:n mukaisesti niissä tapauksissa, joissa saneerausmenettelyn alkamisesta on julkaistu kuulutus.¹²⁴

Kolmas tapa yksinkertaistaa saneerausmenettelyä on YrSanL 92 §:n mukainen nopea saneerausohjelman vahvistaminen. Saneerausohjelma voidaan vahvistaa käymättä läpi saneerausohjelmaa koskevan ehdotuksen käsittelyä ja saatavien riitautukseen liittyviä menettelyvaiheita, jos velkojat, joiden saatavat ovat vähintään 80 prosenttia saatavien kokonaismäärästä, antavat saneerausohjelmaehdotukselle kirjallisen hyväksynnän sekä

¹²² Koulu – Niemi-Kiesiläinen 1999, s. 119.

¹²³ Perintäkielto ja velkajärjestelyn vaikutukset eivät siten koskisi tällaisia velkojia.

¹²⁴ HE 182/1992 vp, s. 109-110.

jokainen velkoja, jonka saatava on vähintään 5 prosenttia saatavien kokonaismäärästä, antaa hyväksynnän.¹²⁵ Lisäksi vaaditaan lausuma velalliselta.

YrSanL 92.2 §:n mukaan saneerausohjelmaa ei kuitenkaan voida vahvistaa, jos ohjelma loukkaa velallisen, velallisyrittäjän tai osakkeenomistajan taikka sivullisen oikeutta tai oikeutettua etua taikka on tämän lain kannalta kohtuuton, taikka jos YrSanL 50 §:n mukaan ohjelman toteutumiseksi ei ole esitetty riittävää selvitystä. Ehdotusta saneerausohjelmaksi ei voida myöskään vahvistaa, jos ehdotus poikkeaa sitä vastustaneen velkojan osalta lain velkojan asemaa koskevista 44–46 §:n säännöksistä. Lisäksi esteen muodostaa YrSanL 55 §, joka sisältää muut perusteet vahvistamatta jättämiselle.

Konkurssiasiamies mainitsee edellisten toimenpiteiden lisäksi suosituksessaan menettelyn nopeuttamiseen tähtäävänä toimenpiteenä saneerausohjelmaluonnoksen valmistelun mahdollisimman pitkälle. Saneerauskäytännössä on ollut tapauksia, joissa saneerausmenettely on aloitettu ja hyvin valmisteltu ja velkojien hyväksymä saneerausohjelmaluonnos on vahvistettu saneerausohjelmaksi samana päivänä.¹²⁶

Yksinkertaistettua saneerausmenettelyä koskevat säännökset ovat laissa menettelyn yksinkertaistamiseksi, ja niitä voidaan käyttää, mikäli se tapauksen olosuhteiden vuoksi on tarkoituksenmukaista. Säännöksillä tähdätään kulujen vähentämiseen, sillä selvittäjälle maksettava palkkio muodostaa yhden suuren osion saneerausmenettelyn kustannuksista, ja selvittäjän määräämättä jättämisellä ei näitä kuluja syntyisi. Nopeutetulla saneerausmenettelyllä pyritään myös vähentämään tuomioistuimelta aikaa vieviä toimenpiteitä, estämään yritykselle saneerauksesta aiheutuvia imagohaittoja ja minimoimaan yrityksen resurssien käyttäminen muuhun kuin varsinaiseen toimintaan.

Yksinkertaistettu saneerausmenettely voisi olla tarkoituksenmukaisempi vaihtoehto esimerkiksi pienyrittäjälle, verrattuna täysimittaiseen saneerausmenettelyyn, jossa kustannukset nousevat korkeiksi. Nopeutettu saneerausmenettely on kuitenkin mahdollista vain tilanteissa, joissa yhteydenpito, yhteistyö ja avoimuus velallisen ja velkojien välillä on hyvä ja maksuvaikeuksien syystä ollaan samaa mieltä. Lisäksi

¹²⁵ Jotta tämä täyttyy, kaikkien merkittävimpien velkojien on kannatettava ohjelmaehdotusta. Katso lisää HE 152/2006, s. 73.

¹²⁶ Konkurssiasiamiehen neuvottelukunnan suosituksen 17 liite, kohta 1.

yrityksen kassavirran tulee riittää uusien velkojen maksuun ja taloushallinnon ja kirjanpidon on oltava kunnossa.¹²⁷ Menettelyä on käytetty melko vähän.¹²⁸

¹²⁷ Konkurssiasiamiehen neuvottelukunnan suosituksen 17 liite, kohta 1.

¹²⁸ LaVM 12/2014 vp, s.3.

5 MENETTELYN VALINTAAN VAIKUTTAVIA SEIKKOJA

Yksityishenkilön velkajärjestelyn osittaisuudistuksen myötä pienyrittäjällä on nykyään valittavana kaksi insolvenssimenettelyä, mikäli edellytykset molempiin menettelyihin täyttyvät. Ennen lakiuudistusta elinkeinotoimintaan liittyviä velkoja ei voitu järjestellä lainkaan yksityishenkilön velkajärjestelyssä, jos elinkeinotoimintaa ei lopetettu. Yleistä on, että pienyrittäjällä on niin yksityistalouteensa kuin elinkeinotoimintaansa liittyviä velkoja. Pienyrittäjälle ainoana vaihtoehtona oli yrityssaneeraus, joka on melko raskas ja kallis menettely ottaen huomioon pienyrittäjän velkojen ja varojen määrää.

Velkajärjestelylain uudistus antaa yhä useammalle pienyrittäjälle mahdollisuuden korjata taloudellista kokonaistilannettaan. Edellytyksenä kuitenkin on, että pienyrittäjän elinkeinotoiminta on melko pienimuotoista eikä liiketoimintaa koskevia järjestelyä tarvitse tehdä. Yrityssaneeraus on edelleen vaihtoehtona niille elinkeinon- tai ammatinharjoittajille, joiden liiketoiminta ei täytä velkajärjestelylain edellyttämää pienimuotoisuuden vaatimusta, ja joille liiketoimintaa koskevien järjestelyjen tekeminen on tarpeellista yritystoiminnan tervehdyttämiseksi.

Sillä, kumman menettelyn pienyrittäjä valitsee, on merkitystä, koska velkajärjestelyn ja yrityssaneerauksen välillä on eroja. Velkojien asema esimerkiksi poikkeaa toisistaan. Yrityssaneerauksessa velkojilla on enemmän vaikutusvaltaa, sillä he äänestävät ohjelmaehdotuksesta, mutta yksityishenkilön velkajärjestelyssä tuomioistuin voi vahvistaa maksuohjelman vaikka velkojat sitä vastustaisivat tiettyjen laissa mainittujen edellytysten täytyessä.¹²⁹ Lisäksi velkajärjestelystä syntyvät kustannukset ovat huomattavasti pienemmät kuin yrityssaneerauksesta syntyvät kustannukset. Seuraavaksi esitetään seikkoja, jotka velkojien aseman ja kustannusten lisäksi voivat vaikuttaa pienyrittäjän näkökulmasta menettelyvalintaan.

5.1 Menettelyn aloittamisen ajoitus ja kesto

5.1.1 Menettelyn aloittamisen ajoitus

Niin yksityishenkilön velkajärjestelyn kuin yrityssaneerauksen onnistumisessa tärkeänä tekijänä voidaan pitää menettelyn aloittamisen ajankohtaa, sillä liian myöhäinen

¹²⁹ Niiranen 2015, s. 13.

puuttuminen yrityksen taloudellisiin vaikutuksiin johtaa väistämättä huonoon lopputulokseen niin yritystoiminnan kuin yrittäjän itsensä kannalta.

Selvää on, että mitä aikaisemmin yrityksen taloudellisiin ongelmiin puututaan ja mitä aikaisemmin niihin haetaan ratkaisuja, sitä paremmat mahdollisuudet yrityksellä on saada elinkeinotoimintansa pysymään kannattavana tai saada se takaisin kannattavalle tasolle. Mahdollisimman aikaisin tapahtuvat toimet taloudellisen tilanteen korjaamiseksi ovat tärkeitä ensinnäkin siksi, että pienilläkin toimilla voidaan saada yrityksen talous tasapainoon, ja näin voidaan välttää se, että yksityishenkilön velkajärjestelyn tai yrityssaneerauksen hakemiseen ei tarvitse turvautua. Velkojien kanssa esimerkiksi on helpompi sopia erilaisista järjestelyistä, kuten maksuajan pidennyksestä, jos yritys alkaa etsiä ratkaisuja taloudellisiin ongelmiin ajoissa, viimeistään maksukyvyttömyyden uhatessa.¹³⁰ Tällaisilla sopimusperusteisilla järjestelyillä on huomattavia etuja yrityksen liikearvon kannalta, sillä yrityssaneeraus saattaa johtaa muun muassa yrityksen liikearvon menettämiseen.¹³¹

Toiseksi, on tärkeää, että yrittäjä hakeutuu taloudellisen ja oikeudellisen avun piiriin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, ja että hakeutumisen kynnyks on mahdollisimman matala. Tavallista kuitenkin on, että esimerkiksi saneeraushakemus tehdään vasta, kun elinkeinotoiminnan jatkamisedellytykset ovat heikot ohjelman vahvistamisen jälkeenkin.¹³² Tarpeeksi aikaisessa vaiheessa tehty velkajärjestelyhakemus tai yrityssaneeraushakemus vaikuttaa suuresti siihen, miten valittu insolvenssimenettely onnistuu. Yksityishenkilön velkajärjestely ja yrityssaneeraus tähtäävät molemmat rehabilitaatioon eli velallisen maksukyvyyn palauttamiseen, mutta jos näihin menettelyihin hakeutumista pitkitetään liikaa, on usein vaihtoehtona enää konkurssiin hakeutuminen.

Yrityksen johdolla on merkittävä rooli maksukyvyttömyyteen johtavan kierteen katkaisemisessa ja toimenpiteisiin ryhtymisessä.¹³³ Yrityksessä ei kuitenkaan aina tunnisteta uhkaavaa tai jo alkanutta maksukyvyttömyyttä esimerkiksi siksi, että yrityksen kirjanpito ja seurantajärjestelmät ovat puutteelliset. Jos seuranta on laiminlyöty tai jos yrityksen johto ei osaa puuttua maksukyvyttömyysongelmiin oikealla

¹³⁰ Ks. Konkurssiasian neuvottelukunnan suositus nro 17.

¹³¹ Ks. Mutanen – Lehtimäki 2010, s. 371-372. Sopimusperusteisten järjestelyjen muita etuja ovat mm. nopea ja sopimuksenvarainen menettely ja uuden rahoituksen helpompi saaminen.

¹³² Ks. OM 28/2014, s. 55.

¹³³ Ks. Laakso ym. 2010, s. 99.

tavalla, voi yritys ajautua sellaisiin maksuvaikeuksiin, joita ei enää voida korjata. Kirjanpitäjä, tilintarkastaja tai esimerkiksi velkoja voivat ehdottaa yritykselle taloudellisen tilanteen selvittämistä, jos yritystä uhkaa maksukyvyttömyys.¹³⁴

5.1.2 Menettelyn kesto

Pienyrittäjänä toimivan velallisen menettelynvalintaan voi vaikuttaa myös menettelyn kesto, mikä on eri yksityishenkilön velkajärjestelyssä ja yrityssaneerauksessa. Velallisen näkökulmasta mahdollisimman nopea menettely on ihanteellisin, sillä menettelyn loputtua velallinen vapautuu velkavastuustaan siltä osin, kuin menettelyn piiriin kuuluville veloille ei kerry suoritusta. Myöskin velkojan kannalta maksuohjelman kestolla on merkitystä, sillä se vaikuttaa velkojan saamiin kertymiin.¹³⁵

Yksityishenkilön velkajärjestelyyn kuuluu tuomioistuinkäsittely ja maksuohjelmavaihe. Tuomioistuin päättää maksuohjelman pituuden, ja myöskin siitä, pidennetäänkö tai lyhennetäänkö sitä.¹³⁶ VJL 30.2 §:n mukaan maksuohjelman kesto yksityishenkilön velkajärjestelyssä on kolme tai viisi vuotta, joista kolmea vuotta pidetään maksuohjelman normaalipituutena.¹³⁷ Kolmen vuoden pääsäännöstä on olemassa kaksi poikkeusta, jotka käyvät ilmi velkajärjestelylain 30.4 §:stä:

- jos velkajärjestely on myönnetty 10 a §:n nojalla, on maksuohjelman kesto viisi vuotta
- jos velallisen maksuvelvollisuus on maksuohjelmassa kokonaan poistettu, eli kun kyseessä on ns. nollaohjelma, maksuohjelman kesto on viisi vuotta.

Lisäksi maksuohjelma voi olla VJL 30.3 §:n mukaan kolmea vuotta pidempi tilanteessa, jossa velallinen säilyttää omistusasuntonsa. Maksuohjelma ei tavallisten velkojen osalta saa kuitenkaan ylittää kymmentä vuotta.

¹³⁴ Konkurssiasian neuvottelukunnan suositus nro 17.

¹³⁵ LaVM 12/2014 vp, s. 7.

¹³⁶ Ks. esimerkiksi VJL 30.5 §, jonka mukaan maksuohjelma pitenee neljä kuukautta, jos velallisen on VJL 70 §:n nojalla suoritettava selvittäjän saatava.

¹³⁷ Maksuohjelman normaalikesto lyhennettiin vuonna 2010 viidestä vuodesta kolmeen vuoteen. Tavoitteena oli normalisoida velallisten taloudellinen toimintakyky aiempaa nopeammin, estää syrjäytymistä sekä tavoitella säästöjä yhteiskunnalle. Ks. lisää HE 52/2010 vp, s. 7.

Kolmen vuoden pituista maksuohjelmaa pidetään vahvana pääsääntönä, josta poiketaan vain suppeasti.¹³⁸ Viiden vuoden pituinen nollaohjelma voidaan vahvistaa vain, jos velallisella ei ole maksuvaraa lainkaan. Silloin kun velallisella on edes jonkin verran maksuvaraa, vahvistetaan kolmen vuoden maksuohjelma. Nollaohjelman vahvistamisen tarkoituksena on seurata velallisen taloudellisen tilanteen kehittymistä. Jos velallisen tulot lisääntyvät, tulee hänelle VJL 35 a §:n mukainen lisäsuoritusvelvollisuus tietyn kynnysmäärän jälkeen.¹³⁹

Viiden vuoden maksuohjelman myöntämisellä VJL 10 a §:n nojalla tarkoitetaan sitä, että maksuohjelma myönnetään jostakin velkajärjestelylain 10 §:ssä säädetystä yleisestä esteestä, kuten ilmeisen kevytmielisestä velkaantumisesta tai rikoksen perusteella tapahtuneesta velkaantumisesta, huolimatta. Viiden vuoden nollaohjelma voidaan myöntää myös pysyvästi maksukyvyttömälle¹⁴⁰ henkilölle. Lain esitöissä on erikseen täsmennetty, että pysyvästi maksukyvyttömällä henkilöllä tarkoitetaan esimerkiksi ”varattomia vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkkeellä olevia velallisia, joilla elinaikanaan ei ole odotettavissa maksukykyä”.¹⁴¹

Maksuohjelman kesto ei *Linnan* mukaan kerro kuitenkaan kokonaistotuutta siitä, kuinka kauan rehabilitaatio eli velallisen maksukyvyyn palauttaminen kestää. Maksuohjelman kestoista on erotettavissa ”velallisen maksuvelvollisuus”, joka ei aina ala tai pääty yhtä aikaa maksuohjelman kanssa. Maksuohjelman kesto on vain yksi osa kokonaisrehabilitaatioaikaa, jolla tarkoitetaan aikaa, joka alkaa velallisen maksukyvyttömäksi tulemisesta ja päättyy hänen taloudellisen tilanteensa tervehdyttämiseen.¹⁴² Kokonaisrehabilitaatioaikaa tarkastellessa merkityksellistä on siis myös aika, joka kuluu ennen kuin maksuohjelma vahvistetaan ja maksuohjelman jälkeen kuluva aika siihen asti, kunnes velallinen vapautuu veloistaan.

Toisin kuin yksityishenkilön velkajärjestelystä annetussa laissa, yrityssaneerauslaissa ei ole määräksiä saneerausohjelman kestoista. Saneerausmenettelyn kulku tuomioistuimessa on melko hidasta, sillä saneerausasia on tuomioistuimessa vireillä

¹³⁸ Tilastokeskuksen tilastojen perusteella yli puolessa velkajärjestelyjä maksuohjelma määrätään kolmen vuoden pituisena, jota voidaan jatkaa yksityisvelkojan hyväksi tai selvittäjän palkkion maksamiseksi. Katso HE 183/2014 vp, s. 5.

¹³⁹ Linna 2011, s. 682-683.

¹⁴⁰ Tapauksissa, joissa velalliselta puuttuu pysyvästi maksuvara sairauden, iän tai muun vastaavan syyn vuoksi, nollaohjelman pituudelle ei kuitenkaan ole alarajaa. Ks. VJL 30.4 §.

¹⁴¹ HE 52/2010 vp, s. 13.

¹⁴² Linna 2011, s. 669-670.

keskimäärin vähän alle vuoden,¹⁴³ jonka jälkeen mahdollisesti vahvistettu saneerausohjelmavaihe vasta alkaa.

Saneerausohjelman kesto on huomattavasti pidempi kuin maksuohjelman kesto yksityishenkilön velkajärjestelyssä, sillä saneerausohjelma kestää keskimäärin noin 6–7 vuotta. Siihen, kuinka pitkäksi saneerausohjelma vahvistetaan, vaikuttaa muun muassa yrityksen kannattamattomuus. Mitä huonompi kannattavuus yrityksellä on, sitä pidempi maksuohjelmasta tulee, sillä velkojen edes osittaiseen takaisinmaksamiseen ei ole muutoin mahdollisuutta.¹⁴⁴

Saneerauksen onnistumisen kannalta lyhyempi ohjelma on kannattavampi, sillä saneerausohjelma onnistuu yleensä paremmin, mitä lyhyempi sen kesto on. Kuuden vuoden pituisen saneerausohjelman aikana yrityksen toimintaympäristö voi esimerkiksi muuttua merkittävästi, mikä osaltaan vaikuttaa saneerausohjelman onnistumiseen. Liian pitkä kesto aika saattaa lisäksi laskea yrityksen uskottavuutta tai yrityksen johdon motivaatiota. Saneerausohjelman onnistuminen vaarantuu tosin myös silloin, jos saneerausohjelman kesto on liian lyhyt, sillä se saattaa johtaa liian tiukkoihin ohjelmiin ja saneerausohjelman epäonnistumiseen.¹⁴⁵ Pitkäaikaiseen luotonantoon sitoutuneiden velkojien osalta saneerausohjelman kesto ei voine pitää kuitenkaan pitää pitkänä.¹⁴⁶

5.2 Menettelyn piiriin kuuluvat velat

Yksityishenkilön velkajärjestelyn ja yrityssaneerauksen välillä tehtävää valintaa tehdessään velallista voi kiinnostaa, mitkä velat kuuluvat velkajärjestelyn ja yrityssaneerauksen piiriin. Menettelyn piiriin kuuluvista veloista säädetään VJL 3.1 §:n 3 kohdassa ja YrSanL 3.1 §:n 5 kohdassa. Mainituissa säännöksissä ajankohdat, joista alkaen velat katsotaan menettelyn piiriin kuuluviksi, eroavat.

Yksityishenkilön velkajärjestelyssä menettelyn piiriin kuuluvat velat, jotka ovat syntyneet ennen velkajärjestelyn *aloittamista*, kun taas yrityssaneerausmenettelyn piiriin kuuluvat velat, jotka ovat syntyneet ennen hakemuksen *vireilletuloa*.

¹⁴³ Koulu ym. 2009, s. 647.

¹⁴⁴ Koulu ym. 2009, s. 647.

¹⁴⁵ Laakso ym. 2010, s. 150.

¹⁴⁶ Ks. Savolainen 2004, s. 34.

Yrityssaneerauksessa raja menettelyn piiriin kuuluvien ja kuulumattomien velkojen välillä alkaa siis ”aikaisemmin”.

Yrityssaneerauslain säännöksen tarkoituksena on muun muassa rajoittaa velallisen lisävelkaantumista hakemuksen jättämisen jälkeen sekä saneerausmenettelyn väärinkäyttöä.¹⁴⁷ Velallinen voisi esimerkiksi jättää verot tai muut lakisääteiset maksut maksamatta hakemuksen vireilletulon ja menettelyn aloittamisen välisenä aikana, jos velat katsottaisiin kuuluvan menettelyn piiriin vasta menettelyn alkaessa niin kuin yksityishenkilön velkajärjestelyssä. VJL 7 §:ssä säädetty velallisen myötävaikutusvelvollisuus kuitenkin rajoittaa velallista velkaantumasta lisää velkajärjestelyhakemuksen tekemisen jälkeen.¹⁴⁸ Lainkohdan mukaan velallinen saa ennen maksuohjelman vahvistamista käyttää varojaan vain välttämättömiin elinkustannuksiin ja menoihin, jotka hän on oikeutettu suorittamaan VJL 12.2 §:n nojalla.¹⁴⁹ Velallisen myötävaikutusvelvollisuus rajoittaa velallista myös tekemästä uutta velkaa, ellei se ole hänen toimeentulonsa turvaamiseksi välttämätöntä tai ellei VJL 25.2 §:stä muuta johdu.¹⁵⁰

Lisäksi on hyvä huomioda, että pienyrittäjä voi kuitenkin hakea yksityishenkilön velkajärjestelyä vain yksityistalouteensa kuuluvien velkojen osalta, tai sekä yksityistalouden että elinkeinotoiminnan velkojen osalta. Yrityssaneerauksessa järjestellään automaattisesti kaikki velat.

5.3 Kustannukset

Menettelystä aiheutuvat kustannukset ovat yksi merkittävimmistä tekijöistä, jotka pienyrittäjällä vaikuttavat yksityishenkilön velkajärjestelyn ja yrityssaneerauksen välillä tehtävään menettelyn valintaan. Pienyrittäjiä koskevan lakimuutoksen, joka mahdollistaa nyt myös pienyrittäjän elinkeinotoimintaan liittyvien velkojen järjestelyn yksityishenkilön velkajärjestelyssä, yhtenä taustatekijänä olivat juuri yrityssaneerausmenettelystä syntyvät suuret kustannukset. Yrityssaneerauksen ohella

¹⁴⁷ HE 83/2014 vp, s. 32.

¹⁴⁸ OM 59/2013, s. 60.

¹⁴⁹ Tällaisia menoja ovat muun muassa etuoikeutettu elatusapuvelka sekä vakuusvelkojalle velkajärjestelyn alkamisen jälkeen erääntyvät korot ja muut luottokustannukset.

¹⁵⁰ VJL 25.2 §:n mukaan velkajärjestely voi sisältää velan maksamisen kokonaan tai osaksi kertsuorituksena tätä tarkoitusta varten otettavalla uudella velalla.

haluttiin mahdollistaa pienyrittäjien velkojen järjestely myös yksityishenkilön velkajärjestelyssä, mikä ei ole niin kallis ja raskas menettely kuin yrityssaneeraus.

Sekä yksityishenkilön velkajärjestelyssä, että yrityssaneerauksessa suurin osa menettelyn kustannuksista aiheutuu selvittäjän palkkiosta. VJL 70 §:n mukaan ja YrSanL 87 §:n mukaan selvittäjällä on oikeus saada tehtävästään kohtuullinen palkkio sekä korvaus hänelle aiheutuneista, tehtävän hoitamisen kannalta tarpeellisista kustannuksista.

Se, kenen varoista selvittäjän palkkion maksetaan, eroaa yksityishenkilön velkajärjestelyssä ja yrityssaneerauksessa. Velallisen näkökulmasta halvempi vaihtoehto on yksityishenkilön velkajärjestely, sillä yrityssaneerauksessa selvittäjän palkkio maksetaan kokonaan velallisen varoista, kun taas yksityishenkilön velkajärjestelyssä velallinen maksaa vain osan selvittäjän palkkiosta. VJL 70.2 §:n mukaan velallisen on maksettava selvittäjän saatavasta määrä, joka vastaa velallisen maksuvaraa enintään maksuohjelman vahvistamisen tai muuttamisen jälkeen seuraavien neljän kuukauden ajalta. Pienyrittäjän osalta maksuosuuden määrä lasketaan kuitenkin kuuden kuukauden ajalta.¹⁵¹ Velallisen maksuosuuden ylittävä määrä maksetaan VJL 70.3 §:n mukaan valtion varoista.

Yksityishenkilön velkajärjestelyyn määrätyn selvittäjän palkkiosta ja kustannusten korvauksesta säädetään tarkemmin oikeusministeriön velkajärjestelyasiassa määrätyn selvittäjän palkkiosta ja kulukorvauksesta annetussa asetuksessa (1212/2001). Asetuksessa palkkion määrä on porrastettu velkojen määrän ja asian vaikeuden mukaan. Selvittäjän palkkio määräytyy ylimmän palkkioluokan mukaan, kun velkajärjestelyssä järjestellään velallisen elinkeinotoimintaan liittyviä velkoja.¹⁵² Voimassa olevan asetuksen 1.2 §:n 3 kohdan mukaan selvittäjän palkkio on tällöin 670 euroa, mitä voidaan pitää erittäin alhaisena verrattuna selvittäjälle elinkeinonharjoittajan velkajärjestelyasian hoitamisesta syntyneeseen työmäärään.¹⁵³

¹⁵¹ VJL 70.2 §:n mukaan jos velalliseen sovelletaan 45 a §:ää, hänen on kuitenkin maksettava selvittäjän saatavasta määrä, joka vastaa velallisen maksuvaraa enintään maksuohjelman vahvistamisen tai muuttamisen jälkeen seuraavien kuuden kuukauden ajalta. Lain esitöissä tätä pidetään perusteltuna, koska elinkeinon- tai ammatinharjoittajalle tarjotaan mahdollisuus elinkeinotoiminnan velkojen järjestelyyn varsin edullisessa menettelyssä vaihtoehtona yrityssaneeraukselle. Ks. HE 83/2014 vp, s. 35.

¹⁵² Elinkeinoharjoittajien velkajärjestelyasioita voidaan pitää selvittäjälle keskimääräistä selvästi vaikeampina ja työläämpinä tehtävinä. Ks. OM 59/2014, s. 63.

¹⁵³ Velkajärjestelylain työryhmä tuo mietinnössään esille selvittäjän alhaisen palkkiotason ja ehdottaa palkkioiden korottamista mahdollisimman pian. Ks. OM 59/2013, s. 49-50.

Suomessa selvittäjinä toimivat pääsääntöisesti lakimiehet. Yrityssaneerauksessa selvittäjän palkkio määräytyy tehdyn työn mukaan, eli siinä on lain 87 §:n mukaan otettava huomioon velallisyrittäjän arvo menettelyn alkaessa, tehtävän vaikeus ja sen vaatimien toimenpiteiden laajuus, selvittäjän työn tulokset sekä muut seikat. Selvittäjällä on YrSanL 9.3 §:n mukaan oikeus käyttää tehtäviensä suorittamisessa apunaan asiantuntijoita, joista syntyvät kustannukset velallinen on velvollinen maksamaan.¹⁵⁴ Asiantuntijan käyttö voi kuitenkin alentaa palkkion määrää, mikäli se on vähentänyt selvittäjän työmäärää.¹⁵⁵ Myöskin yrityssaneerauksessa selvittäjän palkkion tasoa pidetään matalana, sillä se on vähemmän, mitä konkurssipesän pesänhoitajan palkkio on.¹⁵⁶

Selvittäjälle maksettavan palkkion lisäksi selvittäjällä on oikeus sekä yksityishenkilön velkajärjestelyssä että yrityssaneerauksessa saada korvaus hänelle aiheutuneista selvittäjän tehtävän hoitamisen kannalta aiheutuneista kustannuksista. Kustannuksia syntyy esimerkiksi postitus- ja kopiointikuluista ja tilintarkastus- ja konsulttikustannuksista. Tällaiset konkreettiset maksut, välittömät menettelykustannukset, on helppo ottaa huomioon menettelynvalintaa koskevassa päätöksenteossa, mutta ns. välillisiä kustannuksia on vaikeampi havaita ja arvioida menettelynvalintaa tehdessä. Välilliset kustannukset eivät ole konkreettisia menoja, vaan maksukyvyttömyyden seurauksena menetettyjä varallisuusarvoja, ja niitä voi syntyä jo ennen menettelyn alkamista tai sen päättymisen jälkeen.¹⁵⁷ Selvittäjällä on oikeus saada merkittävistä kulueristä yrityssaneerauksessa korvaus jo ennen kustannusten vahvistamista velkojantoiimikunnassa tai tuomioistuimessa. Velallinen voi maksaa myös tällaiset kuluerät suoraan laskuttajalle.¹⁵⁸

Täysimittaisen saneerausmenettelyn kulut nousevat yleensä noin 40 000–50 000 euroon. Kun saneerauksen kohteena on pienimuotoinen elinkeinotoiminta, kulut nousevat silti

¹⁵⁴ Selvittäjällä on harvoin tietoja ja taitoja kaikilta niiltä osa-alueilta (esimerkiksi verotukseen ja liiketaloudellisiin selvityksiin liittyen), mitä saneerausmenettelyn onnistunut läpivienti edellyttää, minkä vuoksi asiantuntijoiden käyttö on perusteltua. Vastaavaa säännöstä ei löydy VJL:sta.

¹⁵⁵ Konkurssiasiamiehen neuvottelukunnan suositus 16.

¹⁵⁶ Koulu, *Insolvenssioikeus 2015*, 1.4.2. Saneerauksen alhaisen hinnan seurauksena pidetään saneerauksen kaavamaisuutta. Saneeraukseen käytetään usein kaavamaisista yleissuunnitelmaa yritykselle räätälöidyn ohjelman sijaan.

¹⁵⁷ Ks. Savolainen 2004, s. 5-6.

¹⁵⁸ Konkurssiasiamiehen neuvottelukunnan suositus 16.

yleensä vähintään 10 000 euroon.¹⁵⁹ Kun otetaan huomioon, että sekä yrityssaneerauksessa että yksityishenkilön velkajärjestelyssä suurin osa kuluista koostuu selvittäjän palkkiosta, ja selvittäjän määrääminen yksityishenkilön velkajärjestelyssä ei ole edes pakollista, on yksityishenkilön velkajärjestely pienyrittäjälle edullinen vaihtoehto yrityssaneeraukseen verrattuna. Yrityssaneerauksessa käytetään säännönmukaisesti selvittäjää, vaikka yrityssaneerauslaki tarjoaa tietyin edellytyksin mahdollisuuden jättää selvittäjä määräämättä. Selvittäjän määräämättä jättämistä on käytetty tosin hyvin vähän.¹⁶⁰

Velalliselle voi tulla kuluja lisäksi menettelyyn hakeutumisesta. Elinkeinotoimintaa harjoittavan pienyrittäjän tulee esimerkiksi liittää velkajärjestelyasetuksen (58/1993, VJA) 3.3 §:n 3 kohdan mukaan velkajärjestelyhakemukseen muun muassa kauppakamarin hyväksymän tilintarkastajan tai muun luotettavan asiantuntijan selvitys elinkeinotoiminnan jatkamiskelpoisuudesta sekä muista velkajärjestelyn aloittamisen ja esteiden arvioimisen kannalta tarpeellisista tiedoista. Tällaisen asiantuntijan lausunnon arvioidaan maksavan 1000 euroa (+alv),¹⁶¹ johon jo maksuvaikeuksissa olevalla pienyrittäjällä ei välttämättä ole varaa, mikä osaltaan mielestäni vaikeuttaa pienyrittäjän pääsyä velkajärjestelyyn. Asiantuntijaselvitykseen käytetyt kulut voivat myös mennä täysin ”hukkaan”, jos selvityksessä todetaan, että yritys ei ole jatkamiskelpoinen, eikä sillä ole edellytyksiä hakea velkajärjestelyä.¹⁶²

5.4 Selvittäjän rooli

Yksityishenkilön velkajärjestelyssä ja yrityssaneerauksessa selvittäjällä on suuri rooli velkajärjestelyn ja yrityssaneerauksen onnistumisessa, sillä velkajärjestelyssä maksuohjelman ja yrityssaneerauksessa saneerausohjelman aikaansaaminen riippuu pitkälti selvittäjän ammattitaidosta. Oikean henkilön valitseminen selvittäjäksi ei ole siis merkityksetöntä.

Yksityishenkilön velkajärjestelyssä selvittäjän määrääminen ei ole pakollista, vaan VJL 64.1 §:n mukaan velkajärjestelyssä voidaan määrätä selvittäjä, jos se on tarpeen

¹⁵⁹ HE 83/2014 vp, s. 20.

¹⁶⁰ Koulu, *Insolvenssioikeus* 2015, 1.4.2.

¹⁶¹ Niiranen 2015, s. 40.

¹⁶² Helsingissä talous- ja velkaneuvonnan edellytykseksi on asetettu se, että elinkeinonharjoittajalla on Yritys-Suomen Talousapu-neuvontapalvelusta saatu kirjallinen arvio yritystoiminnan edellytyksistä velkajärjestelyn kannalta. Asiasta on ilmoitettu Helsingin talous- ja velkaneuvonnan internetsivuilla.

velallisen taloudellisen aseman selvittämiseksi, omaisuuden rahaksimuuton vuoksi tai muuten velkajärjestelyn toteuttamiseksi. Selvittäjää ei yleensä määrätä, jos ohjelmaehdotus on jo liitetty velkajärjestelyhakemukseen.¹⁶³ Jos velkajärjestelyhakemukseen on liitetty ehdotus maksuohjelmaksi, selvittäjä voidaan lainkohdan mukaan määrätä vain, jos se on asian riitaisuuden tai epäselvyyden vuoksi tarpeen. Tällainen tilanne on esimerkiksi silloin, kun velkojan maksuohjelmaehdotukseen kohdistuvan riitautuksen takia selvittäjä tarvitaan selvittämään jotakin epäselvää seikkaa.¹⁶⁴

Kun velkajärjestelyssä määrätään selvittäjä, hänen tehtävät määräytyvät elinkeinon- ja ammatinharjoittajien velkajärjestelyssä samoin tavoin kuin muidenkin velallisten velkajärjestelyssä. Ammattitaitoisen selvittäjän käyttämisellä varmistetaan se, että tuomioistuin saa käsiteltäväkseen mahdollisimman suurella todennäköisyydellä vahvistamiskelpoisen maksuohjelmaehdotuksen.¹⁶⁵ Selvittäjän tärkeimpänä tehtävänä on maksuohjelmaehdotuksen laatiminen sekä tuomioistuimen muiden selvittäjälle asettamien tehtävien suorittaminen. Selvittäjälle voidaan VJL 66.3 §:n mukaan antaa tehtäväksi huolehtia velallisen varallisuuden rahaksimuutosta ja siihen liittyvistä toimenpiteistä ja järjestelyistä sekä rahaksimuutosta kertyvien varojen tilittämisestä. Vaikka selvittäjän tehtävien hyvin hoitamisella on suuri vaikutus maksuohjelman laadinnassa, on myös velallisella velkajärjestelyssä VJL 7.2 §:n mukainen myötävaikutusvelvollisuus, eli velvollisuus vaikuttaa siihen, että selvittäjä voi asianmukaisesti hoitaa tehtävänsä.

Selvittäjän keinot ovat velkajärjestelyssä rajallisemmat kuin yrityssaneerauksessa, mistä Oulun käräjäoikeus on esittänyt kritiikkiä velkajärjestelylain tarkistamista koskevassa lausunnossaan.¹⁶⁶ YrSanL 8 §:ssä säädetyistä tehtävistä tärkeimpiä ovat saneerausohjelmaehdotuksen laatimisen lisäksi velallisen toiminnan seuraaminen ja valvonta. Selvittäjä laatii myös selvityksen velallisen taloudellisesta tilanteesta heti saneerausmenettelyn alettua ja valvoo velkojien etua. Vaikka velallinen säilyttää yrityssaneerauksessa määräysvallan yrityksen omaisuutta koskevissa ja tavanomaiseen

¹⁶³ Selvittäjän määräämistä rajoitetaan, jos talous- ja velkaneuvoja on laatinut maksuohjelman velkajärjestelyhakemuksen liitteeksi. Tällä pyritään vähentämään kustannuksia. Ks. LaVM vp 12/2014.

¹⁶⁴ HE 83/2014 vp, s. 75.

¹⁶⁵ Palomäki 1996, s. 1208.

¹⁶⁶ OM 28/2014, s. 55.

liiketoimintaan kuuluvissa asioissa, velallinen ei kuitenkaan voi ottaa esimerkiksi uutta velkaa tai myydä yrityksen käyttöomaisuutta ilman selvittäjän suostumusta.¹⁶⁷

Selvittäjä määrätään YrSanL 83.1 §:n mukaan saneerausmenettelyn aloittamisesta päätettäessä velallisen tai velkojan esityksestä.¹⁶⁸ Selvittäjällä on moninaiset mahdollisuudet vaikuttaa saneerausohjelman onnistumiseen. Selvittäjän merkitys yrityssaneerauksessa on ehkä laajempi kuin mitä lainsäätäjä on tarkoittanut, sillä velallinen ja velkojat ovat omaksuneet melko passiivisen roolin.¹⁶⁹ Yrityssaneerauksessa selvittäjä on se aktiivinen toimija, jolla on eniten vastuuta, valtaa ja tehtäviä, minkä vuoksi selvittäjän valinnalla on suuri merkitys saneerauksen onnistumisen kannalta.¹⁷⁰ Selvittäjän tehtävä kestää YrSanL 8.5 §:n mukaan saneerausmenettelyn lakkaamiseen asti, mutta se voi jatkua sen jälkeenkin kesken jääneiden toimenpiteiden, kuten takaisinsaantioikeudenkäyntien loppuunsaattamiseksi.

Tuomioistuin ottaa kantaa siihen, täytyykö selvittäjäksi määrättävän henkilön edellytykset. Selvittäjäksi valittavan henkilön kelpoisuudesta säädetään VJL 65 §:ssä ja YrSanL 8.4 §:ssä. Selvittäjän on oltava rehelliseksi tunnettu, täysi-ikäinen henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu. Selvittäjäksi määrättävän henkilön tulee antaa suostumus tehtävän hoitamiseksi, ja hänellä tulee olla tehtävän edellyttämä kyky, taito ja kokemus. Selvittäjän on oltava sekä velalliseen että velkojaan nähden sellaisessa suhteessa, joka ei vaaranna hänen riippumattomuuttaan tai tasapuolisuuttaan. Yrityssaneerauksessa voidaan kuitenkin YrSanL 83.3 §:n mukaan määrätä selvittäjäksi sellainen henkilö, joka ei täytä YrSanL 8.3 §:ssä säädettyjä vaatimuksia, jos vähintään kaksi kolmasosaa kuhunkin velkojaryhmään kuuluvista tunnetuista velkojista kannattaa hänen määräämistään. Yksityishenkilön velkajärjestelyssä selvittäjäksi voidaan VJL 65.2 §:n mukaan määrätä myös ulosottomies tai avustava ulosottomies. Hänen tulee täyttää kuitenkin VJL 65.1 §:ssä säädetyt vaatimukset.

¹⁶⁷ Konkurssiasiamiehen neuvottelukunnan suositus 16/2007.

¹⁶⁸ Jos hyväksymiskelpoista henkilöä ei löydy, määrätään tehtävään soveltuva ja halukas henkilö (YrSanL 83.1 §).

¹⁶⁹ Hämäläinen ym. 2009, s. 93.

¹⁷⁰ Laakso ym. 2010, s. 170.

5.5 Talous- ja velkaneuvonnan rooli velkajärjestelyn hakemisessa

Yksityishenkilön velkajärjestelyyn hakeutuminen on pienyrittäjälle edullista, sillä heillä on mahdollisuus saada maksutonta talous- ja velkaneuvontaa velkaongelmiensa ratkaisemiseksi. Laki talous- ja velkaneuvonnasta (713/2000) tuli voimaan 1.9.2000, ja sen säätämisen tavoitteena oli varmistaa laadukkaiden velkaneuvontapalveluiden saatavuus koko maassa. Ennen lain säätämistä velkaneuvonnan järjestäminen oli vapaaehtoista eikä sitä oltu organisoitu yhtenäisesti. Säätämällä velkaneuvonta kunnan lakisääteiseksi velvollisuudeksi pyrittiin edistämään kansalaisten oikeusturvaa ja yhdenvertaisuutta.¹⁷¹

Talous- ja velkaneuvontapalvelu koostuu nimensä mukaisesti talousneuvonnasta ja velkaneuvonnasta. Talousneuvonta voidaan jakaa ennaltaehkäisevään, korjaavaan ja yleiseen eli kollektiiviseen talousneuvontaan.¹⁷² Neuvonnan saaminen ei edellytä, että asiakkaalla olisi jo taloudellisia ongelmia. Talousneuvonnalla pyritään ennaltaehkäisemään velkaongelmia, ja se on yleistä talouden suunnitteluun liittyvää neuvontaa.¹⁷³ Velkaneuvonnan tavoitteena taas on velkakriisin ratkaiseminen. Neuvonta on yksilöllistä ja se vaihtelee asiakkaan talous- ja velkatilanteen mukaan.¹⁷⁴

Lain 1 §:n mukaan talous- ja velkaneuvonnassa:

- 1) annetaan yksityishenkilöille tietoja ja neuvontaa talouden ja velkojen hoidosta;
- 2) avustetaan heitä taloudenpidon suunnittelussa;
- 3) selvitetään velallisen talouteen liittyvien ongelmien ratkaisumahdollisuudet ja avustetaan velallista tämän selvittäessä mahdollisuuksia tehdä velkojensa kanssa sovinto;
- 4) avustetaan velallisten velkajärjestelyyn liittyvän asian hoitamisessa, erityisesti velkajärjestelyhakemuksen ja muiden yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain edellyttämien selvitysten ja asiakirjojen laadinnassa; sekä
- 5) ohjataan velallinen hakemaan tarvittaessa oikeudellista apua.

¹⁷¹ HE 37/2000 vp, s. 3. Nykyisin talous- ja velkaneuvonta on järjestetty pääosin kuntien toimesta.

¹⁷² Ketola – Laurell 2010, s. 17.

¹⁷³ Ruotsissa on Suomen tavoin kunnallista talousneuvontaa. Ennaltaehkäisevällä talousneuvonnalla on todettu olevan usein pitkäaikaisia ja myönteisiä vaikutuksia velallisten raha-asioiden hoitoon. Ks. Klingander 2000, s. 65.

¹⁷⁴ Ks. Valkama 2004, s. 18-19.

Kuten lainkohdasta ilmenee, talous- ja velkaneuvonta on tarkoitettu yksityishenkilöille. Elinkeinotoiminnan velkojen järjestelyn mahdollistaminen yksityishenkilön velkajärjestelyssä muutti kuitenkin asiakaskuntaa, jolle talous- ja velkaneuvontaa tarjotaan. Talous- ja velkaneuvontalain 1 §:ään lisättiin vuoden 2015 alusta uusi 2 momentti, jonka mukaan talous- ja velkaneuvonnassa avustetaan nykyään myös yksityistä elinkeinon- tai ammatinharjoittajaa yllämainitun luettelon 3-5 kohdissa tarkoitetuissa asioissa elinkeinotoiminnan velkojen osalta.

Ennen velkajärjestelylain lakimuutosta talous- ja velkaneuvossa avustettiin yksityisiä elinkeinon- tai ammatinharjoittajia vain yksityistalouden velkojen osalta. Lakimuutoksen jälkeen talous- ja velkaneuvonnassa tarjotaan pienyrittäjälle siis ratkaisuvaihtoehtojen selvittämistä, avustetaan sovinnon edistämisessä velkojien kanssa sekä velkajärjestelyyn liittyvissä palveluissa. Palvelut koskevat pienyrittäjän taloudellista tilannetta kokonaisuudessaan. Pykälässä mainitut kohdat 1 ja 2, eli tietojen ja neuvonnan antaminen yksityishenkilöille talouden ja velkojen hoidossa sekä avustaminen taloudenpidon suunnittelussa koskevat jatkossakin vain henkilön yksityistalouteen liittyviä asioita.¹⁷⁵

Yrittäjät voivat kääntyä taloudellisten ongelmien vuoksi myös Talousapu -neuvontapalvelun tai yksityisen konsultin puoleen, josta tosin aiheutuu kustannuksia. Talousapu -neuvontapalvelu on valtakunnallinen, osittain julkisin varoin rahoitettu palvelu, joka tarjoaa maksutonta puhelinneuvontaa maksuvaikeuksissa oleville yrittäjille. Velkajärjestelytyöryhmän mietinnössä tuodaan kuitenkin esille se fakta, että Talousapu -neuvontapalvelun tarjoamat mahdollisuudet eivät ole yksin riittäviä yksityisten elinkeinon- tai ammatinharjoittajien velkajärjestelyyn hakeutumisessa. Työryhmä katsoi, että pienyrittäjillä tulee olla mahdollisuus asioida velkajärjestelyyn perehtyneen asiantuntijan kanssa, ja velkajärjestelyasioiden neuvonnan keskittäminen talous- ja velkaneuvontatoimistoihin on perusteltua myös silloin, kun velallinen harjoittaa elinkeinotoimintaa.¹⁷⁶ Talousapu-neuvontapalvelu on kuitenkin ollut ja on edelleen pienyrittäjille tarpeellinen kanava saada neuvontaa yrityksen talouteen liittyvissä asioissa.¹⁷⁷ Talousapu-neuvontapalvelun puoleen voivat kääntyä myös muut

¹⁷⁵ HE 83/2014 vp, s. 33.

¹⁷⁶ OM 59/2013, s. 46.

¹⁷⁷ Vuosittain noin 2000 maksuvaikeuksissa olevaa pienyrittäjää on yhteydessä Talousapu -neuvontapalveluun. Ks. HE 83/2014 vp, s.38.

yrittäjät, jotka eivät harjoita elinkeinotoimintaa yksityisenä elinkeinon- tai ammatinharjoittajana.

Yksityisten elinkeinon- ja ammatinharjoittajien avustaminen talous- ja velkaneuvonnassa myös elinkeinotoiminnan velkojen osalta lisää väistämättä talous- ja velkaneuvojien työmäärää, mistä velkajärjestelylain työryhmälle lausuntoja antaneet tahot ovat olleet huolissaan.¹⁷⁸ Suuressa osassa lausuntoja esitettiin huolia talous- ja velkaneuvonnan resursseista sekä velkaneuvojien koulutuksen puutteellisuudesta.¹⁷⁹ Hallituksen esityksessä arvioidaan, että muutos aiheuttaa talous- ja velkaneuvonnalle 220 000 euron vuosittaiset lisäkustannukset.¹⁸⁰ Myös lakivaliokunta kantoi huolta resurssien riittävydestä ja korostaa mietinnössään sitä, että talous- ja velkaneuvojien riittävästä perehdyttämisestä ja kouluttamisesta tulee huolehtia.¹⁸¹

Turun kaupungin johtava talous- ja velkaneuvoja *Petra Einiö* vahvistaa resurssien puutteellisuuden.¹⁸² Turun talous- ja velkaneuvontaan ei esimerkiksi ole pystytty palkkamaan lisää henkilökuntaa vähäisen rahoituksen johdosta. Osa talous- ja velkaneuvonnan rahoituksesta tulee valtiolta, mutta valtion tuki ei riitä kattamaan määrää, jota talous- ja velkaneuvontaan tarvittaisiin. Jotkut kunnat rahoittavat talous- ja velkaneuvontaa vapaaehtoisesti, mutta Einiön mukaan kunnat ovat laskeneet rahoitusmääriään, koska myös valtio rahoittaa talous- ja velkaneuvontaa. Todellisuudessa talous- ja velkaneuvonnan rahoitus ei ole noussut lainkaan. Einiön mielestä talous- ja velkaneuvonnan valtiollistaminen on kannatettavaa. Tätä myös velkajärjestelytyöryhmä pitää tärkeänä,¹⁸³ jotta koko maassa voitaisiin taata yhdenvertaiset talous- ja velkaneuvonnan palvelut velallisille, ja jotta talous- ja velkaneuvonnan rahoitus tulisi suoraan pelkästään valtiolta.

Lakimuutosta tehdessä on arvioitu, että vuosittain noin 500 pienyrittäjää tarvitsisi neuvontaa velkajärjestelyhakemuksen tekemiseen, ja näistä noin 400 hakisi apua

¹⁷⁸ Vrt. Vuonna 2010 talous- ja velkaneuvonnan asiakkaista vain muutama prosentti oli yrittäjiä. Reilulla 15 prosentilla velallisista oli yritystoiminnasta peräisin olevia velkoja. Ks. lisää Valkama, 2011.

¹⁷⁹ Ks. OM 28/2014, s. 63-70.

¹⁸⁰ HE 83/2014 vp, s. 42.

¹⁸¹ LaVM 12/2014 vp. Lakivaliokunta korostaa myös, että talous- ja velkaneuvojilla tulee olla käytettävissään yritystalouteen erikoistuneiden asiantuntijoiden apua elinkeinotoiminnan jatkamiskelpoisuuden arvioimiseksi.

¹⁸² Puhelinhaastattelu Petra Einiön kanssa marraskuussa 2015.

¹⁸³ OM 59/2013, s. 51.

maksuttomasta talous- ja velkaneuvonnasta.¹⁸⁴ Einiön mukaan marraskuuhun 2015 mennessä vuoden alusta lukien Turun talous- ja velkaneuvonnassa oli avustettu vajaa 40 pienyrittäjää. Suurimmassa osassa tapauksista oltiin kuitenkin todettu, että elinkeinotoiminta ei ole jatkamiskelpoista, eikä velkajärjestelyä oltu haettu. Syynä tähän Einiö mainitsi yksiselitteisesti elinkeinotoiminnan pysyvän kannattamattomuuden asiakkaiden vähyyden vuoksi.

Yhteiskunnan huono taloudellinen tilanne ja työttömyys näkyvät selvästi talous- ja velkaneuvonnassa. Velkajärjestelylain muutoksen taustalla oli muun muassa tavoite kannustaa velallisia yrittäjyyteen työttömyyden sijasta.¹⁸⁵ Einiön mukaan monet talous- ja velkaneuvonnan puoleen kääntyneet pienyrittäjät ovatkin kertoneet aloittaneensa yritystoiminnan ”pakosta”, koska muuta vaihtoehtoa ei työttömäksi jäämisen jälkeen tuntunut olevan. Mielestäni on hyvä, että yrittäjyyteen kannustetaan, mutta kaikkien henkilöiden kohdalla yrittäjyys ei välttämättä ole paras ratkaisu. Einiön mukaan yrittäjiksi on siis ryhtynyt henkilöitä, joilla ei valitettavasti ole ollut mahdollisuuksia selvittää yrittäjyydestä esimerkiksi heikon taloudenhallinnan ja kirjanpidon tuntemuksen vuoksi.

Kaiken kaikkiaan lakimuutos talous- ja velkaneuvonnan palveluiden tarjoamisesta pienyrittäjille ja elinkeinotoiminnan velkojen järjesteleminen yksityishenkilön velkajärjestelyssä on odotettu ja positiivinen muutos. Ennen lakimuutosta maksuvaikeuksissa olleille elinkeinonharjoittajille ei usein jäänyt muuta vaihtoehtoa kuin lopettaa jopa jatkamiskelpoinen elinkeinotoiminta, koska elinkeinotoiminnan velkoja ei voitu järjestellä yksityishenkilön velkajärjestelyssä. Talous- ja velkaneuvonnan palveluiden avulla voidaan ennaltaehkäistä maksukyvyttömäksi tulemistä, etsiä ratkaisua pienyrittäjän maksuvaikeuksien ratkaisemiseksi ja avustaa elinkeinotoiminnan jatkamisen edellytysten arvioimisessa sekä velkajärjestelyhakemuksen teossa, kun edellytykset siihen ovat olemassa.

5.6 Omistusasunnon suoja yksityishenkilön velkajärjestelyssä

Velkajärjestelylaissa velalliselle taataan korkea omistusasunnon suoja, jota yrityssaneeraukseen ei sisälly. Velkajärjestelylain muutoksen myötä velkajärjestelylain

¹⁸⁴ HE 83/2014 vp, s. 38.

¹⁸⁵ HE 83/2014 vp, s.27.

omistusasunnon suojaamista koskevia säännöksiä sovelletaan myös yksityisiin elinkeinon- ja ammatinharjoittajiin. Verrattuna muihin pohjoismaihin velallisen omistusasumisen turva on velkajärjestelyssä korkea.¹⁸⁶

VJL 5.2 §:n mukaan omistusasunto kuuluu velallisen perusturvaan, ja se voidaan muuttaa rahaksi vain laissa säännellyissä tilanteissa. Velallisen omistusasunnolla tarkoitetaan VJL 3.2 §:n 8 kohdan mukaan ”velallisen tai hänen perheensä vakituksena asuntona käyttämää huoneistoa, jonka hallintaan oikeuttavat osakkeet tai osuudet velallinen omistaa yksin tai yhdessä toisen henkilön kanssa tai jonka hallinta perustuu asumisoikeussopimukseen, taikka velallisen yksin tai yhdessä toisen henkilön kanssa omistamaa kiinteistöä tai vuokramaalla olevaa rakennusta, jolla velallinen tai hänen perheensä vakituisesti asuu”.

Velkajärjestelylakia säädettäessä omistusasunnon säilyttämistä perusteltiin sillä, että kohtuullinen turva velallisen asumiselle on tarpeen, jotta velallinen pystyy hankkimaan ansiotuloja ja korjaamaan taloutensa. Tämä voisi olla vaikeaa, jos velallinen velkajärjestelyn yhteydessä menettäisi asuntonsa. Lisäksi korkeaa omistusasunnon suojaa perusteltiin sillä, että se lisää velallisen motivaatiota toteuttaa vaativaa ja pitkäaikaista maksuohjelmaa talouden parantamiseksi sekä sillä, ettei velkajärjestelyllä tule luoda muuta sosiaalisen avun tai tuen tarvetta.¹⁸⁷

Jotta velallinen voi säilyttää omistusasuntonsa, tulee ensin selvittää, pystyykö hän selviytymään asuntoa rasittavista vakuusveloista niiden järjestelykeinojen avulla, mitkä ovat vakuusvelalle velkajärjestelylain mukaan mahdollisia. Vakuusvelan pääomaa ei VJL 26 §:n mukaan voida järjestellä, mutta sen maksuaikaa voidaan pidentää tai koron määrää voidaan alentaa. Jos velallisella on vakuusvelan lisäksi tavallista velkaa, velallisen tulee pystyä suorittamaan vakuusvelat sekä VJL 30.3 §:n nojalla tavallisia velkoja tavallisten velkojen vähimmäiskertymän verran riippumatta siitä, saako velallinen säilyttää omistusasuntonsa vai määrätäkö se myytäväksi.

Tavallisten velkojen vähimmäiskertymän laskemista koskevaa VJL 32 §:ää muutettiin velkajärjestelylain osittaisuudistuksessa siten, että vähimmäiskertymä lasketaan aina viiden vuoden maksuvarakertymän mukaan, kun ennen vuoden 2015 alussa voimaan

¹⁸⁶ OM 59/2013, s. 40.

¹⁸⁷ HE 183/1993 vp, s. 29.

tullutta lakimuutosta se on laskettu kolmen tai viiden vuoden mukaan. VJL 32 §:n mukaan tavallisten velkojen vähimmäiskertymään luetaan asumissuojaosuus¹⁸⁸ sekä se kertymä, jonka viisi vuotta kestävä maksuohjelma tuottaisi tavallisille velkojille, jos velallisen asumiskustannukset arvioidaan sen mukaan, että hänen ja hänen perheensä asuminen järjestetään edullisimman saatavilla olevan vaihtoehdon mukaan. Vähimmäiskertymän laskemisella viiden vuoden maksuvarakertymän mukaan parannettiin velkojen asemaa, sillä omistusasunnon säilyttämisen turvaaminen on saatettu kokea velkojen kannalta epäoikeudenmukaiseksi, kun asunnossa on velatonta arvoa. Silloin velallisen ei tarvitse tilittää velkojille asumissuojaosuutta vastaavaa määrää.¹⁸⁹

Velallisen omistusasunto tulee VJL 33 §:n mukaan kuitenkin muuttua rahaksi, jos havaitaan, että velallinen ei kykenisi suorittamaan tavallisille veloille tulevaa vähimmäiskertymää. Jos asunnon myyminen lisäisi tavallisille veloille tulevaa kertymää tai jako-osuutta vain vähän taikka jos kohtuullista asuntoa ei ole saatavissa, velallisen omistusasuntoa ei kuitenkaan tule muuttua rahaksi.

Tilastojen mukaan useimmalla velallisella ei kuitenkaan ole omistusasuntoa velkajärjestelyä haettaessa. Tämä johtuu usein siitä, että omistusasunto on ehditty jo myymään ennen velkajärjestelyyn hakeutumista, useimmissa tapauksissa vähintään kolme vuotta aikaisemmin. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimus osoittaa, että vain neljällä prosentilla velallisista oli asunto velan vakuutena velkajärjestelyä hakiessaan.¹⁹⁰ Yleensäkin vain osalla talous- ja velkaneuvonnan asiakkaista on omistusasunto. Vuonna 2010 17 prosenttia talous- ja velkaneuvonnan asiakkaista omisti asunnon tai muun kiinteistön.¹⁹¹

Vaikka omistusasunnon säilyttäminen on tavallisesti velalliselle se mieluisin vaihtoehto, asunnon myymistä ja siirtymistä vuokralle on hyvä harkita maksuohjelman pituus silmällä pitäen. Niirasen mukaan talous- ja velkaneuvonnassa olisi hyvä tehdä velallisen kanssa vertailulaskelmia siitä, kuinka kauan velallinen joutuu maksamaan velkojaan, jos

¹⁸⁸ Asumissuojaosuudella pyritään turvaamaan velallisen asumista. Ks. lisää Uitto 2010, s. 204. Asumissuojaosuudeksi katsotaan mahdollinen ylijäämäarvo, joka saadaan, kun velallisen omistusasunnon todennäköisestä myyntihinnasta vähennetään rahaksimuuttokustannukset, niiden velkojen määrä, joista asunto on vakuutena, sekä sellainen pääomamäärä, jonka turvin velallisen ja hänen perheensä asuminen edullisimman saatavilla olevan vaihtoehdon mukaan tulisi turvatuksi.

¹⁸⁹ Niiranen 2015, s. 87.

¹⁹⁰ Muttilainen 2007, s. 8.

¹⁹¹ Valkama 2011, s. 6.

asunto säilyy tai jos se myydään. Myymällä asunnon ja saamalla kolmen vuoden maksuohjelman velallinen pääsisi nopeammin uuteen alkuun,¹⁹² eli saavuttaisi ”fresh startin”, johon velkajärjestelylain säännösten muuttaminen kovasti tähtää.

5.7 Onnistuneen insolvenssimenettelyn lopputulos

Yksityishenkilön velkajärjestely ja yrityssaneeraus tähtäävät molemmat samaan tavoitteeseen: rehabilitaatioon eli velallisen maksukyvyyn palauttamiseen. Molempien menettelyjen tarkoituksena on korjata velallisen taloudellinen tilanne ja velkoja järjestelemällä sekä mahdollisesti muilla yritystoiminnan järjestelyillä mahdollistaa hänelle velaton uusi alku. Sekä yksityishenkilön velkajärjestelyllä että yrityssaneerauksella tähdätään myös elinkeinotoiminnan jatkamisen mahdollistamiseen ja tarpeettomien konkurssien estämiseen.

Yksityishenkilön velkajärjestelyssä velalliselle vahvistetaan maksuohjelma ja yrityssaneerauksessa saneerausohjelma, ja mikäli velallinen onnistuu noudattamaan hänelle vahvistettua ohjelmaa, vapautuu hän sen päättymisen jälkeen lopuista veloista, jotka ovat kuuluneet menettelyn piiriin. Menettelyn aikana maksettavien velkojen määrää riippuu velalliselle vahvistetusta maksuohjelmasta tai saneerausohjelmasta. Kaikille velallisille, jotka hakevat yksityishenkilön velkajärjestelyä tai yrityssaneerausmenettelyä, ei sitä kuitenkaan myönnetä. Saneerausohjelma vahvistetaan noin 50-60 prosentissa aloitetuista saneerausmenettelyistä,¹⁹³ kun taas esimerkiksi vuonna 2010 81 prosenttia velkajärjestelyhakemuksista johti maksuohjelman vahvistamiseen ja velkajärjestelyn aloittamiseen.¹⁹⁴

Velkojille maksettavat kertymät vaihtelevat yksityishenkilön velkajärjestelyssä esimerkiksi sen mukaan, vahvistetaanko velalliselle ns. nollaohjelma vai järjestelläänkö velan pääomaa vai vain korkoja. Tavallista on, että vain pieni osa veloista tulee maksettua velkajärjestelyssä.¹⁹⁵ Tyypillistä on, että velkojat saavat yrityssaneerauksessa huomattavasti suuremmat kertymät kuin yksityishenkilön velkajärjestelyssä, vaikka yrityssaneerauksessa olevien yritysten tervehdyttäminen vaatiikin melko raskasta

¹⁹² Niiranen 2015, s. 87.

¹⁹³ Ks. Laakso ym. 2009, s. 148 ja Koulu ym. 2009, s. 647.

¹⁹⁴ Valkama 2011, s. 81. Huomioitavaa kuitenkin on, että vuonna 2010 yksityishenkilön velkajärjestelyssä ei vielä voitu järjestellä elinkeinotoiminnan velkoja, joten vahvistetut maksuohjelmat koskivat vain yksityishenkilön tai pienyrittäjän yksityistalouden velkoja.

¹⁹⁵ Valkama 2011, s. 1.

velkojen järjestelyä. *Koulun* mukaan yrityssaneerauksessa velkojen järjestelyn mediaani on 60 prosenttia, ja se suurenee yrityskoon kasvaessa.¹⁹⁶

Onnistuneen menettelyn läpivieminen on kuitenkin vaativaa, ja edellyttää velalliselta tiukkaa taloudenpitoa. Yksityishenkilön velkajärjestelyssä velallisten toimeentulovaikeudet ovat yleisiä, mutta Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksen mukaan vuonna 2010 vain harva velkajärjestelyssä olleista velallisista oli ottanut uutta velkaa elämistä varten ohjelman aikana, ja laskujen maksusta oli selviydytty kohtuullisen hyvin. Maksuohjelman jälkeen suuri osa velallisista katsoi, että toimeentulo oli parantunut, mutta 40 prosenttia velallisista kuvaili sitä silti heikoksi tai erittäin heikoksi noin vuosi velkajärjestelyn päättymisen jälkeen. Velkajärjestelyn tavoitteena oleva ”fresh start” ei aina kuitenkaan toteudu heti maksuohjelman päättymisen jälkeen, sillä jopa 37 prosentilla velallisista oli velkaa vielä vuosi maksuohjelman päättymisen jälkeen. Velkajärjestelyn läpikäyneistä 15 prosentilla oli myös uusia maksuhäiriömerkintöjä kaksi vuotta velkajärjestelyn päättymisen jälkeen. Vaikka melko suurella osalla velallisista uuteen alkuun pääseminen ei toteutunut välittömästi maksuohjelman jälkeen, 78 prosenttia velallisista oli kuitenkin sitä mieltä, että velkajärjestelystä oli ollut apua heidän velkaongelmissaan.¹⁹⁷

Yksityishenkilön velkajärjestelyssä ja yrityssaneerauksessa velallinen vapautuu velkajärjestelyn piiriin kuuluvista veloista siltä osin kuin niille ei ole maksuohjelmalla kertynyt suoritusta. Maksuohjelman laiminlyönti voi johtaa velkajärjestelyn raukeamiseen, mikä johtaa siihen, että velallisen maksuvelvollisuudet palautuvat entiselleen.¹⁹⁸ Samoin YrSanL 65 §:n mukaan saneerausohjelma voi raueta. Yrityssaneeraus voi lisäksi epäonnistua, jos yritys ajautuu konkurssiin tai lopettaa muutoin toimintansa ilman velkojensa maksua. Onnistuneella velkajärjestelyllä ja yrityssaneerauksella on positiivisia seurauksia niin velallisen, velkojan kuin yhteiskunnankin kannalta. Onnistuneena yksityishenkilön velkajärjestely ja yrityssaneeraus muun muassa ehkäisevät työttömyyttä ja syrjäytymistä sekä mahdollistavat liiketoiminnan jatkamista ja antavat velalliselle mahdollisuuden aloittaa puhtaalta pöydältä.

¹⁹⁶ Koulun ym. 2009, s. 647. Ääritapauksissa leikkausprosentti saattaa nousta jopa 90 prosenttiin velan pääomasta.

¹⁹⁷ Valkama 2011, s. 10.

¹⁹⁸ Koskelo 2004, s. 12.

6 LOPPUPÄÄTELMÄT

Yksityishenkilön velkajärjestelyä ja yrityssaneerausta voidaan pitää erittäin tärkeinä insolvenssimenettelyinä sekä velallisen että velkojan kannalta. Velallisen kannalta on kohtuullista, että velkavastuulla on jokin tietty enimmäiskesto, ja menettelyjen avulla maksukyvytön velallinen voi saada uuden velattoman alun. Yksityishenkilön velkajärjestely ja yrityssaneeraus ovat velkojan kannalta tärkeitä menettelyjä siinä mielessä, että niiden avulla velkoja voi saada edes osan saatavastaan takaisin.

Yhteiskunnan huono taloudellinen tilanne on ajanut monet pienyrittäjät taloudelliseen ahdinkoon. Laki yrityksen saneerauksesta ja laki yksityishenkilön velkajärjestelystä säädettiin 1990-luvun alkupuolella ehkäisemään laman haittoja sekä auttamaan jo velkaantuneiden henkilöiden ja yritysten taloudellista tilannetta. Lakien säätämisestä on kuitenkin kulunut jo yli 20 vuotta, ja siksi lakeja on muutettu useaan kertaan, jotta ne vastaavat tarpeita, joita nyky-yhteiskunta vaatii. Yhteiskunnan taloudellinen tilanne heijastuu tietyllä viiveellä insolvenssimenettelyjen käyttöön: tyypillisesti lama-aikojen aikana ja niiden jälkeen velkajärjestely- ja yrityssaneeraushakemuksia tehdään enemmän kuin aikana, jolloin taloudellinen tilanne on parempi.

Velkajärjestelylain uusimmalla muutoksella haluttiin parantaa pienyrittäjien asemaa, sillä pienyrittäjien on ollut vaikeaa saada huono taloudellinen tilanne kokonaisuudessaan korjattua. Pienyrittäjät voidaan rinnastaa palkansaajiin, sillä he harjoittavat elinkeinotoimintaa, useimmiten yksityisyrittäjinä ilman palkattua henkilökuntaa, elättääkseen sillä vain itsensä ja perheensä. Ennen vuotta 2015 voimassa olleen lainsäädännön aikana pienyrittäjät voivat tehdä hakemuksen yrityssaneerausmenettelyn aloittamiseksi, mutta käytännössä pienemmissä yrityksissä saneeraukseen käytettävissä olevat resurssit ovat liian pienet. Yrityssaneeraus on raskas ja kallis menettely pienimuotoista elinkeinotoimintaa harjoittavalle velalliselle. Yksityishenkilön velkajärjestely oli ennen lakimuutosta myös vaihtoehtona, mutta vain yksityistalouden velkojen osalta. Elinkeinotoiminnasta syntyneet velat voitiin järjestellä yksityishenkilön velkajärjestelyssä vain, jos elinkeinotoiminta oli jo lopetettu, minkä johdosta entiset elinkeinotoiminnan velat katsottiin muuttuvan yksityistalouden veloiksi.

Aikaisemmin voimassa olleen lainsäädännön aikana useat pienyrittäjät joutuivat lopettamaan jopa kannattavan elinkeinotoiminnan, jotta myös elinkeinotoiminnasta syntyneet velat voitiin järjestellä yksityishenkilön velkajärjestelyssä. Tällainen menettely ei tietenkään ole velallisen, eikä yhteiskunnankaan kannalta tarkoituksenmukaista. Velkajärjestelylain yksityisiä elinkeinon- ja ammatinharjoittajia koskeva muutos on ollut odotettu. Se on periaatteellisesti merkittävin muutos lain säätämisen jälkeen, sillä se muuttaa alkuperäistä lain tarkoitusta elinkeinotoiminnan velkojen järjestelystä. Nyt yksityishenkilön velkajärjestelyssä voidaan tietyin edellytyksin järjestellä myös yksityisen elinkeinon- tai ammatinharjoittajan elinkeinotoiminnasta syntyneet velat yksityistalouden velkojen järjestelyn ohessa. Lisäksi pienyrittäjä pystyy jatkamaan elinkeinotoimintaansa.

Pienyrittäjällä on nykyään valittavanaan kaksi insolvenssimenettelyä, mikäli edellytykset sekä yksityishenkilön velkajärjestelyyn että yrityssaneeraukseen täyttyvät. Yrityssaneeraus on vaihtoehtona, jos yrityksen tervehdyttäminen vaatii yritystoimintaa koskevia järjestelyjä ja jos yrittäjän elinkeinotoiminta katsotaan liian suureksi, jotta sen velat voitaisiin järjestellä yksityishenkilön velkajärjestelyssä.

Yksityishenkilön velkajärjestelyn ja yrityssaneerauksen välillä on eroja, jotka voivat vaikuttaa menettelyjen välillä tehtävään valintaan. Velkajärjestelylain muutoksen taustalla olivat erityisesti menettelyistä syntyvät kustannukset. Velkajärjestelyn suurena etuna on pienemmät kustannukset yrityssaneeraukseen verrattuna. Ennen lakimuutosta pienyrittäjä saattoi joutua tilanteeseen, jossa yrityssaneeraus ei ollut varteen otettava vaihtoehto sen suurten kustannusten vuoksi, eikä velkajärjestelyssä voitu järjestellä jatkuvan elinkeinotoiminnan velkoja. Tämä johti yritystoiminnan lopettamiseen.

Toinen huomattava velkajärjestelyn etu on sen kesto. Velallinen vapautuu veloistaan ja pääsee uuteen velattomaan alkuun huomattavasti nopeammin kuin yrityssaneerauksessa. Velallisella on myös tietyin edellytyksin mahdollisuus säilyttää omistusasuntonsa yksityishenkilön velkajärjestelyssä, mitä yrityssaneerausmenettely ei mahdollista. Yrityssaneeraus on kuitenkin parempi silloin, kun halutaan tehdä menettelyn aikana liiketoimintaa koskevia järjestelyjä. Yrityssaneeraus tuo suuremmat saatavien kertymät velkojille kuin yksityishenkilön velkajärjestely. Velkojalla on mahdollisuus myös hakea velallista yrityssaneeraukseen, toisin kuin velkajärjestelyssä, jota vain velallinen itse voi hakea.

Tilastollisesti yksityishenkilön velkajärjestelyä haetaan enemmän kuin yrityssaneerausta. Tilastokeskuksen tilastojen mukaan käräjäoikeuksiin jätettiin tammi-syyskuun 2015 aikana 3074 yksityishenkilön velkajärjestelyhakemusta. Samalla aikavälillä pantiin vireille 364 yrityssaneeraushakemusta. Huomioitavaa on, että lukuihin sisältyvät kaikki velkajärjestely- ja yrityssaneeraushakemukset, eivätkä vain yksityisten elinkeinon- tai ammatinharjoittajien tekemät hakemukset. Vastaavat luvut vuonna 2014 samana ajankohtana olivat velkajärjestelyn osalta 3076 ja yrityssaneerauksen osalta 368.¹⁹⁹

Pienyrittäjillä on ollut mahdollisuus hakea kaikkien velkojen järjestelyä yksityishenkilön velkajärjestelyssä lähes vuoden ajan. Kysyntä on kuitenkin ollut vähäistä. Varsinais-Suomen käräjäoikeuden käräjätuomarin *Tero Uiton* mukaan yksityisten elinkeinon- tai ammatinharjoittajien tekemiä velkajärjestelyhakemuksia on tullut vuoden 2015 aikana muutama. Odotusarvo hakemusten lukumäärän suhteen on ollut korkeampi, ja siihen nähden hakemuksia on tullut erittäin vähän. Uiton mukaan käräjäoikeudesta ollaan oltu yhteydessä talous- ja velkaneuvontaan, josta saadun tiedon mukaan talous- ja velkaneuvonnan asiakkaita on jouduttu enemmänkin kehottaa lopettamaan yritystoiminta sen huonon kannattavuuden vuoksi kuin hakemaan yksityishenkilön velkajärjestelyä.²⁰⁰

Helsingin käräjäoikeuteen oli marraskuun puoliväliin mennessä tullut kuluvan vuoden aikana vain kaksi pienyrittäjän tekemää velkajärjestelyhakemusta, joissa haettiin myös elinkeinotoiminnan velkojen järjestelyä. Lapin käräjäoikeus ilmoitti, että vastaavana aikana on tullut neljä kappaletta elinkeinonharjoittajien tekemiä velkajärjestelyhakemuksia, joista kaksi on jätetty tutkimatta, yksi peruutettu ja yksi palautunut normaaliin yksityishenkilön velkajärjestelyyn. Lapin käräjäoikeudesta ilmoitettiin myös, että yksityistä elinkeinon- tai ammatinharjoittajaa koskevia yrityssaneeraushakemuksia oli tullut viisi kappaletta.²⁰¹

Näiden käräjäoikeuksien antamien lukujen perusteella voidaan päätellä, että lakimuutosta ei vielä ainakaan ole saatu kunnolla toimimaan käytännön tasolla. Suurena tekijänä voidaan varmasti tosin pitää yleistä taloudellista tilannetta, mikä näkyy pienyrittäjien elinkeinotoiminnan kannattamattomuutena. Uskoisin kuitenkin, että

¹⁹⁹ Ks. Tilastokeskuksen tilastoja osoitteessa www.stat.fi.

²⁰⁰ Tiedot perustuvat Tero Uiton kanssa marraskuussa 2015 käytyyn puhelinhaastatteluun.

²⁰¹ Tiedot perustuvat sähköpostitse kyseisille käräjäoikeuksille tehtyyn kyselyyn.

monet pienyrittäjät ovat tietoisia mahdollisuudesta hakea yksityishenkilön velkajärjestelyä myös elinkeinotoiminnan velkojen osalta, sillä Helsingin Sanomissa 7.8.2015 julkaistun uutisen mukaan pienyrittäjien yhteydenotot Talousapuneuvontapalveluun lisääntyivät jo ennen lakimuutoksen voimaan tulemistä.²⁰²

Velkajärjestelylain muutosta on pidetty erinomaisena asiana, ja velkajärjestelyryhmälle siitä lausunnon antaneet tahot pitivät muutosta suurimmaksi osaksi erittäin kannatettavana. Onnistuessaan pienyrittäjän velkajärjestelyllä varmasti päästäänkin niihin tavoitteisiin, joita lakimuutoksella on haettu. Kysymys kuitenkin kuuluu, pystyvätkö yrittäjät tässä taloudellisessa tilanteessa täyttämään velkajärjestelylain asettamat edellytykset velkajärjestelyyn pääsemiseksi. Yleisenä edellytyksenä insolvenssimenettelyissä on maksukyvyttömyys, mutta pienyrittäjän elinkeinotoiminnan tulee täyttää lisäksi pienimuotoisuuden ja kannattavuuden vaatimukset. Pienyrittäjän elinkeinotoiminnasta saatavat tulot on oltava niin suuret, että hän pystyy maksamaan ”uudet”, elinkeinotoiminnasta syntyneet velkansa sitä mukaa kuin ne erääntyvät sekä elättämään itsensä ja huolehtimaan elatusvelvollisuudestaan, minkä jälkeen hänelle pitäisi jäädä vielä maksuvaraa velkojen maksamiseen.

Lakimuutoksella haluttiin parantaa pienyrittäjien mahdollisuutta saada taloudellinen kokonaistilanne korjattua. Mikäli pienyrittäjien pääsy velkajärjestelyyn ilmenee hankalaksi, heidän mahdollisuutensa saada kaikki velat järjestelyä nopeammassa ja halvemmassa menettelyssä ei parane. Yksi vaihtoehto pienyrittäjien velkaongelmien ratkaisemiseen olisi yrityssaneerausmenettelyn kehittäminen sellaiseksi, että se olisi myös pienyrittäjälle kannattava vaihtoehto. Yrityssaneerauslaissa on jo säännökset yksinkertaistetusta yrityssaneerausmenettelystä, mutta sitä on käytetty melko vähän.

Vielä on liian aikaista arvioida, miten pienyrittäjien velkajärjestely todellisuudessa tulee toimimaan, onhan pienyrittäjiä koskeva lakiuudistus on ollut voimassa kuitenkin melko vähän aikaa. Prosessi maksukyvyttömäksi tulemisesta veloista vapautumiseen on loppujen lopuksi pitkä tie. Pelkästään talous- ja velkaneuvontavaihe, jossa kerätään vaadittavia asiakirjoja, kartoitetaan velallisen velkatilanne ja arvioidaan velallisen maksukykyä, vie aikaa ennen kuin velkajärjestelyhakemusta voidaan alkaa edes laatia. Aikaa kuluu vielä useampi vuosi, ennen kuin ensimmäinen pienyrittäjä, jonka velat järjestellään yksityishenkilön velkajärjestelyssä, on käynyt läpi koko prosessin

²⁰² Helsingin Sanomat 7.8.2015.

maksukyvyttömyyden toteamisesta velkajärjestelyn hakemiseen ja maksuohjelman myötä uuden velattoman alun saamiseen.